
“קהילה נגישה” – מחזון למציאות

נגישות למען שוויון הזדמנויות
לאנשים עם נכויות בקהילה

קלייר קלדרון • עדי סלע־צדקה • רחלי צוק

"קהילה נגישה" – מחזון למציאות

נגישות למען שוויון הזדמנויות לאנשים עם נכויות בקהילה

ייעוץ מקצועי: רבקה וייסברג

עריכה: אלישבע מאי, החברה למתנ"סים

עיצוב: יעל מלול

המחלקה לנכים ואוכלוסיות מיוחדות

nechim@matnasim

www.matnasim.org.il

ירושלים, שבט תש"ע, ינואר 2010

הערה: הספר מיועד לגברים ולנשים במידה שווה.

תוכן העניינים

6	פתח דבר
8	ועדת היגוי ארצית
9	שותפי התכנית
10	הקדמה: על התכנית "קהילה נגישה"
10	מהי "קהילה נגישה"?
10	ערכים
11	עקרונות יסוד
11	מטרות
11	קהלי היעד

שער ראשון: מושגי יסוד וגישות תיאורטיות

15	פרק 1: מושגי יסוד
15	נכות
16	שיקום
17	העצמה
17	שותפות קהילתית
18	שותפות בין-ארגונית
19	נגישות:
22	• נגישות חברתית
23	• נגישות פיזית
24	• נגישות למידע
25	• נגישות למוקדי קבלת החלטות
26	• נגישות לשירות
26	• נגישות לשירותי חירום

28	פרק 2: גישות ומודלים
28	הגישה האקולוגית
28	הגישה החברתית
29	גישת הכוחות
30	שינוי חברתי – השתתפות והתעצמות
30	מודל לשינוי חברתי והעצמה
32	מודל ההשתתפות
33	דגמי שיתוף

שער שני: תכנים ותכניות

37	פרק 1: נגישות חברתית
37	אמנות יישוביות
40	דוגמאות מהשטח
41	הסברה
43	שלבי הפעולה בתחום ההסברה
50	דוגמאות מהשטח
58	פיתוח והתאמה של שירותי חברה, תרבות ופנאי
62	דוגמאות מהשטח
65	פרק 2: נגישות פיזית
65	עבודה מול ועם הרשות המקומית
67	מודל הפעולה של "קהילה נגישה" בתחום הפיזי
69	דוגמאות מהשטח
72	פרק 3: נגישות למידע
72	הפצת מידע על זכויות ושירותים
73	דוגמאות מהשטח
74	הקמת מוקדי מידע "עמית לעמית"
76	דוגמאות מהשטח

78	פרק 4: נגישות למוקדי קבלת החלטות
78	שותפות אנשים עם מוגבלות ב"קהילה נגישה"
80	דוגמאות מהשטח

81	פרק 5: נגישות לשירות
81	מהי נגישות לשירות
82	דוגמאות מהשטח

84	פרק 6: נגישות לשירותי חירום
84	הנחות יסוד
84	מטרות התכנית
85	שותפים לתכנית
85	מודל ההפעלה
89	דוגמאות מהשטח

שער שלישי: מתכנון לעשייה

93	פרק 1: מבנה ארגוני ארצי
94	פרק 2: מהלך ההפעלה
94	מודל הפעלה יישובי
95	שלבי ההפעלה

שער רביעי: נספחים

129	נספח מס' 1: תקציר חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות
132	נספח מס' 2: קישורים לאתרים באינטרנט
133	נספח מס' 3: הסברה במערכת החינוך – מערכי שיעור ופעילות
146	נספח מס' 4: רשימת היישובים, הרכזים ודרכי התקשרות

בישראל של היום חיים אזרחים רבים עם מוגבלויות שונות. על אף זכאותם למגוון של הזדמנויות וזכויות שוות בקהילה, על פי חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, עדיין נמנעת מהם הזכות להיות חלק מקהילתם.

וכל זאת למה?

בעיקר בגלל כשלי נגישות: סביבה פיזית לא מותאמת; סטיגמות, דעות קדומות, עמדות שליליות וחוסר מודעות; היעדר מידע ושירות הולם, היעדר אמונה בכוחותיהם, ביכולותיהם, במשאביהם ובתרומתם של תושבים עם נכויות ויותר מכל, היעדר תקווה שהמצב ניתן לשינוי.

לפני עשור בחרנו להאמין שהשינוי אפשרי. ידיים רבות שולבו כדי לקדם את הרעיון ברמה הארצית, המחוזית והמקומית, באמצעות התכנית "קהילה נגישה". בשילוב זה, כך האמנו, טמונה התקווה להגברת השוויון ולהפחתת תחושות הקיפוח, האפליה והעלבון, שהן מנת חלקם של לא מעט אזרחים עם נכויות ובני משפחותיהם.

יחד עם הרשויות השונות, אנשי מקצוע וכ-700 פעילים עם נכויות, פותחה הנגישות החברתית, קודמה התאמת הסביבה הפיזית, המידע הפך זמין ושקוף יותר באמצעות מוקדי הסינגור, גבר השילוב על ידי התאמת תכניות פנאי וחברה, פותחו מענים קהילתיים לתמיכה באוכלוסיות עם צרכים מיוחדים בעת חירום.

וההישג החשוב מכל – נוצרה מנהיגות נכים משפיעה, הממשיכה לקדם את הנושא.

תכנית "קהילה נגישה", שהחלה דרכה כאמור לפני כעשור, פועלת היום בכ-50 יישובים ומתנ"סים והעשייה בה רבה ומגוונת. תכנית זו, שהיא למעשה אורח חיים, שונה מקהילה לקהילה, מיישוב ליישוב. היא מותאמת לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה בכל מקום, אבל המשותף לה, שבכל מקום היא עוסקת בקידום הנגישויות ובהבטחת שוויון הזדמנויות לאנשים עם נכויות.

לציון אירוע העשור, ראינו לנכון לרכז את הידע שנצבר במהלך השנים ולהציגו בספר אחד, שהוא מעין 'התורה' של "קהילה נגישה". הספר מכיל מושגי יסוד וגישות תיאורטיות, מודלים לשינוי חברתי ותכניות פעולה, בלווי דוגמאות מהעשייה בשטח.

אנו תקווה כי החומר המרוכז בספר זה יהווה מנוף להרחבת התכנית בקהילות הקיימות וכלי עזר מרכזי לכל גורם המעוניין להסיר חסמים ולקדם נגישות בקהילה. אנו גם מקווים, כי באמצעות השימוש בספר נגרום לקהילות לשנות את פניהן: שנותני השירותים יהיו מגויסים לרעיון, מקבלי ההחלטות מודעים ומקדמים, ואוכלוסיית הנכים תהיה נוכחת יותר, לוקחת אחריות, תורמת ומשפיעה. כך, אנו מקווים, נגיע לקהילות נגישות ושוויוניות יותר.

ברצוננו להודות לכל השותפים לתכנית מורכבת וחשובה זו: קלייר קלדרון, הרכזת הארצית של התכנית, דוד שלומי, יוסי קורסיה, נילי דניאל, רבקה וייסברג, אריה שמש, רוני שכטר, אביטל סנדלר-לף, עדי סלע-צדקה, מאג'ד אגבריה, עדנה בן-יעקב, ניצה דינור, ליאורה שור-ברק ואבי שמואלביץ, שפיתוחה של התכנית הוא בנפשם. כמו כן, תודותינו לכל השותפים הרבים המלווים את העשייה ומאמינים בחשיבותה ולכל נציגי "הקהילות הנגישות" ביישובים, שללא שיתוף הפעולה עמם כל זה לא היה מתבצע.

אנו מודים לכל אלה שלקחו חלק בתהליך הכתיבה, שהקדישו חודשים ארוכים ומחשבה רבה להכנתו של ספר זה, ובמיוחד לעדי סלע-צדקה, קלייר קלדרון ורחלי צוק, שהובילו את התהליך. לרבקה וייסברג על הייעוץ ותודה מיוחדת לאלישבע מאי, עורכת הפרסומים של החברה למתנ"סים.

אין לנו ספק, כי הספר יהווה עזר רב לאנשי מקצוע ופעילים העוסקים בתחומים אלה.

בשם צוות ההיגוי הארצי, שותפי התכנית ומקימיה, נאחל לכל המשתמשים בספר זה – הצלחה!

ד"ר שלומי אלישר¹, תמרה ברנע², ד"ר חיה עמינדב³, אמנון רייכל⁴, ברוך שוגרמן⁵

1 מנהל אגף השיקום, משרד העבודה והשירותים החברתיים

2 מנהלת אגף נכויות ושיקום, ג'וינט ישראל

3 מנהלת השירות לטיפול באדם עם פיגור שכלי, משרד הרווחה והשירותים החברתיים

4 מנהל המחלקה לנכים ולאוכלוסיות מיוחדות, החברה למתנ"סים

5 מנהל השירות לעבודה קהילתית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים

חברי ועדת ההיגוי, הביצוע וההערכה

- ✦ יוסי קורסיה, מנהל השירות לעיוור, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ נילי דניאל, מפקחת ארצית, אגף השיקום, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ רבקה וייסברג, מפקחת ארצית, השירות לעבודה קהילתית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ אריה שמש, מפקח ארצי, השירות לטיפול באדם המפגר בקהילה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ רוני שכטר, יו"ר מטה מאבק הנכים.
- ✦ אביטל סנדלר-לף, היחידה לנכויות ושיקום, ג'וינט ישראל.
- ✦ אמנון רייכל, מנהל המחלקה לנכים ואוכלוסיות מיוחדות, החברה למתנ"סים.
- ✦ קלייר קלדרון, רכזת תכנית "קהילה נגישה", החברה למתנ"סים.
- ✦ עדי סלע-צדקה, מנחה בתכנית "קהילה נגישה", מרכז – החברה למתנ"סים.
- ✦ מאג'ד אגבריה, מנחה בתכנית "קהילה נגישה", החברה הערבית – החברה למתנ"סים.
- ✦ עדנה בן-יעקב, מנחה בתכנית "קהילה נגישה", צפון – החברה למתנ"סים.
- ✦ ניצה דינור, מנחה בתכנית "קהילה נגישה חירום", דרום – החברה למתנ"סים.
- ✦ ליאורה שור-ברק, מפקחת האגף לחינוך מיוחד, משרד החינוך.
- ✦ אבי שמואלביץ, נציג ציבור.

שותפים לתכנית – ועדת-על

- ✦ ד"ר שלומי אלישר, מנהל אגף השיקום, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ מרים כהן, מנהלת השירות לטיפול באדם המפגר בקהילה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ ברוך שוגרמן, מנהל השירות לעבודה קהילתית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- ✦ דוד שלומי, מנהל אגף חברה, החברה למתנ"סים.
- ✦ תמרה ברנע, מנהלת אגף נכויות ושיקום, ג'וינט ישראל.
- ✦ דליה טל, האגף לחינוך מיוחד, משרד החינוך.

מייסדי התכנית הממלאים היום תפקיד אחר:

- ✦ ד"ר נירה דנגור
- ✦ ד"ר מקס לכמן
- ✦ איתן מזרחי
- ✦ דליה לב-שדה
- ✦ באשה שחם-ולדמן
- ✦ דורלי לבנסרט
- ✦ נחמה רודן

השותפים

תכנית "קהילה נגישה" היא פרי של שיתוף פעולה ארצי בין הארגונים הבאים:

- ✦ משרד הרווחה והשירותים החברתיים: האגף לטיפול באדם המפגר – השירות לטיפול בקהילה, האגף לשירותים חברתיים ואישיים – השירות לעבודה קהילתית; אגף השיקום – השירות לשיקום והשירות לעיוור.
- ✦ החברה למתנ"סים – המחלקה לנכים ולאוכלוסיות מיוחדות.
- ✦ ג'וינט ישראל – אגף נכויות ושיקום.
- ✦ משרד הבריאות.
- ✦ משרד החינוך.
- ✦ המוסד לביטוח לאומי.
- ✦ הרשויות השונות.
- ✦ נציגי אזרחים עם נכויות.

הקדמה על התכנית "קהילה נגישה"

מהי קהילה נגישה

"קהילה נגישה" היא תכנית, שמטרתה להשיג שוויון הזדמנויות לאנשים עם נכויות באמצעות הגברת הנגישות ושילוב בקהילה הרחבה. בבסיס התכנית עומדת התפיסה, לפיה הסרת מחסומים ומכשולים סביבתיים, חברתיים ותקשורתיים היא המפתח לשילובם של אנשים עם נכויות בזרם החיים המרכזי.

התכנית מתמקדת בנגישות במספר תחומים: נגישות חברתית, נגישות פיזית, נגישות לשירות, נגישות למידע ונגישות לקבלת החלטות.

התכנית מתנהלת תוך שותפות של אנשים עם נכויות ובשיתוף פעולה בין-ארגוני ובין-מגזרי (המגזר הממשלתי, הוולונטרי והעסקי).

"קהילה נגישה" היא תכנית ארצית, הפועלת כיום בכ-50 יישובים ברחבי הארץ, במטרה ליצור רשת ארצית של "תנועת הנגישות".

ערכים

"קהילה נגישה" מושתתת על שלושה ערכים מרכזיים:

- **שוויון:** אנשים עם נכויות זכאים להזדמנויות ולזכויות שוות בקהילה. שוויון הזדמנויות עבורם הוא זכות ולא חסד.
- **כבוד האדם:** אנשים עם נכויות הם אנשים בעלי כוחות ויכולות והם זכאים להיות שותפים מלאים בכל הנוגע לחייהם.
- **צדק חברתי:** אנשים עם נכויות הם חלק מהקהילה הכללית. חברה המשלבת בתוכה אנשים עם נכויות ופועלת להתאמת שירותים למענם היא חברה צודקת ואיכותית יותר.

עקרונות יסוד

- עקרונות הפעילות של "קהילה נגישה" מתווים את הדרך עבור הפועלים במסגרתה:
- ✦ כל סוגי הנגישויות: סביבתית, חברתית ותקשורתית קשורים זה בזה. הגברת האחד משפיעה באופן דומה על האחרים וחוזר חלילה.
 - ✦ פעילות במסגרת רב-נכותית הופכת אנשים עם נכויות שונות לקבוצת כוח בעלת אינטרסים משותפים, על אף ההבדלים בהתאמות הנדרשות.
 - ✦ אנשים עם נכויות שותפים בקבלת ההחלטות ובכל שלבי העבודה.
 - ✦ בין ארגונים שונים משלושת המגזרים (ממשלתי, ולונטרי ועסקי) מתקיים שיתוף פעולה ברמה ארצית, מחוזית ומקומית.
 - ✦ במטרה לשלב בין ידע מקצועי בנושא עבודה קהילתית ונכויות לבין קהילת האנשים עם נכויות הפועלים במתנ"ס, דרוש שיתוף פעולה הדוק בין המתנ"ס לרווחה.
 - ✦ ליווי המשתתפים בתכנית לאורך שנים, בהתאם לצרכים הייחודיים של כל יישוב. "קהילה נגישה" אינה פרויקט אלא דרך חיים.
 - ✦ תהליך מתמשך של הרחבת מעגלי השותפים, הן ברמת קהלי יעד נוספים בציבור הרחב והן ברמת קבוצות הפעילים: הרחבת הייצוג של נכויות נוספות וקבוצות אינטרס חדשות.

מטרות

- ✦ העצמה של אנשים עם נכויות ושיתופם בעיצוב, בניהול וביישום התכנית.
- ✦ יצירת שיתוף פעולה בין-ארגוני בין המגזרים השונים (הממשלתי, הוולונטרי, העסקי והאזרחי) ברמה מקומית וארצית.
- ✦ פיתוח מודעות ושינוי עמדות.
- ✦ הנגשת שירותים קיימים בקהילה.

קהלי היעד

- התכנית פונה לשלושה קהלי יעד:
- ✦ אנשים עם נכויות ובני משפחותיהם;
 - ✦ נותני שירותים ומקבלי החלטות;
 - ✦ הציבור הרחב.

שער ראשון

מושגי יסוד וגישות תיאורטיות

המושגים: נכות, שיקום, נגישות, העצמה ושותפות הם אבני היסוד במודל העבודה של "קהילה נגישה". נבהיר אותם ונעמיק בהסבר על הנגישות, תוך התמקדות בסוגי הנגישויות, שבהן מתרכזת התכנית.

נכות

מצבי הנכות ניתנים להגדרה באמצעות מגוון רחב של אפיונים¹. ארגון הבריאות העולמי פרסם רצף מושגי הנע מאובייקטיבי לסובייקטיבי, המתאר את מצב הנכות.

1 דנגור נ. ופלוריאן ו. סוגיות נבחרות במערכת השיקום בישראל, **חברה ורווחה** י"ט, 2.

בהתאם לרצף המושגי הנ”ל, ניתן להגדיר את הנכות בשלושה אופנים שונים:

1. הגדרת הנכות מתבססת על אבחנה רפואית-קלינית מוגדרת של בעיות רפואיות, והיא מצביעה על חולי או פגיעה כגורם המרכזי לליקויים הכרוניים.
2. הנכות מוגדרת במונחים של יכולת (ABILITY) והיעדר יכולת (DISABILITY) לבצע פעולות בסיסיות בחיי היום-יום או בעבודה.
3. הגדרת הנכות אינה מתמקדת רק בתפקודו של האדם, אלא גם באיתור מכשולים סביבתיים, ארכיטקטוניים ותחיקתיים, התורמים לחוסר התאמה של הסביבה החברתית לצרכים של אזרחים עם נכות.

”קהילה נגישה” תופסת את הנכות כמוגבלות ומייחסת חשיבות למשמעות הסובייקטיבית שמייחס האדם לנכותו. בהתאם לכך, מתמקדת התכנית בחוסר ההתאמה של הסביבה החברתית לצרכים של אנשים עם נכות ושואפת לצמצם אותה.

שיקום

אפשר להצביע על שלושה כיווני פעולה של השיקום, שעולים מרצף המושגים: לקות, נכות ומוגבלות:

- ✦ תיקון הסיבה למוגבלות על ידי שיקום היכולת, על ידי ריפוי או שיפור או באמצעות חלופות המפצות על המוגבלות.
- ✦ פיצוי על המוגבלות על ידי קידום ופיתוח של תחומים אחרים של האדם.
- ✦ שינוי הנסיבות החברתיות.

המודלים השיקומיים מתמקדים בטיפול בלקות באמצעים רפואיים. לעומתם, המודלים החברתיים מדגישים את ההתמודדות עם הנכות והמוגבלות באמצעים סביבתיים, כמו הגברת הנגישות ושינוי עמדות. הדגש הוא על שינוי קהילתי ולא פרטני, במטרה להקטין את תחושת המוגבלות (עוד על הגישה החברתית לנכות בפרק 2 להלן).

העצמה

תהליך שמשמעותו מעבר ממצב של חוסר אוניס למצב של שליטה יחסית בחיים, בגורל ובסביבה. מעבר זה יכול להתבטא בשיפור תחושת היכולת לשלוט ובשיפור היכולות הממשיות להפעיל שליטה. העצמה היא, אם כן, תהליך מעבר ממצב פסיבי למצב פעיל. מכיוון שחוסר האונים מקורו בתהליכים חברתיים, המפעילים כשל העצמה כלפי אוכלוסיות שלמות, מבקש תהליך ההעצמה לאחד בתוכו תהליכי שינוי פרטניים עם תהליכי שינוי חברתיים בסביבת הפרט. לפיכך, ניתן להמשיג תהליכי העצמה כשלושה תהליכים משולבים: העצמה פרטנית, העצמה קהילתית והעצמה כפרקטיקה מקצועית.

העצמה פרטנית: בכל אדם קיים פוטנציאל של עוצמה, שבנסיבות חיים תקינות שואף להגשמה. להיות אדם פירושו להיות מסוגל להפעיל השפעה ולחולל שינוי, ולכן ניתן לעזור לאנשים להפיק מתוכם עוצמה, אך אין צורך להעניק להם העצמה או ליצור אותה עבורם.

העצמה פרטנית היא תהליך של שינוי אישי, בעל ערך חברתי מיוחד. זאת, כאשר הוא מתממש תוך השתתפות פעילה בתהליכי שינוי קולקטיביים של קבוצות וארגונים.

העצמה קהילתית: העצמה קהילתית היא תהליך ההיחלצות של אנשים בעלי מאפיין קריטי משותף ממצב של חוסר אוניס למצב של יכולת רבה יותר לשלוט בסביבה ולקבל החלטות באשר לעתיד.

מטרה מרכזית של "קהילה נגישה" היא עבודה עם אנשים עם נכויות וזאת כדי לקדם את השתתפותם בעיצוב, בניהול וביישום התכנית ותהליכים חברתיים נוספים.

שותפות קהילתית

מערכת יחסים הדדית, רצונית ומוסכמת המתקיימת בין חברי קהילה למען קידום נושא משותף. השותפות בקהילה היא שילוב בין המושגים "שיתוף" ו"השתתפות". המושג "שיתוף" מתאר בעיקר תהליך ביוזמתם של קובעי מדיניות, אנשי מקצוע ומנהיגים בקהילה. המושג "השתתפות" מתאר בעיקר תהליך ביוזמתו של ציבור אזרחים השואף להיות יוזם ושולט בתהליך. נדרשת יוזמה של אחד הצדדים להנעת השותפות ומוכנות היוזם לחלוק עם שותפיו.

בשותפות הדגש הוא על הדדיות המוסכמת על ידי שני הצדדים. כדי לקדם את המטרות המשותפות חולקים השותפים זה עם זה אחריות, מיומנויות, ידע, ניסיון, התלבטויות, החלטות ומשאבים. לכל אחד מהשותפים יש נכסים ומומחיות בתחומו ויחדיו נוצרת עוצמה משולבת והגעה לתפוקות גדולות יותר.

היכולת לחלוק ממשות את זכות השותפים להשפיע על התהליך ואת אחריותם עליו, כאשר ביחסים אלו אין צד פטרוני או מומחה ואין צד תלוי שנתפס כפחות משמעותי. עשייה תוך שותפות מקדמת פיתוח של חברה מעורבת ומכילה ומפחיתה תופעות של ניכור ושל הדרה חברתית.

”קהילה נגישה” מייצרת שותפות קהילתית בין הממסד לאוכלוסיית האנשים עם נכות ופועלת תוך השתתפות מתמדת. היוזמה להשתתפות יכולה להיות של הממסד או של האזרחים. דבר זה משתנה מיישוב ליישוב ומזמן לזמן.

שותפות בין־ארגונית

מערכת יחסי גומלין וחליפין מתמשכים בין שני ארגונים נפרדים או יותר, אשר נועדה לסיפוק צרכיו של לקוח משותף ומרכזי לכולם, באמצעות מנגנון פעולה משותף. קיימים ארבעה רכיבים מרכזיים בשותפויות:

- 1. השתתפות והשפעה:** המידה שבה מסגרת המפגש הבין־ארגונית מייצרת מרחב מאוזן של השפעה ותמורה. כלומר, עד כמה השותפות מעניקה לחבריה מנדט לקחת חלק בתהליכי קבלת החלטות הנוגעות לשותפות ולחלוק בפרותיה באופן מאוזן.
- 2. מרחב זהות משותף ומובחן:** המידה שבה מסגרת המפגש הבין־ארגוני מייצרת מרחב זהות משותף לחברי השותפות, הנפרד מזהותם העצמאית. רכיב זה בא לידי ביטוי בדרישה מהשותפים לאחריות, לפעולה מתואמת, למחויבות, להשקעת משאבים בשותפות וללקיחת סיכון.
- 3. מערכת לקוח משותפת ומרכזית לשותפים:** המידה שבה מסגרת המפגש נבנית סביב מערכת לקוח, תהליך או מוצר, המרכזית לקיומו של כל ארגון בשותפות.
- 4. מיסוד הקשר:** עד כמה מסגרת המפגש מעגנת הגדרות מוצהרות וביטויי התחייבות ארגוניים באמצעות מבנה ניהולי, חלוקת סמכויות, כללי עבודה, חוזה מפורט, איגום משאבים וכדומה.

עיקרון בסיסי בפעילות "קהילה נגישה" הוא שיתוף פעולה בין-ארגוני, המכיל משתתפים מארבעת המגזרים השונים – ממשלתי, ולונטרי, עסקי ואזרחי – ברמה ארצית, מחוזית ומקומית. שיתוף פעולה הדוק במיוחד מתקיים בין הרשויות והמתנ"סים, במטרה לשלב בין ידע מקצועי לבין קהילת האנשים עם נכויות הפועלים ביישוב.

נגישות

על פי החוק, נגישות משמעה "אפשרות הגעה למקום, תנועה והתמצאות בו, שימוש והנאה משירות, קבלת מידע הניתן או המופק במסגרת מקום או שירות או בקשר אליהם, שימוש במתקניהם והשתתפות בתכניות ובפעילות המתקיימת בהם, והכל באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי"².

החוק מגדיר שני היבטים משלימים בתחום הנגישות³:

1. "נגישות למבנים, תשתיות וסביבה" המתייחסת להסרת מחסומים ומכשולים בתשתיות הפיזיות של מבנים, שטחים פתוחים, ועוד.
2. "נגישות לשירות" מתייחסת ל"אמצעי עזר ושירותי עזר", כמו: מתורגמנים לשפת הסימנים, טקסטים מוקלטים, שימוש בשפה המובנת לאדם עם מוגבלות שכלית או נפשית. למעשה, נגישות השירות עוסקת בכל ההיבטים של הנגישות שאינם כלולים בתשתיות הפיזיות.

יישום חוק השוויון מחייב חקיקת משנה. החקיקה, הנוגעת בצורה ישירה לנגישות, נחלקת לכמה קבוצות: דיני תכנון ובנייה, דיני שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, דיני רשויות מקומיות, תקנים לנגישות, הנחיות תכנון ונוהלי עבודה של משרדי הממשלה השונים. החקיקה בת התוקף כיום, מכל הסוגים השונים, עוסקת בנושאים הבאים: תחבורה ציבורית, נגישות לאתר, בניינים ציבוריים, בריכות שחייה ומקומות רחצה, רישוי עסקים, דרכים ותשתיות, חנייה, שירותי בזק, בחירות, תעבורה, תכנון רחובות, מתקני תברואה, נגישות מבני חינוך, ביטוח, שירותי שעת חירום, כתוביות ושפת סימנים, מורשים לנגישות מבנים-תשתיות-וסביבה, מורשים לנגישות השירות.

2 **חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות** (תיקון מספר 2), התשס"ה - 2005.
3 פלדמן ד. חוק שוויון לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח - 1998 כמקדם נגישות השירות לאנשים עם מוגבלות. **עניין של גישה 5**, שק"ל והמרכז הישראלי לנגישות, 2007.

חקיקת המשנה בנושאים הבאים נמצאת עדיין בהתהוות: נגישות דרכים, צמתים ומדרכות; התאמות נגישות למקום ציבורי שאינו בניין (שטחים פתוחים מוסדרים, כגון: בתי עלמין, מתחמי נופש ופנאי, מגרשי ספורט וכיו”ב); התאמות נגישות למקומות ציבוריים קיימים; נגישות לשירות; התאמות נגישות במוסדות חינוך קיימים; נגישות פרטנית לתלמיד ולהורה; נגישות בבריאות; נגישות לשירותי חירום. טיטות החקיקה מופיעות לעיון הציבור באתר נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות במשרד המשפטים.

התפתחות היסטורית של מושג הנגישות⁴

עד למחצית הראשונה של המאה ה-20 טופלו אנשים עם מוגבלות הרחק ממרכזי הערים, במקומות מבודדים. בשנות ה-60 (של המאה הקודמת) הופיעה לראשונה גישה קהילתית לטיפול באנשים עם צרכים מיוחדים שדרשה שילוב – Integration: שילוב שירותי טיפול למוגבלים בתוך הקהילה. כתוצאה מגישה זו התפתחו יחידות דיור קהילתיות למוגבלים, בתי מלאכה מוגנים, מעונות יום, כולם בתוך מרכזים עירוניים. היה בכך שינוי של ממש.

בשנות ה-70 התקבלה הגדרה חדשה: לא די בכך שהשירותים יהיו במרכזי הערים, אלא יש לשלבם בתוך שירותים לכלל האוכלוסייה. כתוצאה מגישה זו, נפתחו לראשונה הכיתות המיוחדות בבתי ספר רגילים, מועדונים למוגבלים במרכזים קהילתיים, פעילויות תרבות מיוחדות במוזיאונים.

בתחילת שנות ה-90, שוב התקבלה הגדרה חדשה, שהתבטאה במונח ”הכלה” (Inclusion). השילוב מתבטא בשילוב פרטני של אנשים עם מוגבלויות בשירותי הקהילה השונים: ילד עם מוגבלות לומד בכיתה רגילה ומקבל תמיכה ייחודית. כתוצאה מכך, השירותים השונים נדרשים להתאים את עצמם לצרכים המיוחדים של אנשים עם מוגבלויות. במסגרת תפיסה זו הוגדרה ”חברה מכילה” – חברה שלכל הפרטים בה יש הזדמנות ואפשרות להשתלב בחיי היום-יום תוך ניצול מרבי של המשאבים החברתיים. שני תנאים בסיסיים הכרחיים לקיומה של חברה מכילה: ראשית, החברה צריכה לגלות אחריות כלפי האוכלוסיות החלשות שבה, הכוללת פתיחות לאנשים שונים, התנדבות והעצמה של חלשים. שנית, החברה והמערכות החברתיות צריכות להיות נגישות לאנשים עם מוגבלות.

4 רמות א. נגישות לאנשים עם מוגבלות – הבסיס הרעיוני והבסיס החוקי – סיכום הרצאה. תכנית-אב לשיפור הנגישות לאנשים עם מוגבלות בעיר ת”א-יפו, 2001.

נגישות ב"קהילה נגישה"

נגישות משמעה סביבה פיזית וחברתית המאפשרת לאנשים עם מגבלות לתפקד בצורה עצמאית, בטוחה, נוחה ומכובדת, כך שיתאפשר להם להביא את יכולותיהם וכישוריהם לידי מיצוי.

תכנית "קהילה נגישה" פועלת על רקע החוקים והתקנות הקיימים במטרה לתמוך ביישומם. בעבודתה נעשה מיפוי ונמצאו התחומים וההיבטים שבהם נדרשת התערבות נוספת על מנת להשלים את צורכי קהילת האנשים עם נכות. בעקבות כך, ועדת ההיגוי של התכנית הוסיפה נדבכים והגדירה את תחומי הנגישות שבהם תעסוק התכנית:

- ◆ נגישות חברתית
- ◆ נגישות פיזית
- ◆ נגישות למידע
- ◆ נגישות לקבלת החלטות
- ◆ נגישות השירות
- ◆ נגישות לשירותי חירום

תחום נוסף, שבו עוסקים כמה יישובים במסגרת "קהילה נגישה", הוא נגישות לתעסוקה. אין מניעה שבעתיד התכנית תתפתח לנגישויות נוספות ביישובים נוספים.

חשוב לציין, ש"קהילה נגישה" תופסת את מגוון הנגישויות כנושקות וקשורות האחת באחרת. פעולה למען הגברת נגישות מסוג אחד מובילה לתהליך דומה בנגישות מסוגים אחרים. למשל, הגברת הנגישות הפיזית לאתרי פנאי מגבירה את הנגישות החברתית, כיוון שהציבור נחשף לאנשים עם נכויות ומשנה דעות קדומות. מודעות ושינוי עמדות שליליות מובילים להגברת הנגישות מכל הסוגים האחרים.

להלן סקירה קצרה של שש הנגישויות שבהן עוסקת "קהילה נגישה":

נגישות חברתית

1. מודעות ושינוי עמדות

גישה מסורתית מקובלת רואה את האדם הנכה כחסר אוניס, תלוי בזולת, נטל על המשפחה והחברה, זקוק לטיפול והשגחה. אין מצפים ממנו לעמידה ברשות עצמו, אין מאמינים ביכולתו לתרום לחברה, ומתעלמים ממאמציו להיות פעיל בה. בני האדם נוהגים להתייחס לנכה באמצעות מומו: מוסים כמו מצביע לא רק על עצמו אלא על פגמים בחשיבה, בהבנה, בהתנהגות החברתית. הנכות הפיזית עלולה להיחפך לסימן היכר לכלל האישיות. תפיסה כזאת של האדם הנכה מהווה כשל נגישות: נמצא שעמדות שליליות הן הסיבה המרכזית לכך, שלא פועלים מספיק למען חיים בכבוד ולמען השתלבות של אנשים עם מוגבלות והתוצאה היא פגיעה קשה באיכות חייהם.

כדי להגביר את המודעות ולשנות עמדות שליליות נדרשת עבודת הסברה. ההסברה מביאה להתמקדות באדם ולא בנכות ולתפיסת השוויון לאנשים עם נכות כזכות ולא כחסר. העיקרון המנחה בעבודת ההסברה הוא שסטיגמות נגרמות כתוצאה מחוסר ידע ומחוסר מגע. על כן, ב”קהילה נגישה” שואפים הן להעביר ידע והן ליצור מגע בין קהלים שונים לבין אנשים עם נכות.

2. פיתוח והתאמה של שירותי פנאי, חברה ותרבות

מגמת ההרחבה בצריכת שירותי פנאי אינה פוסחת גם על אוכלוסיות עם מוגבלות. המציאות העכשווית מכתובה את חשיבות הנושא: חקיקה והתאמה של שירותים בקהילה, תהליכי הפרטה, מגמה של הפניית בעלי נכויות לדיור בקהילה ועלייה בצריכת שירותי הפנאי בכלל האוכלוסייה. כל אלה דורשים חשיבה מקיפה שתוביל לשילוב בשירותי פנאי של אנשים עם מוגבלות המתגוררים בקהילה.

השתתפות בפעילויות פנאי, תרבות וחברה תורמת להשגת נורמליזציה ואינטגרציה של אנשים עם נכויות. זאת, משום שהיא מאפשרת מעורבות בפעילות יומיומית שגרתית וחוויות נורמליות במהלך כל מעגל החיים; היא יוצרת תחושת השתייכות לקהילה ומעודדת פעילות ותרומה במרקם הקהילתי. זו אחת הדרכים להשגת נגישות חברתית. ניצול שעות הפנאי במסגרות נורמטיביות מעניק הזדמנות להשתתפות חברתית, מה שמאפשר רכישה של כישורים חברתיים, ואלה תורמים למניעת בידוד חברתי ודחייה חברתית – מצב שאליו נקלעים אנשים רבים עם נכות.

במקביל, נותני השירותים והקהילה כולה עוברים תהליך של שינוי עמדות והגברת המודעות בעקבות החשיפה לאנשים עם מוגבלות והחוויות המשותפות עמם. המכשול העיקרי בפני השתתפות בפעילויות פנאי הוא מחסור בנגישות מכל הסוגים. אין די משאבים ייעודיים המופנים לשילוב אנשים עם מוגבלות במסגרות פנאי נורמטיביות ואין הלימה בין הצרכים וחשיבות הנושא לבין המשאבים המוקצים לכך. "קהילה נגישה" מפתחת ומפעילה תכניות חברתיות ותרבותיות, תוך שותפות של אנשים עם נכות. השיתוף מבטיח התחשבות ברצונות ובהעדפות של מקבלי השירות ויוצר עבורם הזדמנות לסוציאליזציה ולהעצמה.

נגישות פיזית

איכות החיים של אנשים עם נכויות בקהילה מוגבלת, כיוון שהם מנועים מלקחת חלק בפעילויות רבות שמתרחשות באתרים שאינם נגישים. בנוסף לכך, היעדרם מהמרחב הציבורי מגביר את חוסר המודעות והעמדות השליליות לגביהם בקרב הציבור הרחב, מה שמעכב עוד יותר מהלך של הנגשה ושילוב. מקובל לכן "נגישות פיזית" את מה שהחוק מגדיר כ"נגישות מבנים, תשתיות וסביבה".

להלן פירוט שלושת הרכיבים של נגישות פיזית⁵:

1. נגישות למבנים

המטרה: אפשרות להתמצא, לנוע ולהשתמש במתקנים שבמבנה באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי.

רכיבים עיקריים: נגישות למבנה וממנו, דלתות, פתחים ושערים, כבשים (רמפות), מסדרונות, מעליות, חניית נכים, מדרגות, שילוט הכוונה, ריצוף, שירותי נכים, מערכות התראה ואזעקה, אקוסטיקה ומערכת שמע, ריהוט.

2. נגישות לתשתיות

המטרה: אפשרות הגעה ממקום למקום באופן חופשי ובטיחותי.

רכיבים עיקריים: מדרכה, צמתים, תחנות אוטובוס, חניות נכים.

5 גרטל ג, דניאלי'להב י, חיימוביץ' ש. וברג ב. **עיר נגישה - מדריך למנהלים**, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, 2009.

3. נגישות לסביבה

המטרה: אפשרות התניידות ושימוש במתקנים באתרי פנאי, נופש וספורט, בבתי עלמין, ועוד.

רכיבים עיקריים: שטחים ציבוריים, כגון פארקים, גני שעשועים וכדומה, בריכות שחייה וחופי רחצה, מתקני ספורט, בתי עלמין, אתרי הנצחה ומקומות קדושים.

עקרונות כלליים להנגשה⁶

- **עקרון הרצף:** יש להבטיח אפשרות לביצוע רצף של פעולות בזו אחר זו. נתק אחד ברצף הפעולות עלול למנוע את הביצוע של כולן.
- **עקרון ההכלה:** השירות צריך להינתן לאנשים עם מוגבלות כחלק מהשירות הניתן לכלל האנשים וללא הפרדה.
- **עקרון הגמישות ואספקת התאמות זמינות:** כיוון שקיימת שונות גבוהה בצרכים המיוחדים של אנשים ובמצבים שהם נקלעים אליהם, יש לספק התאמות מגוונות וגמישות לאמצעי הגעה, התניידות וקבלת שירות.

עיקרון חשוב נוסף המוגדר בחקיקה הוא: הקניית חוויה לאדם עם מוגבלות, הדומה ככל האפשר בטיבה ובאיכותה לזו של מבקר שאין לו מוגבלות.

התכנון הרצוי לקראת סביבה פיזית נגישה הוא תכנון אוניברסלי: תכנון שאינו מיועד לאוכלוסייה ”רגילה”, תוך ניסיון לשפר את המצב עבור אנשים עם נכות; תכנון הסביבות השונות באופן שהן תתאמנה ככל האפשר לכל האנשים, בלי קשר לסוג המוגבלות ולחומרתה.

”קהילה נגישה” פועלת להגברת המודעות בקרב מקבלי ההחלטות לחשיבות הנגישות הפיזית.

נגישות למידע

מידע הוא מקור לכוח אישי וקהילתי. הוא מאפשר לאנשים להכיר ולמצות זכויות ושירותים בקהילה. בימינו, המידע עובר במגוון גדול של ערוצי תקשורת: כתובים, ויזואליים וקוליים, הכוללים בין היתר עיתונות, פרסומים, שילוט ומידע ממוחשב באתרי אינטרנט. לעתים קרובות, המידע אינו נגיש לאנשים עם מוגבלויות מסוגים שונים. בנוסף לכך, מספר הארגונים המספקים שירותים לאנשים עם נכויות הוא

6 גרטל ושות', שם.

רב. ריבוי הארגונים וריבוי ערוצי התקשורת מקשים על אנשים עם נכות להתמצא במערכת ולנצל את השירותים שהם זכאים להם.

נגישות למידע משמעה, שהמידע שאדם זקוק לו נמצא בהישג ידו באופן שהוא יכול לעשות בו שימוש בנוחות ובקלות. נגישות זאת מושגת באמצעות בנייה של כלים, שימוש בטכנולוגיות מידע והתאמתן, כך שיתאפשר לאדם עם מוגבלות להתחבר לערוצים שונים של העברת מידע הקיימים בסביבתו. התאמה של אמצעים למתן מידע פירושה, לדוגמה: טפסים ודפי מידע אישיים בכיתוב מוגדל או מוקלט; הנגשה של אתרי אינטרנט; מתן שירות באמצעות פקסימיליה, דואר אלקטרוני ומסרונים, ועוד.

"קהילה נגישה" פעולת למען העברת מידע מאוגם ומרוכז, שקוף, זמין ונגיש על שירותים וזכויות למען אנשים עם נכות. במקביל, "קהילה נגישה" פועלת למתן מידע מרוכז אודות ציבור הנכים: מספרם המדויק, מאפיינים, צרכים, מאוויים, ועוד.

נגישות למוקדי קבלת החלטות

החלטות הקשורות בחייהם של אנשים עם נכות מתקבלות, לעתים קרובות, בלעדיהם. נכים לא נמצאים מספיק במוקדים שבהם מתקבלות ההחלטות. כתוצאה מכך, צרכיהם לא נלקחים בחשבון ואין קבוצת אינטרס שתלחץ באותם צמתים להעלות אותם על סדר היום. בעידן הנוכחי, שבו יש מצד אחד צמצום משאבים ומצד שני ריבוי צרכים, התוצאה היא התעלמות מצורכי הנגישות והמשך הדרה של אוכלוסיית הנכים.

נגישות לקבלת החלטות משמעה שותפות אנשים עם נכות בתהליכים של עיצוב מדיניות וקבלת החלטות הנוגעות באיכות חייהם בכל רמות ההחלטה. זאת, מתוך הכרה בידע ובניסיון האישי שצברו הן לגבי צורכיהם והן לגבי הפתרונות האפשריים לצרכים אלו.

מצד אחד, נגישות לקבלת החלטות מחייבת את אנשי המקצוע להקשיב לאנשים, ללקוחות, ולעבור משיתוף סמלי – למשל, הזמנת אדם אחד לוועדה כנציג כל הנכים – לשיתוף אמיתי – מעורבות פעילה בקהילה. מצד אחר, לא די בפתיחת דלתות עבור אנשים עם נכות ובמתן אפשרות להשתתף ולקחת חלק בתכנון. יש צורך שגם התפיסה העצמית של אנשים עם נכויות "תיפתח". כלומר, אנשים עם נכויות צריכים להתעצם כך שיהיו מעוניינים ומסוגלים להשתתף בקבלת החלטות. נושא זה נוגע במושג "העצמה".

”קהילה נגישה” פועלת בשני המישורים האלה. מסגרות העבודה בתכנית כוללות אנשים עם נכות. במקביל, אנשים עם נכות הופכים לפעילים בקהילתם הודות לתכנית וחלקם משתלבים במוקדי קבלת החלטות ביישובם.

נגישות לשירות

לעתים קרובות, אנשים עם נכות מקבלים שירות לא מותאם, לא מונגש, לא רגיש, לא נינוח ושאינו עונה על צרכיהם. מטרתה של נגישות השירות היא קבלת שירות באופן עצמאי ומכובד, במקום ובמועד שבו הוא ניתן לכלל הציבור. נגישות השירות עוסקת במה שמכונה גם ”נגישות למשאבים”. זהו ממד רחב מאוד, הכולל בתוכו נגישות לרשימה ארוכה של משאבים חברתיים העומדים לרשות כלל האזרחים במדינה: משאבי רפואה, חינוך, תרבות, ספורט, ביטחון, ועוד.

נגישות השירות מחייבת בראש ובראשונה אדיבות, מודעות, היכרות עם היצע קיים של פתרונות, הגמשת נהלים, והסתייעות באביזרים ובמתקנים.

הרכיבים העיקריים של נגישות לשירות הם⁷:

- ◆ התאמה של המקום שבו ניתן השירות (ריהוט, שילוט, עמדות מודיעין ועוד).
- ◆ התאמה של נוהלי מתן השירות, כך שיאפשרו מתן מענה הולם לאנשים עם מגוון רחב של מוגבלויות.
- ◆ הסברה והדרכת עובדים.
- ◆ התאמה של האמצעים למתן השירות והמידע (למשל, מתן שירות באמצעים טכנולוגיים כגון פקסימיליה).

ב”קהילה נגישה” פועלים להסרת מכשולים במתן שירות לנכים באמצעות הסברה לנותני שירותים, העלאת המודעות והפצת מידע בקרב מקבלי החלטות.

נגישות לשירותי חירום

במהלך מלחמת לבנון השנייה עמדו מקבלי ההחלטות ברמה המקומית בפני מציאות חדשה, שבה רוב המערכות הממלכתיות תפקדו באופן חלקי עקב אי-הכרזת מצב חירום. במציאות הזאת נדרשו עמותות רבות לתת מענה ייחודי לצורכי האוכלוסיות שאותן הן משרתות בעת שגרה. כך קרה, שרוב הפעילות שנועדה לתת מענה לאיום

7 גרטל ושות', שם.

על שלומם הרגשי והפיזי של אנשים עם נכויות בקהילה התבצעה ללא משנה סדורה ותפיסת הפעלה ברורה.

הספרות המקצועית מדגישה ש"מידת האמון של הפרט ביכולתו וביכולת המערכת להתמודד בהצלחה עם האיומים השכיחים" היא רכיב משמעותי מאוד בתחושת החוסן שלהם. כאשר מדובר באוכלוסיות עם מוגבלות יש לאמון במערכת חשיבות גדולה עוד יותר עקב תחושת התלות הגבוהה במערכת. זאת, בנוסף לצורך בהגברת האמון של הפרט ביכולתו האישית להתמודד על אף המוגבלות.

בעקבות מלחמת לבנון ובמקביל למבצע "עופרת יצוקה", שהעמיד אוכלוסיות רחבות נוספות במצב חירום, מקיימת "קהילה נגישה" תהליך של עיצוב תפיסת הפעלה בחירום ובניית מנגנונים אישיים וארגוניים מקומיים למימוש תפיסה זו.

התכנית נשענת על הנחות היסוד הבאות:

- ◆ בשעת חירום כל אדם נדרש לבצע פעילויות חיוניות לצורך שמירת שלמותו הפיזית והרגשית. ככל שהשליטה בפעילויות הנדרשות גבוהה יותר כך גוברת תחושת החוסן.
- ◆ רמת אִי־ודאות גדולה בשעת חירום מעצימה את בעיית האוריינטציה התפקודית של האוכלוסייה עם המוגבלות. חוסר אוריינטציה ומוגבלות תפקודית מגבירים את תחושת התלות במערכות חיצוניות.
- ◆ מערך השירותים החברתיים ברשות המקומית מהווה "לבנת יסוד" בסיוע לאוכלוסייה עם מוגבלות בחירום. מערך זה מוגבל ביכולתו לתת מענה יעיל לאוכלוסייה בכלל ולבעלי צרכים מיוחדים בפרט.
- ◆ קיום מנגנונים תפקודיים נוספים, כגון "קהילה נגישה", המקיימים קשרי גומלין שוטפים עם אנשים מוגבלים, יהוו "מכפילי כוח" ליכולת הרשות המקומית לתת מענה לצרכיהם בשעת חירום. הכשרת מנגנונים אלה לתפקוד בחירום והכנה מוקדמת שלהם, תעלה את אפקטיביות הסיוע בחירום.

גישות ומודלים

תפיסת העולם של התכנית מתבססת על גישות תיאורטיות ומודלים חברתיים. תורות אלה מנחות את אנשי המקצוע והפעילים בעבודה המעשית, מציבות מטרות ומציעות דרכי פעולה. בפרק זה נסקור את הגישות והמודלים העיקריים.

הגישה האקולוגית

גישה הרואה את האדם עם הצרכים המיוחדים כחלק ממשפחה וסביבה רחבה יותר – קהילה וחברה כללית. בשל הזיקות ההדדיות בין האדם לחברה, כדי לאפשר צמיחה והשתלבות חברתית צריכים להתחולל שינויים בשני מישורים במקביל: במישור הפרטני על ידי העצמת האנשים ושיפור יכולת ההתמודדות שלהם כפרטים, כקבוצות וכקהילות ובמישור החברתי על ידי שינוי ושיפור איכות הסביבה החברתית והפיסית.

בהתאם לגישה זאת, ב"קהילה נגישה" פועלים במקביל הן למען העצמה אישית, חברתית וקהילתית של נכים והן למען הנגשה של כל תחומי החיים באמצעות עבודה מערכתית בין-ארגונית ובין-מקצועית.

הגישה החברתית

בכל העולם מסתמנת בשנים האחרונות מגמה הרואה בחברה את מוקד השינוי הנדרש. המודל החברתי לנכות (כפי שהוא מכונה בפי חברי תנועות הנכים באירופה) או מודל הזכויות (כפי שהוא מכונה בפי חברי תנועות הנכים בארצות הברית) פותח על ידי חברי תנועות נכים כתשובה למודל הרפואי, שפותח על ידי אנשי המקצוע. בעוד שהמודל הרפואי מתמקד באדם עם המגבלה ובמה שעליו לעשות על מנת להתאים את עצמו לסביבה ולחברה (לתקן את עצמו, להתרפא, להשתקם), המודל החברתי מתמקד בהסרת מחסומים שהחברה מציבה בפני אנשים עם מגבלות המעוניינים להשתלב בתוכה ולחיות בה כאנשים שווי זכויות. המודל החברתי איננו מתעלם מהשפעת המגבלה, אבל הוא טוען שיותר מאשר המגבלה מגבילה את האדם, החברה היא זו המגבילה וחוסמת אותו.

תנועות הנכים מגדירות נכות כ"תוצאות חברתיות של העובדה שלמישהו ישנה מגבלה". המודל החברתי שפותח על ידם נועד להמשיג את הבעיה של נכות במונחים חברתיים⁸. באמצעותו הנכים יכולים לתאר את האפליה ולפעול נגדה. הוא גם מאפשר להם להגדיר תחומים ייחודיים המחייבים שינוי, ובעיקר לזהות עמדות שליליות ומכשולים לתקשורת ולגישות פיזית כתחומים העיקריים הטעונים שיפור. תרומה נוספת של המודל החברתי היא, שהוא מאפשר לכל האנשים עם המגבלות להתאגד ולפעול ביחד, על אף הבדלים באופי המגבלה. הוא מסיר את מוקד ההתייחסות ממה שאנשים עם נכויות לא יכולים לעשות, ומעביר אותו למה שהם יעשו ביחד, כדי להגשים את עקרון השוויון ולממש את הזכויות המגיעות להם. ב"קהילה נגישה" פועלים בשותפות עם אנשים עם נכויות כדי שיהיו פעילים בקהילתם ויהפכו למנהיגים בקהילות רב-נכותיות. אנו מלווים אותם בתהליך הגדרת צרכיהם ולאורך פעילותם. יחד עם אנשי מקצוע אנו מאפשרים להם לממש את זכותם לשוויון על ידי מיגור דעות קדומות והסרת כשלי נגישות.

גישת הכוחות

השקפת עולם בתחום העבודה הסוציאלית המתבססת על תפיסת "האדם השלם" ומתמקדת בכוחות וביכולות של המטופל, במקום בבעיות, בחולשות ובפתולוגיה. הנחת היסוד גורסת, שבכל אדם יש כוחות, והם שאפשרו לו לשרוד, להתמודד ולהגיע למקום שבו הוא נמצא. האדם הפעיל את כוחותיו בעבר ואף מפעיל בהווה, אך לא תמיד מודע לכך ומכיר בכוחות שלו וייתכן שאף אינו ממצה אותם עד תום. כדי לסייע לאדם יש להתחבר ולחבר אותו לתפקודים הנחשבים בחזקת כוחות ולעזור לו להרחיב ולחזק דרכי התמודדות הקיימות בו בכוח או בפועל. על פי הגישה הזו, קיימות פתולוגיות נפשיות ופיזיות, אך אין להגדיר את האדם ולקבוע את ההתייחסות אליו על פיהן. על איש המקצוע להתחבר לאדם דרך כוחותיו ולא דרך בעיותיו. הכוחות כוללים: יכולות קוגניטיבית ואינטלקטואליות; מיומנויות חברתיות; אמונות וערכים; נחישות וכוח עמידה; משפחה ורשתות תמיכה חברתיות אחרות; כישרונות.

8 ברק ד. חומר רקע לדיון בסוגיות מרכזיות בהעצמה של אנשים עם מוגבלות, על בסיס הרצאה בקורס "קהילה נגישה".

9 כהן ב. גישת הכוחות בעבודה סוציאלית, "חברה ורווחה" 3.

”קהילה נגישה” פועלת על בסיס גישה זאת. פעילות התכנית נעשית כולה בשותפות מלאה של אנשים עם נכות, תוך הנחה שהם בעלי כוחות ויכולות לעצב לעצמם חיים איכותיים.

שינוי חברתי – השתתפות והתעצמות

אנשי הממסד, כמו גם חברי קהילת האנשים עם נכות, מגדירים יעדים ואמצעים של העצמה, שיתוף, שותפות ושינוי חברתי. שתי הקבוצות משתמשות במונחים אלה אך לא תמיד מתכוונות לאותו דבר, כיוון שהן פועלות מנקודות מבט שונות. שיתוף פעולה בין אנשי מקצוע לקהילה יכול ללבוש צורות שונות, וחשוב להגדיר אותן כדי שכל צד יוכל לבחון באיזה סוג שותפות הוא מעוניין ובאיזה מין שותפות הוא מצוי. חשוב לקיים דיאלוג בין שתי הקבוצות סביב מונחים אלה כדי ליצור שפה משותפת.

מודל לשינוי חברתי והעצמה¹⁰

אן ג'פריס מציעה להציג את האוריינטציות המקצועיות המאפיינות תכנון והתערבות חברתית באמצעות תרשים של המרחבים הנוצרים על ידי חתך של שני צירים: ציר שינוי וציר העצמה.

➤ **ציר שינוי:** מבטא כוונות ותכניות. הוא יכול להתבטא ברצון לשינוי עמדות, מבנים, מדיניות וחלוקת משאבים. הציר נע בין כוונות לשינוי חברתי מבני לבין כוונות ליציבות חברתית ושימור הסטטוס-קוו. רצון לשימור הסטטוס-קוו יכול להתבטא בתכניות לפיתוח והרחבה של שירותים קיימים, בעוד שכוונות לשינוי מהותי יותר עשויות להתבטא בתכניות הכרוכות בהעברת סמכויות של תכנון וביצוע לידי המשתמשים בשירותים.

➤ **ציר העצמה:** מבטא את העשייה בפועל של השירות בתחום השיתוף. ככל שהשירות מערב את הקהילה בקבלת החלטות, ומנוהל פחות על ידי קבוצה אליטיסטית של מומחים ואנשי מקצוע שפועלת ומחליטה בעצמה, כך ניתן להמשיג את השירות בתור מעודד העצמה. בקצה אחד של הציר הזה מתקיימת שליטה מלאה של נותני השירות בקבלת החלטות, ובקצה השני נוצרת שותפות מלאה עם הקהילה בקבלת ההחלטות, כולל יכולת להחלטה עצמית של הקהילה ושליטה שלה בנושאים הנוגעים לה.

10 ברק, ד. וסדן, א. העצמה ושותפות – טרמינולוגיה מתעתעת. בתוך: צ'רצ'מן, א. (עורכת) השתתפות – הדרך שלך להשפיע, תל-אביב הקיבוץ המאוחד.

מפגשם של שני הצירים יוצר ארבעה מרחבים המתארים ארבעה סוגים של התערבות בקהילה: תכנון חברתי; רפורמה חברתית; פיתוח קהילתי; פעולה חברתית. שני סוגי הפעילות הימניים בתרשים מתאפיינים בשליטת מומחים, ואילו שני הסוגים השמאליים בתרשים מתאפיינים בשליטת הקהילה.

יציבות חברתית

שליטת הקהילה	פיתוח קהילתי	תכנון חברתי	שליטת מומחים
	פעולה חברתית	רפורמה חברתית	

שינוי חברתי

באזור העליון בתרשים, המתאר יציבות חברתית, ניתן למצוא פעילות מסוג תכנון חברתי ופיתוח קהילתי. העבודה בסוגים אלה של התערבות נעשית בתחומים שבהם יש הסכמה חברתית רחבה, או בתחומים שבהם מעורבות רבה של תושבים או פעילים לא תערער יותר מדי את הסטטוס-קוו. באזור התחתון בתרשים, שמתאר שינוי חברתי, ניתן למצוא פעילות מסוג רפורמה חברתית ופעולה חברתית. להתערבות כזאת בקהילה יש מטרות שינוי אמיצות יותר ושיטות פעולה המכוונות לשינוי חברתי. מרחב זה מתאפיין בבניית קואליציות שבהן ניתן לשתף פעילים מהקהילה, אך ניתן גם לפעול בלעדיהן בשיטות של סגור קהילתי.

”קהילה נגישה” נעה על הרצף שבין שליטת מומחים לשליטת הקהילה, כאשר המיקום המדויק משתנה מעת לעת וממקום למקום. הפעילות במסגרת התכנית שואפת להוביל לפעילות של שינוי חברתי.

מודל ההשתתפות

”מעגל ההשתתפות של דוידסון”¹¹ הוא מודל המחלק את דפוסי ההשתתפות של אזרחים בארגונים קהילתיים לארבע קטגוריות ראשיות: מידע, התייעצות, שותפות והעצמה. כל קטגוריה מחולקת לשלוש רמות, כך מתקבלות 12 רמות שותפות:

♦ **מידע:** הסמכות והאחריות להפצת מידע נשמרות בידי הארגון, רמת הפצת המידע ואיכותו מאפשרים רמות שונות של השפעה.

א. תקשורת מינימלית: כאשר מידע יוצא רק על פי בקשת הלקוחות והארגון מוכן לקבל הערות ותלונות, אך אינו מחויב להיענות להן.

ב. מידע מוגבל: הארגון מפיץ מידע רק על מה שהוא מעוניין שהלקוחות ידעו. נעשה שימוש בדפי מידע ויחסי ציבור, אך היקפו וטיבו הם בסמכות ובאחריות מלאה של הארגון. הפצת המידע מכוונת להשפיע על עמדת הלקוחות על הארגון. ג. מידע איכותי: הארגון מפיץ מידע שהלקוחות מעוניינים בו או שנראה כי עשוי לעניין אותם, מפרסם החלטות ותכניות משמעותיות. אמנם האחריות והסמכות נשארים במסגרת הארגון, אך מחויבות הארגון למדיניות של ”שקיפות” מאפשרת ללקוחות לגבש עמדה עצמאית להשפיע ואף לפעול, כאשר הם מעוניינים בכך.

♦ **התייעצות:** הארגון מחויב להתייעץ עם הלקוחות. הסמכות והאחריות נשארות במלואן בידי הארגון, אולם ללקוחות ניתנת השפעה משמעותית, בשלוש רמות שונות:

א. התייעצות מוגבלת: הארגון מפרסם מידע לפני ביצוע ומאפשר ללקוחות להגיב. הארגון יוזם סקרים ומפיץ שאלונים כחלק מתהליך תכנון וקבלת החלטות.

ב. טיפול בלקוח: הארגון פועל מתוך תודעת ”שירות ממוקד לקוח”. משתמש בטכניקות של איסוף משוב קבוע, ראיונות וקבוצות מיקוד של לקוחות, ישנה מערכת מסודרת לטיפול בתלונות, הארגון פועל לשיפור שביעות רצון הלקוחות. ג. התייעצות מובנית: הארגון מגדיר טווח רחב של החלטות ופעולות המחייבות התייעצות מוקדמת עם הלקוחות. הוא מקיים פורומים ייעודיים לשם כך, כגון ועדות וייעוץ. בנוסף לכך, משתמשים בטכניקות של קבוצות מיקוד ושימוע ציבורי.

11 Davidson S. (1998). Spinning the wheel of empowerment. Planning 1262 (3 April) 14-15.

- ✦ **שותפות:** הארגון והלקוחות מחלקים ביניהם סמכות ואחריות, מאפשרים השפעה הדדית רחבה ומקיימים רמות של שותפות.
 - א. גוף מייעץ אפקטיבי: הארגון מזמין את הלקוחות והקהילה להציע תכניות פעולה, ליזום תכניות ולייעץ בנושאים שונים.
 - ב. שותפות פורמלית: הארגון מקיים שותפות אמיתית עם הלקוחות ובעלי עניין בקהילה בתחומים מוגדרים.
 - ג. ביזור מוגבל של קבלת החלטות: הארגון מאפשר לקהילה מרחב לקבלת החלטות. ללקוחות זכות מובנית על סוגי החלטות שונות בארגון.
- ✦ **העצמה:** הלקוחות מקבלים סמכות ואחריות להפעלת הארגון. לארגון ניתנת השפעה בשלוש רמות שונות:
 - א. שליטה ייצוגית: נציגי הקהילה והלקוחות מקבלים החלטות ביחס לארגון ומפקחים על ביצוען.
 - ב. שליטה עצמאית: הארגון מחליט לאפשר להתארגנות קהילתית אחריות וסמכות מלאה.
 - ג. שליטה מלאה: האחריות, ההחלטות, הביצוע והפיקוח נתונים במלואם בידי התארגנות קהילתית.

גלגל זה אינו סולם ליניארי לדרוג שותפויות, אלא מהווה תפריט רחב המאפשר קביעת מדיניות בארבע הקטגוריות הנ"ל. "קהילה נגישה" מבוססת על שותפות בין הממסד לבין הפעילים מקרב התושבים עם נכיות. אופי השותפות ב"קהילה נגישה" עונה על המאפיינים שמציע דוידסון במידות ובאופנים שונים בהתאם לכל יישוב ויישוב ובהתאם לשלבי העבודה והמשימות.

דגמי שיתוף

בעקבות איסוף נתונים על עשרות דוגמאות של שיתופי לקוחות ניתן לזהות שימוש בשלושה דגמי שיתוף עיקריים:

- ✦ **"מלמעלה למטה" (top down):** שיתוף הלקוחות, משפחותיהם וכלל האזרחים ביוזמת הממשל המרכזי או המקומי.
- ✦ **"מלמטה למעלה" (bottom up):** שיתוף המתקיים כהיענות ליוזמת הלקוחות, ללחצי משפחותיהם וליוזמות והלחצים של כלל האזרחים, אם כהתארגנות ספונטנית (grassroots) ואם באמצעות ארגונים שלא למטרות רווח (NGO).

✦ **שיתוף ממוסד:** שיתוף שהתמסד עם השנים על בסיס איזון בין האינטרסים ולכן אין כבר משמעות למקורות היוזמה בתחילת הדרך.

חשוב לציין, שהתנדבות ומעורבות אזרחים ”מלמטה-למעלה” וגישות ממסדיות ”מלמעלה-למטה” אינם בהכרח דבר והיפוכו, אלא תהליכים המשלימים זה את זה. בתכנית ”קהילה נגישה”, כמו בכל תכנית שמתקיימים בה יחסי גומלין בין הממסד לאזרחים, מתעוררים לעתים מצבי קונפליקט, אך חשוב להבין שמצבים אלה הם רצויים כשלב לקראת הסכמה.

שער שני

תכנים ותכניות

מטרת השער השני להציג את העשייה במסגרת "קהילה נגישה" ביישובים השונים. לכל סוג נגישות הוקדש פרק: נגישות חברתית, נגישות פיזית, נגישות למידע, נגישות לקבלת החלטות, נגישות השירות ונגישות לשירותי חירום. כל פרק כולל את מודל העבודה של "קהילה נגישה" באותו תחום ודוגמאות מהיישובים השונים. תכנית "קהילה נגישה" עוסקת בהסרת כשלי הנגישות החברתית על ידי פיתוח תכניות ופעילות בתחומים הבאים:

- א. אמנה יישובית;
- ב. הסברה;
- ג. פיתוח פעילויות חברתיות ותרבותיות.

אמנות יישוביות

בשנים האחרונות נחתמו אמנות והצהרות מרכזיות בעולם ולאחר מכן גם בארץ (מומלץ לעיין בנוסחי האמנות המלאים המופיעים באינטרנט).

- ✦ **הצהרת ברצלונה 1995 - "העיר והמוגבלים"**: ההצהרה גובשה במסגרת כנס ערים אירופיות, וכוללת הסכמות על ערכים בסיסיים בנושא היחס למוגבלות ועל דרכי פעולה לשיפור המצב בערים בתחום זה. מאז פרסומה, אמנה זאת מהווה מקור השראה ומסמך מחייב עבור ערים רבות בעולם ופעילים בתחום.
- ✦ **אמנת האו"ם (2006)**: מגדירה חזון וקובעת סטנדרטים בינלאומיים לזכויות אזרחיות וחברתיות, להן זכאים אנשים עם מוגבלות. באמנה מעוגנת, בראש ובראשונה, זכות כללית לאי־הפליה, אליה נלווית חובה אקטיבית של המדינות החתומות לקדם שוויון הזדמנויות של אנשים עם מוגבלות בכל תחומי החיים. באמנה כלולה גם חובה לבצע ניטור של התקדמות היישום ברמת המדינה מעבר לניטור שיתבצע על ידי האו"ם באמצעות ועדה בינלאומית מיוחדת. עד כה חתמו על האמנה 142 מדינות ואישררו אותה 66 מדינות (נכון לחודש 9/09). ישראל חתמה על האמנה ביום 31.3.2007 והליכי הכנת האשרור נמצאים כעת בעיצומם. חשוב לציין, כי כבר היום יש לאמנה משקל מנחה. הנציבות לשוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ממונה על העברת דיווחים תקופתיים לאו"ם בדבר

מצבם של אנשים עם מוגבלות בישראל, בהתאם לחובת הדיווח של מדינת ישראל לפי האמנה.

✦ **אמנת ערים נגישות בישראל (2004):** אמנה זו נחתמה על ידי ראשי הערים בישראל. היא מבוססת על הצהרת ברצלונה, וכוללת פרק של הצהרת כוונות ופרק התחייבויות.

מטרות

- ✦ לעורר עניין ציבורי, להעלות את הנושא על סדר היום;
- ✦ לשנות עמדות;
- ✦ לגבש חזון יישובי;
- ✦ לרתום לנושא את היישוב כולו, על כל המגזרים הפועלים בו;
- ✦ לעודד את השותפים להצהיר על כוונות ולהתחייב לפעולה.

מבנה האמנה

האמנה כוללת שני חלקים עיקריים:

1. **החזון היישובי:** תיאור המצב שאליו שואפים להגיע, תיאור מצב שייחשב שיא ההצלחה. ניסוח החזון מבהיר לשותפים את המקום שאליו רוצים להגיע ואת הדרך לשם.
2. **הצהרת כוונות והתחייבות לפעולה:** חשוב שאמנה תהיה בעלת אופי שאינו רק הצהרתי, אלא תכלול גם חלקים שמקדמים את ההנגשה באופן מעשי.

תהליך חיבור אמנה יישובית

תהליך חיבור האמנה אינו רק אמצעי, אלא מהווה מטרה בפני עצמה. במהלך עבודת חיבור האמנה מתקיים, לראשונה בדרך כלל, דיאלוג פנים יישובי בין גופים ומגזרים שונים שעוסקים בנגישות, ובינם לבין קהילת האנשים עם הנכויות. כתוצאה מהשותפות בתהליך זה, גורמים רבים בקהילה מתחברים לנושא, מגדירים את החזון שלהם לגביו ואף מתחייבים לפעולה ולשיתוף פעולה. מסיבה זאת, חשוב מאוד שגורמים ממגזרים רבים ושונים ככל הניתן יקחו חלק בתהליך. כל זה נותן לאמנה את תוקפה.

תהליך הכתיבה הוא הדרגתי ומתמשך, הן בשל ריבוי השותפים והצורך להגיע להסכמות ביניהם והן בשל הצורך בעבודת עומק על ערכים וחזון.

שלבים מומלצים בתהליך חיבור אמנה יישובית

1. עבודת הכנה הכוללת איתור וגיוס של השותפים לתהליך.
2. גיבוש האמנה. שלב זה מתבסס על בירור עמדות וערכים בקרב כל השותפים. מומלץ לעשות זאת במסגרת סדנה, שבה יתבקש כל משתתף לגבש חזון אישי ולאחר מכן יגובש החזון המשותף. ניתן להתחלק לתת-ועדות שינסחו מסמכי עקרונות לפי נושאים שיקבעו. זה יאפשר עבודה תהליכית על הנושא תוך בדיקה והתאמה ייחודית ליישוב. לחלופין, ניתן לקיים דיון במליאה ולהעביר את העיבוד הסופי לידי צוות משימה מוגדר. על הצוות לנסח את האמנה תוך בחינה מתמדת של התאמתה ליעדים ולערכים של התכנית. ניתן להשתמש בדוגמאות של אמנות אחרות, אך יש להימנע מ"חיקויים" ואין לוותר על תהליך התאמת האמנה לאופי הייחודי של היישוב. הניסוח צריך ליצור מכנה משותף רחב, ליצור תחושת שייכות וגאווה ולאפשר שיווק יעיל של האמנה.
3. אשרור האמנה במליאה, בוועדת היגוי יישובית ועל ידי גורמים נוספים, רבים ככל הניתן, כדי לבטא תמיכה וליצור מחויבות רחבה.
4. התחייבות של הרשות: טקסי חתימה חגיגיים של מועצת הרשות ושל אגפי הרשות, והצבת המסמך במשרדים במקומות בולטים.
5. פרסום האמנה בקהילה: למשל באמצעות ימי עיון ובמהלך אירועים קיימים, כמו יום הנכה.

דוגמאות מהשטח

• אמנת העיר פתח תקווה ”קהילה נגישה”

אנו, תושבי העיר פתח תקווה,

מכירים בעיקרון השוויון על פי חוק שוויון זכויות האדם לאנשים עם מוגבלויות, תשנ”ח-1998, המתבסס על כוחו של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו – 1992.

מאמינים בזכות הלגיטימית לשוויון זכויות לכל האזרחים בעיר באשר הם.

מודעים ומבינים כי אנשים בעלי צרכים מיוחדים, או אנשים עם מוגבלויות הם אנשים עם לקות פיזית או נפשית, חלקית או מלאה, קבועה או זמנית, היוצרת הגבלה בתפקוד, ברמות שונות ויחד עם זאת הם בני אדם עם מלוא הזכויות.

ועל כן, הקהילה בעיר פתח תקווה

תדאג להגברת המודעות בקרב התושבים לכל צרכיהם של אוכלוסיות עם מוגבלויות בכל התחומים.

תדאג לשתף בתכנית ”קהילה נגישה” את כל הגופים בנוגעים בדבר במגזר הפרטי, העירוני והממשלתי.

תפעל לפיתוח שירותים חדשים ומיוחדים, לשיפור איכות חייהם של אזרחים עם מוגבלויות בכל הנושאים.

תביא לאינטגרציה מלאה של אנשים עם מוגבלויות בתוך הקהילה בתחום חברתי, התרבותי, החינוכי, התעסוקתי, הבריאותי והשיקומי.

תתמוך ותדאג לפרסום ולהפצת מידע לאנשים עם מוגבלויות אודות התאמת הנגישות לכל מבני הציבור, התחבורה והשירותים הניתנים בעיר.

תשתף פעולה עם כל ארגוני הנכים הקיימים והחיים בעיר, תוך התחשבות קפדנית בצרכיהם בזכות, כמו לשאר האזרחים בעיר.

אנו, תושבי העיר פתח תקווה, מאמינים שאם נשלב באופן מלא אנשים עם מוגבלויות, אזי נהיה חברה בריאה יותר, נאורה יותר וחזקה יותר.

החתימה על אמנה זו מהווה תמיכה, חיזוק ורצון להגשמת תכנית ”קהילה נגישה” בעירנו, תוך שמירה מדוקדקת על הערך הידוע של העם היהודי: ”ואהבת לרעך כמוך”.

● **אמנת העיר הרצליה לשוויון זכויות לאנשים עם מגבלות**

בתחילת פעילותו של פרויקט "קהילה נגישה" בהרצליה, גובשה אמנה עירונית לשוויון זכויות לאנשים עם מגבלות. אמנה זו נכתבה על ידי נציגי הפעילים, נציגי ציבור ואנשי מקצוע. טקס השקתה נערך בסיום קורס מנהיגות נכים. היה זה הקורס הראשון, שהווה למעשה ישיבת מועצה חגיגית אליה הוזמנו ח"כים, נציגי ציבור, נציגי ארגונים שונים, ראשי ועדי שכונות, נציגי מתנ"סים, כל ראשי האגפים בעירייה ואנשים רבים. טקס זה פתח את אירועי "שבוע הנכה", במהלכו נערך מבצע החתמה על האמנה בבתי הספר, בשכונות ובמרכזי מסחר ובילוי. אירועי החתימה הצריכו גיוס של תנועות נוער, נציגי מועצת הנוער העירונית ונציגי מועצות התלמידים, כל ועדי השכונות, נציגי ועדת הרווחה העירונית ופעילים רבים שאיישו את עמדות ההחתמה. כל חותם קיבל דף מידע "הידעת ש... המפריך דעות קדומות הקשורות למגבלות וסטיקר "מעט רגישות - יותר נגישות". אירועי החתמה כאלה נערכו מאז מדי שנה ביום הנכה. עד כה נחשפו לאמנה כ־4,000 חותמים. כיום, מתנוססת אמנת הרצליה החתומה במשרדי כל מנהלי האגפים בעירייה.

הסברה

עמדות שליליות וחוסר מודעות הן הסיבות המרכזיות לכך שלא פועלים מספיק להנגשת שירותים ולפיתוח שירותים מותאמים לאנשים עם נכות. התוצאה היא פגיעה קשה באיכות חייהם.

מטרת ההסברה היא להסיר סטיגמות ותיוג, לשנות עמדות שליליות ולעורר מודעות בנוגע לאנשים עם נכויות. בעקבות תהליך של שינוי עמדות, מידת הקבלה החברתית של אנשים עם נכויות תהיה גדולה יותר, דבר אשר יוביל בטווח הארוך להפחתת ההדרה שלהם במישורי חיים נוספים.

העיקרון המנחה בעבודת ההסברה הוא, שסטיגמות נגרמות כתוצאה מחוסר ידע וחוסר מגע. על כן, בהסברה אנו שואפים להעביר ידע וליצור מגע בין קהלים שונים לבין אנשים עם נכות.

קהל היעד

ההסברה מיועדת לשלושה קהלים:

1. הציבור הרחב;
2. מקבלי החלטות ונותני שירותים;
3. תלמידים ובני נוער.

מטרות

1. שינוי עמדות בציבור הרחב ביחס לאנשים עם נכות, למען הכלתם ושילובם בקהילה.
2. שינוי עמדות והעלאת מודעות בקרב נותני שירותים למען שירות מותאם, נגיש ורגיש.
3. שינוי עמדות בקרב ילדים ובני נוער, כהשקעה בדור העתיד וכדי שישמשו כשגרירי רעיונות השוויון, ההשתלבות והנגישות.

שלבי הפעולה בתחום ההסברה

פירוט שלבי הפעולה

1. הקמת ועדת הסברה

בכל יישוב תקום ועדת הסברה, שאותה ניתן לחלק לשלושה צוותים שונים, בהתאם לקהל היעד:

- ✦ צוות הסברה לקהל הרחב;
- ✦ צוות הסברה לנותני שירותים;
- ✦ צוות הסברה בחינוך.

2. הגדרת בעלי תפקידים מקרב חברי הוועדה

- ✦ מסבירנים: מעבירים את ההסברה בפועל;
- ✦ מארגנים: מתאמים מול המסגרות השונות, משבצים את המסבירנים למשימות;
- ✦ מפיקי חומרי הסברה: חיבור מערכי שיעור, תכניות לימי עיון וכדומה.

3. מיפוי קהל היעד להסברה

במהלך המיפוי יש לחפש מידע בהיבטים הבאים:

- ✦ נתונים כמותיים;
 - ✦ זיהוי המערכות הפועלות וזיהוי בעלי התפקידים והפעילים;
 - ✦ עמדות, רמת המודעות והידע ביחס לאנשים עם נכויות. נכונות לתמוך ואף לשתף פעולה בפעילות ההסברה, כיצד?
 - ✦ ניסיון קודם בפעילות הסברה בתחום? אם כן, מה המשוב?
 - ✦ קשרים אישיים שיכולים לסייע בכניסה למערכת.
- יש למפות את כל אחד מקהלי היעד:

הציבור הרחב

- ✦ איתור אזורים ציבוריים שמתאימים להצבת דוכני הסברה;
- ✦ איתור פעולות עירוניות שוטפות או אירועים מיוחדים שניתנים להנגשה;
- ✦ איתור גופים וארגונים שיכולים להפעיל פעילויות משותפות לאנשים עם נכות ואנשים שאינם נכים.

נותני שירותים ומקבלי החלטות

- ✦ השירותים העירוניים: שירותי חינוך, שירות פסיכולוגי, מחלקה לשירותים חברתיים, שירותי שיקום, מסגרות לפעילויות פנאי לאנשים עם נכויות;
- ✦ נבחרי ציבור: ראש הרשות המקומית, מחזיקי תיק רווחה/חינוך/אחר, חברי מועצה המגלים עניין בנושא;
- ✦ ארגונים ציבוריים: משטרה, מכבי אש, קופות החולים, חברות אוטובוסים, פיקוד העורף;
- ✦ ארגונים פרטיים: בנקים, רשתות שיווק, קניונים.

מערכת החינוך

חינוך פורמלי: חינוך מיוחד, חינוך 'רגיל'.

- ✦ תלמידים: מספר בתי ספר וגנים, לאילו גילאים, מספר כיתות, מספר תלמידים, כיתות שילוב;
 - ✦ מורים: מספר, מסגרות להכשרה והשתלמות;
 - ✦ קובעי מדיניות (מנהל אגף החינוך, מנהל מחלקת חינוך יסודי, מנהל מחלקת גני ילדים, מנהל מחלקת חינוך על-יסודי, מנהל חינוך משלים, וכו').
- חינוך בלתי פורמלי:

- ✦ אילו תנועות נוער ומרכזי נוער מסוגים שונים פועלים ביישוב?
- ✦ כמה משתתפים בהם? כמה חניכים וכמה מדריכים?
- ✦ מהי מסגרת הפעילות? ימי הפעילות? ישיבות צוות הדרכה ומסגרות להנחיית המדריכים?
- ✦ מיהם האחראים וקובעי המדיניות?

4. בחירת שדה הפעולה

- ✦ בחירה בין רמות שונות של בעלי תפקידים: האם לפעול בקרב מנהלי מחלקות ואגפים או בקרב נותני השירות לקהל ברמה היומיומית? האם לפעול בקרב רכזים ומורים או בקרב התלמידים?
- ✦ בחירת מסגרת לפעולה:
 - הציבור הרחב: פעילות חוצות? דיור? וכדומה.
 - מקבלי החלטות ונותני שירותים: אגף מסוים בעירייה? קופת חולים? בנק מסוים?

- מערכת החינוך: איזה בית ספר? אילו גילאים? שכבה שלמה או כיתה אחת? תלמידי מחויבות אישית? וכדומה.

הערה: יש לקיים את שלבים 5 ו 6 – גיוס מסבירנים והכשרתם במקביל לשלבים 7, 8 – פגישות עם קובעי מדיניות וזיהוי איש קשר בשדה, וכך להתקדם במקביל במישור הפנימי ובמישור החיצוני.

5. גיוס מסבירנים

- ✦ איתור מסבירנים: באמצעות עמותות, מחלקת הרווחה, המתנ”ס המקומי, קשר אישי או כלי התקשורת המקומיים.
- ✦ מיון: מומלץ לקיים תהליך מיון למסבירנים, שיכלול ראיון אישי, סדנת מיון קבוצתית, ו/או שאלון.
- ✦ שיקולים בבחירת מסבירנים: מי מתאים לעבודת הסברה? האם מתאים לאוכלוסיית יעד בגיל הרלוונטי? האם פנוי בשעות מתאימות? האם יכול לייצג מגוון נכויות? האם ניתן לגייס מסבירנים ממגוון נכויות?

6. הכשרת צוותי הסברה

ההכשרה תכלול את התכנים הבאים:

- ✦ הגדרת תפקיד המסבירן;
- ✦ עמדות וסטיגמות – ידע ובדיקה עצמית;
- ✦ היכרות עם נכויות – מידע על כל הנכויות;
- ✦ איך ניתן לייצג את הנכים מכל הסוגים;
- ✦ היכרות עם קהלי היעד;
- ✦ איך לבצע מיפוי מערכות (מערכת החינוך, נותני שירותים, קהילת האנשים עם נכויות);
- ✦ שיווק התכנית במערכות השונות;
- ✦ איך להתכונן למפגש הסברה;
- ✦ בניית מערכי שיעור;
- ✦ איך לפתוח מפגש;
- ✦ כלים להעברת מסר;
- ✦ איך להיעזר באמצעים חיצוניים (סרטים, מצגות);
- ✦ באיזה סגנון לדבר? תוקפני? מאשים? צועק? מסכן?
- ✦ התמודדות עם פחד קהל;

- ✦ שפת גוף;
- ✦ איך להתאים את ההסברה לקהל היעד לפי גודל הקהל, גיל, מקצוע, ועוד?
- ✦ התאמת המסר לנותני שירותים: איך לדבר ברמה קהילתית ולא אישית?
- ✦ התאמת מסרים לקהל צעיר: מה נכון ולא נכון לספר לילדים?
- ✦ משוב ובקרה;
- ✦ איך לגייס שיתוף פעולה?

7. פגישה עם קובעי מדיניות

פגישות אלה מתקיימות, למשל, עם: ראש העיר, מנכ"ל העיריה, מנהל כוח אדם, מנהל בנק, מפקד המשטרה המקומית, מנהל אגף חינוך, מנהל בית ספר, לצורך קבלת לגיטימציה ותמיכה.

8. זיהוי איש קשר בשדה

9. התאמת התכנית לשדה

החלטה על סוג הפעילות, גיבוש סדר יום, חיבור תכנים מתאימים.

פעילויות אפשריות בקרב הציבור הרחב:

- ✦ הנגשת אירועים ציבוריים קיימים: הנגשת צעדה עירונית; הנגשת שבוע הספר;
- ✦ הנגשת יום ספורט עירוני; הנגשת אירועי יום העצמאות;
- ✦ הסברה בחוצות העיר ובאזורים ציבוריים: חלוקת דפדפות ומדבקות בדוכני הסברה;
- ✦ הפקת חומר הסברה מודפס;
- ✦ ציון יום הנכה הבינלאומי מטעם האו"ם;
- ✦ ארגון פעילויות משותפות לאנשים עם נכויות ואנשים ללא נכות ככלי להסרת מחסומים חברתיים: חוגים משותפים (ריקודים, מקהלה, תאטרון); מועדון וערבי תרבות משותפים.

פעילויות אפשריות בקרב נותני שירותים ומקבלי החלטות

- ✦ סדנת דיאלוג של נותני שירותים יחד עם אנשים עם נכות;
- ✦ יום עיון בנושא מתן שירות לאנשים עם נכות;
- ✦ כניסה לישיבת צוות של אגפים בעיריה לצורך שיחה;
- ✦ חלוקת חומרים מודפסים;
- ✦ חיבור אמנה של נותני שירותים, לשיפור פני השירות.

פעילויות אפשריות במערכת החינוך¹²

- ✦ הסברה מקדימה למורים או למדריכים בתנועות הנוער, מתוך הכרה בחשיבותם והשפעתם;
- ✦ שיעור חד-פעמי או סדרת שיעורים;
- ✦ שילוב הנושא בתכנית הלימודים במקצועות השונים (למשל, יצירות ספרותיות שעוסקות בנושא במסגרת שיעורי ספרות, בשיעורי חברה, בשיעורי אזרחות);
- ✦ הצגת הנושא לקראת בחירת תחום של ”מחויבות אישית” וכן הכשרת התלמידים לאחר שבחרו את הנושא;
- ✦ העברת פעולות לחניכים בתנועות נוער;
- ✦ הצגה;
- ✦ מפגש ופעילות משותפת עם תלמידים עם נכות (קבלת שבת, יום ספורט, יצירת פסל סביבתי);
- ✦ שיתוף פעולה עם עמותות העוסקות בפעילויות משלבות;
- ✦ שילוב ילדים עם נכות בתנועת נוער.

10. קביעת מועד וזימון המשתתפים

11. ביצוע פעולת ההסברה

12. משוב ובקרה

- יש לאסוף משוב הן מהמסבירנים והן מהקהל. את המשוב ניתן לאסוף במספר אמצעים:
- שאלון בכתב:** מומלץ לכלול שאלות סגורות (סימון התשובה על סרגל בין 1 ל-5) ושאלות פתוחות.
- ✦ שאלות סגורות אפשריות: מה מידת שביעות הרצון הכוללת שלך מהמפגש? האם המפגש חשוב בעיניך? האם קיבלת מידע חדש? באיזו מידה נהנית מהמפגש?
 - ✦ שאלות פתוחות אפשריות: מאיזה חלק נהנית ביותר? איזה חלק היה משמעותי ביותר עבורך? כיצד ניתן לשפר מפגש שכזה? האם וכיצד תנהג אחרת במפגש עם נכים? כיצד אתה רואה את עצמך שותף למאמץ לשיפור איכות החיים של אנשים עם מוגבלות? אנא רשום פרטים.

12 ראו מערכי פעילות מפורטים בפרק הנספחים.

שאלון או שיחה בעל פה: יש להכין את השאלות מראש ולרשום את עיקרי הדברים במהלך השיחה.

תצפית: כיצד הקהל התנהג בזמן הפעילות.

13. תגמול ותחזוקת מסבירנים

- ◆ משוב אישי: זיהוי חוזקות וחולשות;
- ◆ הכשרה מתקדמת, העשרה, הקניית מיומנויות וכלים נוספים (על פי צרכים שעולים מהמשוב ומהעבודה בשדה);
- ◆ תגמול: אירוע הוקרה, שי בחגים, ברכה ליومולדת, אירוע שיא, תעודה על תרומה לקהילה, קופה קטנה להסעות למקומות רחוקים;
- ◆ תחזוקה: שיבוץ למקום מתאים, ליווי אישי, הערכה תקופתית, הכנת השטח לקראת בואם של המסבירנים.

דוגמאות מהשטח

הסברה לציבור הרחב

- יום הסברה עירוני - חנייה לנכים - שדרות

במסגרת יום ההסברה נערכו כנסי הסברה בבתי ספר, נתלו שלטים ברחבי העיר ומתנדבים עמדו במקומות מרכזיים וחילקו פליירים ומדבקות.

- ”שוברים מכשולים” - חוברת הסברה - סכנין

הוצאו לאור 3,000 עותקים של חוברת ”שוברים מכשולים”, שהופצה בקרב 2,000 בתי אב בסכנין ובקרב אנשי מקצוע ומשתתפי כנסים. לצורך הפקת החוברת נאספו נתונים על אנשים עם נכויות בסכנין ונאספו ציורים וציולמים ששולבו בסיסמאות מתאימות. החוברת הופקה על ידי משרד הרווחה, החברה למתנ”סים, ג’וינט ישראל ואגף הרווחה של סכנין, בשיתוף עם פעילים מעמותת ”אלאמל”.

- הסברה במסגדים - דבוריה

עם כניסת התכנית לכפר, נעשתה פנייה לכל האימאמים בכפר אשר לקחו על עצמם חלק ממסע הסברה ונתנו דרשות בנושא קבלת השונה מבחינה דתית וחברתית. פעולת הסברה זו נתנה את הלגיטימציה לקידום התכנית ביישוב.

- ציון יום הנכה הבינלאומי - אשקלון

ביום הנכה הבינלאומי, החל בדצמבר, מופקים מדי שנה אירועים מיוחדים יחד עם מחלקת השיקום במוסד לביטוח לאומי ובשיתוף העמותות: ’גוונים’, אקי”ם, ’קו לחיים’ ו’אנוש’. לעתים, ניתנת חסות מסחרית לאירוע. במסגרת זאת מתקיימים אירועי תרבות, צעדה עירונית, דוכני מידע, ועוד.

- תיאטרון קהילתי לאנשים עם ובלי נכויות

קבוצת אנשים עם ובלי נכויות נפגשת מדי שבוע לפעילות חווייתית קבוצתית המאפשרת העלאת תכנים מעולמם של המשתתפים ודרכי התמודדותם עם מצבים ביום יום. בסוף התהליך התכנים מועלים ומגובשים לכדי מחזה המוצג בקהילה ככלי להגברת המודעות.

התכנית פועלת במספר יישובים ובמשך השנים הועלו מספר רב של הצגות לשינוי עמדות בקרב הציבור. בין היישובים המפעילים את התכנית: בת ים, ערד, גבעתיים, הרצליה ורעננה.

הסברה לנותני שירותים ולמקבלי החלטות

- **כנס: "בעלי היכולות היחודיות - בין עולם האי-אפשר ועולם שניתן לשינוי" - סכנין**

מטרות הכנס היו עידוד מקבלי החלטות לחולל שינוי מהותי בתחום הנגישות, הגברת מעורבות המגזר השלישי והעלאת המודעות בקהילה. השתתפו בכנס מפקחים ממשד הרווחה, ג'וינט ישראל, החברה למתנ"סים, נבחרי ציבור, מנהלי בתי ספר, יועצים ונציגי ציבור.

הכנס עסק בנושא בעלי היכולות הייחודיות בכונה לעורר דיון ציבורי בנושא. במסגרתו הוקרן הסרט "מי אמר 'אי אפשר'?" שהופק בסכנין על ידי אגף הרווחה, ביוזמת עמותת "אלאמל" ובשיתוף משרד הרווחה, החברה למתנ"סים וג'וינט ישראל. הסרט מתאר את סיפורם של בעלי יכולות יחודיות בעבודה, בבתי הספר, במשפחה.

- **היכרות עם התכנית "קהילה נגישה" - מטה אשר**

מפגש הסברה במטרה ליצור היכרות של כל עובדי המועצה עם התכנית ולשפר את איכות השירות לכלל התושבים ולתושבים עם הנכויות בפרט. במסגרת המפגש הועלתה ההצגה "מי הזיז את השרפרף שלי" והתקיים דיון.

שירות רגיש ונגיש לאנשים עם נכויות

כיצד?

<p>3. זכרו, אדם עם נכות הוא אדם ככל האדם, שאלו אותו אם הוא זקוק לעזרה - ואם לא, כבדו את תשובתו! לרוב, אנשים עם נכויות עצמאיים יותר ממה שאנו חושבים.</p>	<p>2. לא כל הנכויות נראות לעין; היו תמיד קשובים, סבלנים, רגישים ונהגו באדיבות.</p>	<p>1. התייחסו אל האדם ולא אל המוגבלות (אמור: אדם עם נכות ולא מוגבל).</p>
<p>6. התייחסו למשפחה כשותפה לשילובו של האדם הנכה בקהילה.</p>	<p>5. האדם עם הנכות הוא היודע בדיוק מה מתאים לו - שתפו אותו בכל הנוגע אליו וזכרו כי כל אדם הוא ייחודי.</p>	<p>4. הקפידו על דיבור ישיר ו"בגובה העיניים" אל האדם עם הנכות (המלווה, המתורגמן והאפוטרופוס אינם לקוחותיכם).</p>
<p>9. הירגעו, חייכו והיו נינוחים; גם לאנשים עם נכויות יש חוש הומור.</p>	<p>8. שירות רגיש ונגיש לאנשים עם נכויות הוא זכות ולא חסד - כשאדם עם נכות מבקש לבצע התאמת נגישות זו אינה תלונה אלא בקשה.</p>	<p>7. בכל אחד מאיתנו יש חלק שונה - ראו בו את היתרון והייחוד.</p>
	<p>10. זכרו, אנשים עם נכויות רוצים את הבנתכם ולא את רחמיכם - התרכזו ביכולות ובצרכים ולא במוגבלויות.</p>	

במתן שירות רגיש ונגיש לאנשים עם נכויות
כולנו שותפים בקידום השילוב ושוויון הזכויות לאנשים עם מוגבלות!

מינהל הדרכה ומו"פ, אגף חברה, המחלקה לנכים ולאוכלוסיות מיוחדות, טל. 09-7641503

הסברה במערכת החינוך

● פסל סביבתי בנושא קהילה נגישה – פתח תקווה

מטרות הפעילות: העלאת המודעות, שבירת סטיגמות ושינוי עמדות כלפי ילדים עם מוגבלות, יצירת קשר בין ילדים מהחברה 'הרגילה' וילדים עם מוגבלות.

תלמידי כיתה ח' בבית ספר רגיל ותלמידי בית ספר לחינוך מיוחד יצרו במשותף פסל סביבתי. התכנית כללה שני מפגשים מקדימים להיכרות בין שתי הקבוצות, תכנון משותף של הפסל על ידי התלמידים ומציאת מקום להצבתו.

● "שונים אך שווים" – מיהו השונה בחברה וכיצד נתייחס אליו – ערד

מטרות הפעילות: הפחתת סטיגמות כלפי אנשים מוגבלים, עידוד הילדים לפנות לאנשים עם נכות ללא פטרונות או פחד, חשיפה לנושא.

התכנית מיועדת לתלמידי ו' ומועברת על ידי פעילים שעברו הכשרה. קודם לה מתקיים מפגש עם מנהל בית הספר וצוות המורים וניתנת הכנה לכיתה על ידי המחנך. התכנית כוללת שלושה מפגשים: (1) מפגש היכרות – סיפור אישי של אדם המתמודד עם מגבלה; מהי נגישות; כיצד להתייחס לאדם עם מגבלה מבלי לפגוע בכבודו; (2) מפגש חווייתי – התנסות חווייתית במוגבלויות שונות (כיסא גלגלים, כיסוי עינים, אטימת אזניים); מילוי טופסי משוב למורה ולתלמיד. (3) סמלי נגישות; דיון וסיכום. לאחר הפעילות נערך סיכום עם הצוות ונבנית תכנית להמשך הפעילות, כמו יום ספורט או יום אמנות משותפים.

● תיאטרון קהילתי משולב: בית ספר 'ניצן' ובית ספר 'הראשונים' – הרצליה

מטרת התכנית: הסרה הדדית של מחסומים חברתיים והפחתת דעות קדומות, פיתוח יכולת לעבודה משותפת של קבוצה הטרוגנית. התכנית כוללת שילוב חברתי של חניכי מועדון 'ניצן' בעלי לקות למידה לבין תלמידים מתיכון 'ראשונים', באמצעות כלים מעולם התיאטרון והתנועה: היכרות, גיבוש, כתיבת מחזה במשותף, העלאת המחזה בסיום השנה. המרכז העירוני לתיאטרון פרס חסותו על הפרויקט ומשלב שחקנים חובבים מהמרכז בעבודה משותפת עם קבוצת 'ניצן'.

● פעילים ומתנדבים משתפים פעולה - נצרת עילית

מתנדבים שאותרו על ידי הפעילים ביישוב, ביקרו בבתיהם של נכים מרותקים לביתם ולימדו אותם עברית. מפגשים אלה הולידו היכרות מעמיקה וקשרים מיוחדים בין הנכים ומשפחותיהם לבין המתנדבים.

אותם מתנדבים, לאחר ההיכרות עם עולמו של הנכה ובני משפחתו, התוודעו לתכנית ההסברה בבתי הספר. יחד עם פעילים, אנשים עם נכות, שעברו הכשרה בנושא ופיתחו ערכת לימוד, הם העבירו תכנית הסברה בת שישה מפגשים במספר בתי ספר בעיר. בתום שנת הפעילות, ביוזמת מנהלת המחלקה לשירותים חברתיים, נסעו התלמידים, המורים והפעילים לתצוגה ”דיאלוג בחשיכה” בחולון כמפגש חווייתי לסיכום התכנית.

● מכתב שיווקי למנהלי בתי הספר היסודיים - רמת גן

ועדת ההסברה של ”קהילה נגישה” כתבה, עיצבה והפיצה מכתב שיווקי מעוצב ומפורט עבור מנהלי בתי הספר היסודיים בעיר. במכתב מוצגים שלבי עבודת ההסברה בבתי הספר ומוצע מגוון גדול של פעילויות, שכולל בין היתר פעילויות משותפות עם קהילת הנכים בעיר, הצגות, מפגש עם עוצמות ויכולות של אנשים עם נכויות, ועוד. להלן נוסח המכתב:

עיריית רמת גן ומתנ"ס רמת שקמה

תכנית להעלאת המודעות לאנשים בעלי נכויות בבתי ספר:

תודה שבחרת להצטרף ולקחת חלק חשוב בהסברה בבית ספרך.

אנו רואים חשיבות רבה בהעלאת המודעות לצרכיהם של אוכלוסיות בעלי הצרכים המיוחדים בקרב הילדים ובני הנוער וכן בפעילות לשינוי עמדות בקרב ילדים ובני נוער, כהשקעה בדור העתיד ועל מנת שישמשו כשגרירי רעיון הנגישות בעיר ובארץ.

העיקרון המנחה את עבודת ההסברה הוא, שסטיגמות נגרמות כתוצאה מחוסר ידע ומחוסר מפגש משותף.

על כן, אנו מעוניינים באמצעות ההסברה להעביר ידע בנושא וליצור מפגשים משותפים בין הילדים ובני הנוער לבין אנשים עם נכות. מטרתנו היא לפעול במספר שלבים:

שלב ראשון:

קיום שני מפגשים עם צוות ההוראה בבית הספר, ועד ההורים וועד התלמידים:

- מפגש חווייתי בנושא נכות עם פעילי "קהילה נגישה";
- סדנה על סוגי נכויות (גלויות ונסתרות), התמודדויות וקשיים.

שלב שני:

בהמשך לחשיבה המשותפת עם נציגות של מנהלי בתי הספר, הועלתה האפשרות ליישום תכנית זו דרך התכנית המובנית של בית הספר "מפתח הלב".

להלן מספר אפשרויות שבאמצעותן ניתן להעלאת מודעות בדרך חווייתית. התכנית תיקבע על פי בחירתכם מתוך מספר האפשרויות המצורפות.

א. פעילות קהילתית ביחד עם אוכלוסיית הנכים בעיר

1. יום ספורט משותף - משחק כדורסל של קבוצה מבית הספר וקבוצת אוכלוסיית נכה הגפיים מספיבק, שיתוף פעולה עם עמותת אתגרים, אופניים וכיו"ב.

2. יצירה משותפת – יצירת פסל סביבתי משותף בין אוכלוסיית נכים וכיתה מבית ספרכם. קיימת אפשרות כי לאחר הכנתו נוכל להציבו במקום מרכזי בעיר או בפארק הלאומי או בפארק איילון.

3. סימן לקשר – קבוצה בוגרת של חירשים אשר יגיעו לכיתתכם, יסבירו מהי חירשות וילמדו את שפת הסימנים.

4. השתתפות בצעדה עירונית באחד מימי ההתרמה לאוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים, כדוגמת יום התרמה לעיוור, אקו”ם.

5. השתתפות בטקסים או באירועים לאורך השנה – ראש השנה, סוכות, סדר ט”ו בשבט.

6. השתתפות ביום ”קהילה נגישה”. השנה אנו מציינים עשור ל”קהילה נגישה”. יום זה יצוין במצעד, בהתכנסות ובתכנית אמותית המשלבת אמנים עם מגבלות.

7. יום ”חניית הנכים נועדה לנכים” שבו יעברו הילדים בחניות של מרכזי קניות בעיר ויניחו על המכוניות פלייר, שבו מצד אחד כתוב ”אני לא חונה בחניית נכים” ומצד שני מצוינת האמנה לזכויות הנכה.

ב. יום חווייתי ממקום של עוצמה

הילדים יעברו בתחנות שונות, שבהן יתנסו בפעילות עם אנשים בעלי צרכים מיוחדים ממקום של עוצמה ולא ממקום הנכות.

ג. פעילות בתחנות של ”מהם סוגי הלקות”

כל תחנה מתייחסת לנכות אחת ומנסה להמחיש את הקשיים המתעוררים בהתמודדות היומיומית בביצוע מטלות ופעילות שכיחות:

1. עיוורים – מסלול מכשולים, משחק חושים, עיוותי ראייה.

2. חירשים – תקשורת בלתי מילולית, טלפון שבור.

3. ליקויי למידה – תרגילי קריאה.

4. נכות פיזית – מרוץ שליחים, שריכת שרוכים, כיסא גלגלים, ציור בפה.

5. פיגור שכלי – כמו חרוז לכפפה.

ד. זה אני וזהו הסיפור שלי

הפעילים יספרו איך קיבלו את נכותם ועל התמודדות עם חיי היומיום.

ה. הצגות

1. "דיאלוג בחשכה" במוזיאון הילדים בחולון. מתאים לילדים מגיל 9 ומעלה. סיור המתקיים בחושך מוחלט עם מדריכים עיוורים דרך חללים חשוכים המעניקים חוויה של עולם שונה. "הזמנה לשקט" מתאים לילדים מגיל 9, סיור שבו מגלים איך לדבר בשפה אחרת.

2. הצגת הדירה - הצגה שמתאימה מכיתות ז' אך ניתן להתאימה גם לתלמידי כיתות ו'. הצגה חווייתית העוסקת באדם המפגר החושפת את התלמידים לשאיפות, לקשיים ולחלומות שלו.

3. הצגת מספרי סיפורים "המכון לקידום החירש" - מופע ייחודי שבו חירש מספר סיפורי ילדים חווייתיים ואת סיפורו האישי דרך שפת הסימנים וסימנים מוסכמים לחירשים.

ו. ספרי ילדים

בכדי להעשיר את הפעילויות שאותה תקיימו במסגרת הכיתה מומלץ שתיכנסו לאתר האינטרנט של מרכז פסג"ה ברמת גן ותמצאו רשימת ספרים העוסקים בנכויות ובאדם האחר.

<http://www.ramat-gan.info/pisgaRG/HinuchMeyuhad/maagarim.html>

נשמח לעמוד בכל שאלה,

ועדת הסברה - "קהילה נגישה" רמת גן

פיתוח והתאמה של שירותי חברה, תרבות ופנאי

”קהילה נגישה” פועלת מזה שנים באופן מתמשך ונרחב בתחום זה. ההנחה המרכזית היא, שניצול שעות הפנאי ישפר את תפקודו של אדם עם נכות ויסייע לו לפתח כישורים הדרושים להתמודדות בחברה ולתרומה לקהילה.

מטרות

- ♦ הנגשה והתאמה של שירותי הפנאי הקיימים בקהילה לצרכיהם של אנשים עם מוגבלות.
 - ♦ הרחבת היצע של אפשרויות השילוב על ידי פיתוח וייזום שירותי פנאי מותאמים.
 - ♦ מתן הזדמנות לכל אדם בעל מגבלה לנצל את שעות הפנאי העומדות לרשותו בתוך מסגרת קהילתית נורמטיבית.
- בפיתוח תכניות פנאי, ”קהילה נגישה” שואפת להביא לנורמליזציה של אנשים בעלי נכויות, באמצעות אינטגרציה בינם לבין שאר חלקי האוכלוסייה במסגרת המרכז הקהילתי. ההנחה היא, שהגופים המתאימים לעסוק בתחום הם המרכז הקהילתי והמחלקות השונות ברשות המקומית העוסקות בתרבות הפנאי. זאת, משום שהם יכולים להביא למימוש מתמשך לאורך זמן של זכויות לשירותי תרבות בקרב אנשים עם נכויות שונות.

בחירת הפעילויות המוצעות ועיצוב מערך הפעילות נעשה בשיתוף ובמעורבות של מקבלי השירות – אנשים עם מוגבלות. נעשה מאמץ להעמיד היצע מגוון של פעילויות לבילוי שעות הפנאי, על מנת לאפשר לאדם עם הנכות לפעול מתוך רצונותיו והעדפותיו. הצטרפות האנשים לפעילויות היא חופשית ומתוך בחירה. המסגרת המשלבת היא כזו, שאלמלא הנכות היה המשולב נוטל בה חלק באופן טבעי.

רמות השילוב

המטרה היא לשלב ככל האפשר את האנשים עם המוגבלות בפעילות הרגילה, תוך רגישות והתאמה לצרכיהם המיוחדים, גמישות מבנית רבה ותוך שמירה על פרופורציה טבעית של אנשים עם נכויות בתכניות השונות.

אדם עם נכות המעוניין להשתתף בפעילות בשעות הפנאי יוכל להנות ממתכונת הפעלה מגוונת המתאימה לצרכיו ורצונותיו על פני הרצף הבא:

✦ **שילוב פרטני:** בתוך קבוצת משתתפים ללא מוגבלות תוך ליווי, הדרכה והתאמת עזרים נדרשים.

✦ **שילוב קבוצתי:** פעילות משולבת של קבוצת אנשים עם מוגבלות לבין משתתפים ללא מוגבלות. באופן זה האדם בעל הנכות משתלב בקהילה, אך אינו חש לבד: מחד, יש לו קבוצת שווים, ומאידך, הוא משתתף בפעילות רגילה הכוללת אנשים ללא מגבלה.

✦ **פעילות קבוצתית נפרדת:** קבוצה נפרדת של אנשים עם מוגבלות הפועלת בתוך מרחב קהילתי נורמטיבי. קבוצה זו עשויה להיבנות בשני אופנים: (1) אנשים בעלי אותה מגבלה המעוניינים לפעול יחדיו; (2) קבוצה רב-נכותית, כלומר: משתתפים בעלי מגוון נכויות. למרות שהקבוצה פועלת בנפרד, הפעילות במרחב קהילתי נורמטיבי מאפשרת למשתתפים לקחת חלק בפעילויות ובאירועים כלליים המוצעים לקהל הרחב, כמו אירועי חג, ירידים, מפעלי קיץ, הרצאות ותערוכות, טיולים.

✦ **שירות מחוץ למרחב הקהילתי:** כאשר אוכלוסיית היעד אינה מסוגלת או אינה מוכנה להגיע למרחב הקהילתי הנורמטיבי, מומלץ להגיע אליהם ולקיים אירועי חשיפה. זאת, מתוך כוונה להגיע למעגלים רחבים יותר של בעלי מוגבלות.

במסגרת הפעילויות בתחום הפנאי, המפעילים והמדריכים בחוגים ובפעילויות, צוותי המתנ"ס והרכזים המתמחים חותרים לקיים את הפעולות הבאות:¹³

- ✦ ללמד אנשים עם מוגבלות יסודות למיומנויות פנאי;
- ✦ להציע הזדמנות לסוציאליזציה וחיזוק ההערכה העצמית, ליצור הזדמנויות ליצירת תחושת השתייכות לקהילה, לאפשר לנהל קשרי גומלין עם שאר האוכלוסייה;
- ✦ להציע מערכת פעילויות פנאי רבת-חומיות בעלות ערך קיים ועומד לכל החיים;
- ✦ להבטיח מתקני פנאי נאותים ומרחב פיזי;
- ✦ להשתמש בטכנולוגיות מידע מודרניות;
- ✦ לפתח מאגר של פעילויות פנאי מתאימות למוגבלויות שונות;
- ✦ לקיים מערכות קבועות של הכשרה להבנה הולמת של הצרכים המיוחדים;
- ✦ להשקיע במשאבים ובמחקר בסיסי ויישומי לפיתוח הזדמנויות פנאי;

13 מבוסס על מסמך העמדה של הארגון העולמי לתרבות פנאי ונופש.

- ✦ להבין את ההשפעות השליליות של דעות קדומות ולפעול למיגורן, לארגן פעולות ומבצעי הסברה;
- ✦ לגייס, להפעיל ולתחזק מתנדבים לתמיכה בשילוב.

פעילויות פנאי מוצעות

שילוב בפעילות ספורט ואורח חיים בריא:

- ✦ פעילות בכל ענפי הספורט לפי בחירת המשתתף: אמנויות לחימה, שחייה, כדורגל, כדורסל, כדור שער, טניס שולחן, רכיבה על אופניים, טניס שדה, טניס שולחן, התעמלות כללית ותנועה, ספורט תחרותי, חממות אולימפיות וענפים נוספים;
- ✦ פעילות לקידום הבריאות: מועדוני אופניים, מועדוני הליכה, מועדוני פטנק, תכניות נשים בקידום בריאות, הכשרות וימי עיון בנושא תזונה ואורח חיים בריא;
- ✦ ליגות וטורנירים, צעדות, תחרויות ארציות ומחוזיות;
- ✦ השתתפות בתכניות-אב יישוביות לפיתוח הספורט;
- ✦ פעילות אתגרית.

שילוב בפעילות בתחום התרבות והאמנות:

- ✦ פעילות אמנותית במגוון תחומים: ציור, פיסול, צילום, צורפות, עבודות יד, דרמה ותיאטרון, תיאטרון קהילתי, מחול ומוסיקה, שירה וחבורות זמר, מחול, סדנאות כתיבה.
- ✦ עידוד השתתפות בסדרות מנויים למופעים, לאירועים קהילתיים, לפסטיבלים וכו'.¹⁴
- ✦ עידוד השתתפות יוצרים ואמנים מביין האנשים עם נכויות בחיי התרבות בקהילה: באמצעות פעילויות ותכניות ארציות, השתתפות בפסטיבלים,

¹⁴ נגישות ישראל' פרסמה **מדריך לתכנון אירועים – מופעים ופסטיבלים נגישים**

לאנשים עם מוגבלות. שם מצוין שנמצא, שעלות הסדרי התאמות הנגישות נמוכה יחסית לתועלת. אירוע שמשקיע בהסדרי נגישות לאנשים עם מוגבלות וכן בפרסום אודות נגישותו, עומד בדרישות החוק, מוכר יותר כרטיסים וזוכה בתדמית חברתית ומועילה. (המדריך מצוין ומפרט את השלבים בהפקת אירוע נגיש: העסקת יועץ נגישות מומחה, הגדרת רמה סבירה של התאמות נגישות, בחירת מקום, תכנון, ביצוע והקמה, פרסום הסדרי נגישות, ועוד).

- הקמת גלריות מקומיות, טיפוח אמנים ואוצרים, פיתוח הרכבים ייצוגיים, שילוב בכיתות אמן במוסיקה ובמחול, תזמורות אזוריות.
- ✦ איתור וטיפוח בעלי כשרון באמנויות מבין האנשים עם הנכויות באמצעות תכניות שנתיות ומפגשים לאורך כל השנה.

שילוב בפעילות בתחום טבע וסביבה:

- ✦ פעילות מותאמת בנושא ידיעת הארץ, טבע וסביבה, תוך יציאה לסביבה הקרובה והרחוקה ולימוד תכנים כמו היסטוריה, ביולוגיה, ארכיאולוגיה, צמחייה;
- ✦ השתתפות בפעילות התנדבותית משולבת לגינון וטיפוח נוי – פעילות לטיפוח המתנ"ס והסביבה, הכשרה ואירועים קהילתיים סביב ט"ו בשבט, עונות השנה, ארוחות קהילתיות מגידולי המשתתפים, ועוד;
- ✦ שילוב באירועי תיירות וקהילה: התאמת מסלולים והדרכה להשתתפות אנשים עם נכויות בסיורים שונים ברחבי הארץ;
- ✦ שילוב בכיתות לימוד להנחלת ערכי ידיעת הארץ, חינוך סביבתי ואיכות הסביבה, מורשת היישוב ומורשת ישראל, שילוב בתכניות מורשת וזהות במגזר הלא יהודי.

שילוב בפעילות בתחום ההשכלה:

- ✦ הכשרה בתחום מחשוב וטכנולוגיה לצמצום הפער הטכנולוגי, כהכנה להשתלבות בקבוצות נורמטיביות;
- ✦ שילוב בכיתות מחשב;
- ✦ שילוב בקורסים לתקשורת קהילתית ושימוש בטלוויזיה הקהילתית כמדיום המשמש במה ציבורית איכותית ומודרנית להעברת מסרים, דעות ורעיונות;
- ✦ הפעלה ותחזוק אתר אינטרנט שיהווה במה לפורומים של אנשים עם מוגבלות ויזן על ידי נציגי הפעילים בשטח. אתר שמיש לאנשים עם המוגבלות עצמם, ארגונים וולונטריים ושירותי רווחה;
- ✦ שעות לימוד והשלמת השכלה לאנשים עם מוגבלות במסגרת כיתות הלימוד והקתדרות העממיות לאוכלוסייה בוגרת במתנ"סים;
- ✦ קורסים בשפת סימנים לבני משפחה, נותני שירותים וחירשים בוגרים שאינם שולטים בשפה;
- ✦ שילוב בכיתות לימוד עברית לעולים עם מוגבלות.

פעילות במועדונים חברתיים:

- ◆ השתתפות בפעילות העשרה, הרצאות, אקטואליה, פעילות חווייתית, סדנאות;
- ◆ פעילות קבוצתית וגיבוש: מסיבות, אירועים טיולים;
- ◆ פעילות משולבת חד-פעמית או קבועה עם קבוצות/מועדונים נוספים במתנ”ס;
- ◆ פעילות התנדבותית אישית או קבוצתית על פי בחירה.

דוגמאות מהשטח

● גן שעשועים משלב ונגיש – ”פארק חברים” – רעננה

הגן נפתח בתוך פארק רעננה בינואר 2006, הודות לשיתוף פעולה בין הממסד לעמותות ולאנשים עם נכויות. במתחם מתקני שעשועים מותאמים לשימוש ילדים עם נכויות לצד ילדים רגילים. המטרה היא ליזום מערך פעילויות שמפגיש בין האוכלוסיות השונות באמצעות חוויה והנאה משותפים.

לצורך כך עבדו מספר צוותי חשיבה בהשתתפות הורים לילדים עם נכויות, אנשי מקצוע, נציגי תנועות נוער ונציגים מ”בית איזי שפירא” ומעיריית רעננה. הצוותים תכננו פעילויות לקהלי יעד שונים: הגיל הרך, מסגרות החינוך הפורמלי, מסגרות החינוך המשלים ותנועות הנוער. הושם דגש על ראייה מערכתית המערבת אנשי צוות, הורים וילדים, על ראייה אזורית ועל הכנה והכשרה של אנשי מקצוע ומתנדבים בפרייקט.

● משתתפים בחוגים ומטיילים בצוותא – רמת ישי

חברי ”קהילה נגישה” והאנשים עם הנכויות ביישוב משולבים באופן פרטני בחוגים השונים במתנ”ס המקומי. בתחילת שנת הפעילות בוחרים החברים באלו מהחוגים הקיימים במתנ”ס ברצונם לקחת חלק, ולאחר בדיקה והתאמה של הפעילות משתתפים באופן שוטף בחוגים אחת לשבוע. בנוסף, יוצאים החברים לשלושה עד ארבעה טיולים בשנה, המתאימים לכלל בעלי הנכויות. שותפים בהפעלת התכנית: המתנ”ס, הרווחה, הרשות המקומית, החברה למתנ”סים, פעילים ועמותת ”קהילה נגישה”.

● **צמצום הפער הטכנולוגי - רמת גן**

בעקבות סקר צרכים שערך פורום הפעילים ברמת גן עלה, כי אנשים רבים עם מוגבלות מעוניינים להרחיב את ידיעתם בנושא השימוש במחשב. מכללת רמת גן הקצתה חדר מחשבים נגיש לצורך שילוב אנשים עם מוגבלות בקורס ומדריך מטעמה והתאימה את התכנים והעזרים. ב־12 המפגשים נלמדו תוכנות office, גלישה באינטרנט ובניית מצגות. ההתנסות התאפשרה במסגרת שיתוף הפעולה עם המתנ"ס והיוותה נדבך ראשון בצמצום הפער הטכנולוגי בקרב האנשים עם המוגבלות ברמת גן. בעקבות הקורס נלמדים צורכי ההתאמה לאוכלוסיות השונות ויתאפשר שילוב בקורסים נוספים.

● **פריקט אפולוניה - הרצליה**

פעילות קבוצתית משותפת של חברי מועדון "ניצן", תלמידים מתיכון חדש ובני נוער מחסות הנוער לעידוד התרומה לקהילה.

בני הנוער עסקו בבניית דגם משוחזר ומוגדל של מבצר אפולוניה מול הכניסה למבצר באתר. הפרייקט נערך בשיתוף הגן הלאומי אפולוניה והמתנ"ס המקומי, והניב דגם בגודל של מבנה וכן עבודות אמנות שבוצעו ברוח התקופה וצולמו לגלויות יצוגיות של האתר.

● **"בכל אופן רוכבים" - מרכז לרכיבה על אופניים - רעננה**

המרכז ממקם בפארק רעננה ופתוח לכלל האנשים עם מוגבלות באזור השרון - ילדים, נוער ומבוגרים. במרכז מתקיימת רכיבה על אופניים מותאמים לצרכים וניתן ליווי של צוות מקצועי ומתנדבים. הגופים השותפים בהקמתו: עיריית רעננה - האגף לשירותים חברתיים, היחידה לעבודה קהילתית, "קרן רועי לא אחסר" וצוות פעילים. המרכז מפרסם עלון אינטרנטי באתר העיריה.

● **"מקום לשירה" - כסייפה**

בכסייפה התבצעה סדנה בת 12 מפגשים לקבוצת אנשים עם נכויות. המנחה, ד"ר סמי אבו־פריח, הוא מחנך וחוקר ומשמר של התרבות הבדואית בכלל והשירה הבדואית בפרט. התהליך התמקד סביב היכרות לימודית ובעיקר יצירתית עם מסורת השירה הבדואית. במפגשים השונים הובאו טקסטים מן

המסורת הבדואית במגוון ז'אנרים: שירה, סיפורים, פתגמים והקבוצה למדה להכיר אותם ולכתוב טקסטים משלה. בנוסף לכך, הייתה עבודה עם שילוב בין ציור לכתיבה יוצרת.

לאור המוטיבציה הגבוהה של הקבוצה לצאת ולפעול כפעילים של ”קהילה נגישה”, היה חלק מהמאמץ מכוון להעצמה וליצירת דרכים למחשבה חיובית בקבוצה. התוצרים נאספו לקראת הוצאת חוברת.

● **”מועדון שהוא חזון” – עמק חפר**

מטרת המועדון היא לקיים מפגשים בלתי אמצעיים בין אנשים עם נכויות ואנשים מהאוכלוסייה הרחבה, בכוונה להפחית סטיגמות ודעות קדומות ולהעלות את המודעות בנושא.

צוות פעילים תכנן את המועדון ואת הפעילות בו. נערכה פתיחה חגיגית ומתקיימים בו מפגשים דו־חודשיים. שותפים בהפעלה: מרכז קהילתי כפר ויתקין, פעילי ”קהילה נגישה” ומשרד הרווחה.

● **”גלגל במעגל” – להקת המחול היצוגית של עיריית הרצליה**

הלהקה, המשלבת נכים פיזיים עם רקדנים ללא נכות, ”גולדה” כפרויקט של ”קהילה נגישה”. מהר מאוד עמדו בעירייה על הפוטנציאל החבוי בלהקה זו והיה זה הפרויקט הראשון של ”קהילה נגישה”, שהוטמע במערך התרבות העירוני. הופעות הלהקה מעבירות מסר הסברתי באופן בלתי אמצעי.

● **חוג הליכה משולב לעיוורים ולרואים – הרצליה**

פעילות ספורט משולבת בספורטק העירוני, שיצרה קשר בין אנשים עם עיוורון לבין מתנדבים רואים. המגע בין הקהלים האלה משמש ככלי לשינוי עמדות. הפרויקט מתקיים בשיתוף מחלקת הספורט בעיריית הרצליה.

נגישות פיזית מהווה תנאי הכרחי להשתלבות בחברה ולצריכת שירותים של אנשים עם מוגבלות, ומכאן חשיבותה. החוק מגדיר נגישות פיזית כ"נגישות מבנים, תשתיות וסביבה". לפי החוק, מטרתיה הן:

- ◆ אפשרות להתמצא, לנוע ולהשתמש במתקנים שבמבנה באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי.
- ◆ אפשרות הגעה ממקום למקום באופן חופשי ובטיחותי.
- ◆ אפשרות להתנידות ולשימוש במתקנים באתרי פנאי, נופש וספורט, בבתי עלמין, ועוד.

אחריות עיקרית בעבודת ההנגשה מוטלת, על פי החוק, על הרשויות המקומיות. נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות במשרד המשפטים פרסמה מדריך למובילי ההנגשה ברשויות המקומיות¹⁵. במדריך מוצגים שני ערוצי פעולה מהותיים בהנגשת יישוב לאנשים עם מוגבלות: האחד, הגברת המודעות של הרשות המקומית – נבחרי ציבור, מנהלים, עובדים וספקי שירותים, והטמעת הוראות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בהחלטות, בנהלים ובשיטות העבודה של הרשות המקומית. הערוץ האחר הוא ייזום מהלכים שמטרתם הסרת חסמי נגישות מכל מקום ובכל שירות שבהם הם קיימים.

"קהילה נגישה" פועלת במקביל בשני הערוצים האלה: היא פועלת להגברת המודעות בדרגים השונים ברשות ומהווה קבוצת לחץ על הרשות המקומית לפעול בהתאם לדרישות החוק. בנוסף לכך, "קהילה נגישה" ממפה ומאתרת חסמי נגישות ויוזמת מהלכים להסרתם.

עבודה מול ועם הרשות המקומית

כדי לפעול ביעילות מול ועם הרשות המקומית, מומלץ להתעדכן בדרך עבודתה, כפי שמתוארת בספר זה. קיימים שלושה תחומים עיקריים לפעולה מול ועם הרשות. השלבים מתבצעים במקביל וכוללים:

15 גרטל ושות', שם.

1. יוזמות חדשות של פיתוח, בנייה, עסקים וכדומה, במטרה שכל מה שנעשה מעתה ואילך יהיה נגיש. בתחום זה יש לעסוק בעיקר בהטמעה במערכת העירונית ובהליכים הסטטוטוריים השונים והרבים. תחום זה אינו דורש השקעות כספיות גדולות והוא קריטי להצלחת תהליך הנגשת היישוב.
2. הנגשת המצב הקיים: תהליך הדורש מיפוי של הנכסים והחלקים בעיר החייבים בהנגשה, סקירות נגישות, תמחור עלויות, קביעת לוחות זמנים וסדרי עדיפויות.
3. נגישות השירות: תחום זה מחייב בחינה של אופן מתן השירות והמידע לציבור, איתור צרכים של הציבור בתחום הנגישות, שינוי של נהלי עבודה, שיטות ונהלים, הדרכת עובדים.

שלבי העבודה עם הרשות המקומית הם:

שלב א': הכרזה על מיזם הנגישות ברשות המקומית

- ✦ ביצוע התכנית הרב-שלבית;
- ✦ ניהול ובקרה של יישום התכנית הרב-שלבית להנגשה;
- ✦ רתימת התושבים, הדרג הפוליטי והדרג הניהולי;
- ✦ הגדרת חזון ואמנת נגישות;
- ✦ הקמת מטה נגישות.

שלב ב': תשתיות – כתיבת תכנית רב-שלבית לנגישות

- ✦ מינוי גורם מקצועי;
- ✦ בניית תכנית רב-שלבית להנגשה;
- ✦ הגדרת מנגנונים לתיאום בין-תחומי;
- ✦ תקצוב.

שלב ג': יישום התכנית הרב-שלבית לנגישות

- ✦ קביעת מנגנוני רישוי, פיקוח ואכיפה;
- ✦ בקרה של שינוי והטמעה של נהלים ותהליכי עבודה;
- ✦ הדרכה והטמעה בקרב עובדי הרשות;
- ✦ הגברת מודעות הציבור וידוע הציבור.

מודל הפעולה של "קהילה נגישה" בתחום הפיזי

1. הקמת ועדת נגישות פיזית

הוועדה היא חלק מוועדת ההיגוי היישובית של "קהילה נגישה". שותפים בוועדה: פעילים מקרב אנשים עם נכויות, נציגי רשות רלוונטיים – הנדסה, איכות הסביבה, שפ"ע, פיקוח, גנים ונוף, מחשוב, יחידה לתכנון אסטרטגי.

קיימת בוועדה שותפות בין ציבור הנכים לבין מקבלי ההחלטות. תפקידם של אנשים עם נכויות השותפים בוועדה לשמש "נאמני נגישות" – להעלות צרכים, להתריע, ליידע, להוות קבוצת לחץ שדואגת להעלות את הנושא לסדר היום הציבורי והעירוני. תפקידם של עובדי העירייה השותפים בוועדה הוא להביא לביצוע את החלטותיה.

לוועדה ימונה כיושב ראש בעל תפקיד בכיר ברשות, מטעמו של ראש הרשות (למשל: מנכ"ל, מנהל מחלקת הנדסה או כבישים).

2. קביעת תכנית שנתית לעבודת הוועדה

הוועדה נחלקת לצוותים בנושאים, כמו: מבני ציבור, דרכים ומדרכות, רמזורים, כיכרות וצמתים, מרחבים ציבוריים (גינות, חוף ים, פארקים).

הוועדה מתכנסת באופן סדיר לאורך כל השנה (זאת לא ועדת אד-הוק).

הנציגים של האגפים השונים ברשות משמשים כרפרנטים של תחום הנגישות בתוך האגף שלהם.

3. תפקידי הוועדה

מיפוי ראשוני של הסביבה הפיזית ושל הצרכים.

המיפוי הראשוני מהווה סקר הכנה לציבור תכנית-אב. יש לסקור מקומות ציבוריים, מקומות שנכים צורכים במיוחד, רחובות, מדרכות, חניות נכים (קיום חניה, גודל מתאים, תמרור חניית נכים, יכולת לעלות למדרכה מהחניה, אכיפה של מקומות החניה).

הערה: במקרים מסוימים המיפוי הראשוני ייערך על ידי צוות פעילים עוד לפני הקמת הוועדה, במטרה לקבל לגיטימציה להקמתה.

את המיפוי הראשוני יערכו פעילים עם נכויות. מומלץ לשתף בני נוער שעברו תדרוך, למשל תלמידי ”מחויבות אישית”, שיעסקו בהפצת שאלונים. בכל מקרה, תפקיד הנכים להציף את כשלי הנגישות והצרכים ולהוות קבוצת לחץ למען חיבור תכנית אב והקצאת תקציב ליישום המלצותיה. אין מתפקידם של הנכים להציע פתרונות, את זאת תעשה הוועדה בהשתתפות אנשי המקצוע.

- ✦ מיפוי הגורמים האחראיים לביצוע ולמימון: יש לסקור את תחומי האחריות של הרשות המקומית, משרד החינוך, הביטוח הלאומי, משרדי הממשלה וכו’.
- ✦ אכיפת חוקים ותקנות קיימים, כגון: חוקי תכנון ובנייה, הקצאת חנויות לנכים, רישוי עסקים, במטרה להבטיח נגישות של מבנים חדשים.
- ✦ ביצוע עבודות הנגשה במהלך שיפוץ תשתיות, כמו: ביוב, מדרכות, כבישים, כיכרות, כדי לנצל את ההזדמנות לשיפור הנגישות.
- ✦ יזום הקצאת משאבים לעבודות הנגשה.
- ✦ מעקב אחר עבודות הנגשה.
- ✦ העלאת המודעות של גופים בתוך הרשות ומחוצה לה – כמו עסקים פרטיים, בנקים או קופות חולים, לחשיבות ההנגשה ולחובת ההנגשה לפי החוק, כולל הכשרת מהנדסים לתפקידי יועצי נגישות ומורשי נגישות ומינוי רכזי נגישות.
- ✦ קידום הייצוג של נכים בוועדות עירוניות, כמו ועדת תכנון ובנייה או ועדת רישוי עסקים.
- ✦ תיאום כל הפעילות בתחום הנגישות הפיזית.
- ✦ איסוף וריכוז מתמשכים של צרכים בתחומי הנגישות הפיזית.
- ✦ קביעת סדרי עדיפות לפעולה.

דוגמאות מהשטח

● סימון אזורים נגישים במפת ה־GIS העירונית – הרצליה

בעבודה משותפת בין אגף ההנדסה, יחידת המיחשוב העירונית, יחידת הנגישות העירונית ותכנית "קהילה נגישה" המקומית מופו כל האזורים הנגישים בעיר וצוינו על גבי מפות ה־GIS. המיפוי כולל כל מעבר נגיש במדרכה, רמזורים מתקתקים, מבנים עם נגישות, חניות נכים, שטחי ציבור נגישים וחופים. ניתן להיכנס למפת הנגישות מאתר האינטרנט העירוני.

● חיבור תכנית־אב עירונית – עכו

הוקמה ועדה פיסית של "קהילה נגישה", הכוללת את מנהל אגף חזות העיר, אדריכלית העיריה, אמרכל אגף החינוך, יו"ר קהילה נגישה, מתכנן אסטרטגי, יועץ נגישות ורכז תכנית "קהילה נגישה" מטעם מחלקת הרווחה. נתקבלה לגיטימציה מראש העיר וממנכ"ל העירייה לפעול, גויס תקציב למיפוי מירב מבני הציבור בתחום החינוך, הבריאות, קופות חולים, משרדים ממשלתיים וכו' ונבחנו תדירות השימוש וחשיבות. הסקר בוצע על פי מדדים והוצג בחוברת. בעקבות זאת, יש אכיפה מוגברת של חוקי הנגישות; מתבצעת הנגשה הדרגתית, למשל הונגשה הכניסה לאגף הרווחה; האגפים השונים שאחראים על ביצוע ההנגשה מתקצבים סכומים ייחודיים למטרת ההנגשה.

● חיבור תכנית־אב לנגישות פיזית – יהוד־מונטוסו

קבוצת פעילים שהתגבשה במסגרת "קהילה נגישה" הקימה ועדת נגישות פיזית. חברי הוועדה ערכו מיפוי של כשלי הנגישות בעיר. בשלב זה יצרו קשר עם מהנדסת העיר, המחלקה לאיכות הסביבה, המשטרה והפיקוח. לאחר מכן, השתתפו הפעילים יחד עם אנשי מקצוע בתהליך למידה שכלל הרצאות, ימי עיון וביקורים. כעבור שנה הגיעו למסקנה שיש צורך בתכנית־אב עירונית. הפעילים פנו לגיוס תקציבים, ובמקביל אתרו ובחרו גוף מקצועי לחיבור התכנית – עמותת שק"ל. עד כה הושלם החלק הראשון בתכנית, הכולל סקר סביבת רחוב ונגישות השירות. בכל שלבי הבקרה ובדיקת התוצאות הפעילים לוקחים חלק משמעותי.

● **הנגשה פיזית – בני ברק**

קבוצת הפעילים בחרה לעסוק תחילה בנגישות הפיזית: היא רכשה ידע בנושא, למדה מניסיון של רשויות אחרות וערכה סקר נגישות צמתים ומעברי חצייה ברחובות מרכזיים בעיר. כדי לקדם מטרות אלו, נערכה פגישה של פורום התושבים עם ראש העיר ומנהלי האגפים, שבה הוחלט על דרכי פעולה, אחת מהן היא הסברה בפני עובדי אגף ההנדסה לצורך הצגת נושא הנגישות על רבדיו השונים.

● **הקמת פינת פיקניק לנכים בפארק איטליה בנחל אלכסנדר –**

עמק חפר

המטה לציון שנת ה־60 למדינה יזם ותיקצב הקמת פינות פיקניק לנכים ברחבי הארץ. רכזת ”קהילה נגישה” יחד עם יו”ר ועדת נגישות נענו לפנייה והציעו אתרים. הם סיירו בשטח יחד עם נציגי החברה הממשלתית לתיירות ובחרו את האתר המתאים – פארק הכולל מדשאות, עצי חורש, פינות ישיבה וחניות. המועצה הייתה אחראית על הכנת התשתית: חניה מסומנת לנכים, שביל גישה, בסיס להעמדת מערכת ישיבה ותחזוק המקום. העבודה בוצעה והיום קיימת פינת פיקניק לנכים המטיילים בפארק.

● **הקמת יחידת נגישות עירונית – הרצליה**

בעקבות פנייה של רכזת ”קהילה נגישה” הוקם צוות שיפור עירוני שבדק את התנהלות תחום הנגישות בעיריה. הצוות המליץ על הקמת יחידת נגישות עירונית, כחלק מההיערכות העירונית לישום חוק הנגישות. מסקנה זו אומצה על ידי ראש העיר ובוצעה בספטמבר 2008. יחידת הנגישות כפופה ישירות לסגן ראש העיר ואחראית לקידום ולתיאום כל הפעולות העירוניות בתחום הנגישות, להסברה ולפניות ציבור פרטניות בתחום הנגישות. ליחידה תקציב פעולה נפרד. הודעה על הקמת היחידה יצאה לכל אגפי העיריה.

● הנגשת מתנ"ס ומועדון תרבות - רמת גן

מתנ"ס רמת שקמה מציע לכלל האוכלוסייה "מועדון תרבות", במהלכו מתקיים אחת לחודש מפגש עם סופר. בעקבות פרסום ב"קהילה נגישה", נרשמו מספר חברים לתכנית, אך המקום לא היה נגיש לכיסאות גלגלים מבחינת חניה, שירותים ורמפות. בעקבות פנייה של ועדת הנגישות, המקום הונגש.

● פארק נגיש ופארק לילדים בעלי צרכים מיוחדים - רמת גן

באמצעות ועדת נגישות, ביוזמת יו"ר הוועדה, מוקם בתוך הפארק הלאומי פארק נגיש לילדים בעלי צרכים מיוחדים ולמלוויהם. תהליך ההקמה החל במפגש של נציגי הפעילים עם מנהל הפארק הלאומי וביקור של אדריכל הפארק בקורס הפעילים, שבו הציג את התכניות ושמע על הצרכים. כמו כן, בימים אלה חברי "קהילה נגישה" משתתפים בסקר צרכים שעורכת הנהלת פארק אריאל שרון (חירייה) כדי להנגיש את הפארק לצורכי האוכלוסיות עם המוגבלות.

הפצת מידע על זכויות ושירותים

המידע מקנה כוח אישי וקהילתי לאנשים עם נכות, מפני שהוא מאפשר להם להכיר ולמצות זכויות המגיעות להם ולהשתמש בשירותים הקיימים עבורם בקהילה. לרוב האנשים עם נכות אין את כל המידע הנחוץ להם למיצוי הזכויות והשירותים העומדים לרשותם, ובמקביל הם מוצפים במידע שעובר דרך המחשב אך מתקשים בסינונו וארגונו באופן מועיל.

תכנית "קהילה נגישה" פועלת להגברת הנגישות למידע בשני מסלולים עיקריים:

א. הפצת מידע לצורך העלאת מודעות הנכים לגבי זכויותיהם ושירותים רלוונטיים בקהילה.

ב. הקמת מוקדי "עמית לעמית" לצורך ליווי ועידוד בתהליך הבירור והמיצוי של הזכויות.

הפצת המידע נעשית באמצעים הבאים:

1. חוברות מידע המכילות מידע על זכויות ועל שירותים לאנשים עם נכות.
2. סדנאות למיצוי זכויות (ניתן להזמין ארגונים ומוסדות, כגון: מטה מאבק הנכים, ביטוח לאומי, ארגון "בזכות", ועוד).
3. סדנה בנושא עזרים טכניים, למשל על ידי "מלב"ת.
4. ערבי הסברה (מאחר שקיים קושי לאתר אנשים עם נכויות דרך המוסדות, בשל החובה לשמירת סודיות, ערב הסברה שבו מוצבים דוכני רישום הוא אמצעי טוב לאיתור).

דוגמאות מהשטח

- **דף פקסים ומגנט לחירשים וחוברת ארגונים ושירותים לאנשים עם מוגבלות - הרצליה**

נערך מיפוי כל הארגונים והשירותים העירוניים לאנשים עם מוגבלות על ידי ועדה מיוחדת של "קהילה נגישה". המיפוי בוצע על פי קריטריונים אחידים ובחלוקה לנושאים, כמו: תעסוקה, דיור, חינוך, בריאות, פנאי ומיצוי זכויות.

עם תום התהליך פורסמו התוצרים בחוברת מהודרת שחולקה לכלל הגופים, הארגונים, המוסדות והאנשים עם מוגבלות בעיר. חוברת זו אף הועלתה לאתר האינטרנט העירוני.

במקביל, חולק לחירשים דף פקסים מעוצב של כל המוסדות והארגונים הקיימים בהרצליה ומגנט ובו מספרי פקסים של שירותי החירום. כל מוסד שפורסם בדפי המידע לחירשים, קיבל מכתב הסבר מראש העיר, המדגיש את נחיצות מתן השירות בפקס עבור האדם עם החירשות.

- **פתיחת דף אינטרנט באתר העירייה - אשקלון**

הדף מופיע באתר תחת מדור "קהילה ורווחה", בסעיף "אנשים עם מוגבלויות". הוא כולל תיאור של תכנית "קהילה נגישה" בכלל ובאשקלון בפרט, תחומי פעילות, ציון השותפים, קישורים לאתרים רלוונטיים ודרכים ליצירת קשר.

- **מידע על אירועים עירוניים נגישים - רמת גן**

פעילי "קהילה נגישה" מיידעים את תושבי העיר הנכים בדבר הנגישות לאירועים עירוניים שמתקיימים בחגים ובקיץ, דרך מכתבים המופצים לכל בתי האב ובאמצעות סימון בפרסומים העירוניים. בפרסומים מצוין מהן הבמות הנגישות, היכן נשמרים מקומות מיוחדים לאנשים עם נכות ודרכים לקבלת עזרה בהתניידות, כפי שנעשה באחד האירועים על ידי חניכי תנועות הנוער.

הקמת מוקדי מידע “עמית לעמית”

אנשים עם נכויות מפעילים מוקדי מידע ביישובים השונים עבור כל ציבור האנשים עם נכויות, בהם הם נותנים מענה לציבור הפונים תוך שיתוף בידע ובניסיון שנצבר. הקמת המוקדים מבוססת על ההנחה, שאנשים עם מוגבלויות מחזיקים בידע וניסיון רב והם יודעים טוב מכולם מה דרוש להם.

מטרות

1. **עזרה פרטנית:** מפעילי המוקד מעניקים עזרה בצורת מידע פורמלי ובלתי פורמלי, תיווך, ליווי פיזי ועידוד לאנשים עם נכות שפונים למוקד.
2. **איתור נכים ל”קהילה נגישה”:** באמצעות המוקד ניתן להכיר עוד נכים שיצטרפו לקהל היעד של התכנית ואף לקבוצת הפעילים.
3. **איתור צרכים קהילתיים:** במוקדי “עמית לעמית” מתרכזים ומוצפים צרכים של אוכלוסיית האנשים עם נכות. את הצרכים האלה ניתן להעביר לטיפול מקומי או להפנות לרמת חקיקה או פיתוח, למשל הקושי של אימהות עיוורות בבילוי שעות פנאי עם ילדים רואים. המוקד מהווה כתובת למפגש במהלכו נוצר ידע חדש בין מומחים, נותני שירות ומקבלי שירות.

פעילות המוקד

מענה לפניית

מפעילי המוקד מתווכים בין הפונים, אנשים עם נכות ובני משפחותיהם, לבין גורמים פורמליים שעוסקים במידע וזכויות. הם מלווים פיזית את הפונים, עוזרים במילוי טפסים, מפנים לאנשי קשר ומעודדים אותם לפעול למיצוי הזכויות. בנוסף, אנשי המוקד נותנים ידע בלתי פורמלי, שצברו מניסיון החיים שלהם, כמו, למשל: לאיזה פקיד הכי כדאי לפנות ומתי, מה כדאי להגיד, ועוד.

המוקד ממוקם במשרד שניתן לו מהרשות המקומית, המתנ”ס או גורם אחר, המצויד בקו טלפון ובמחשב, המחובר לרשת האינטרנט. המוקד מאויש על ידי אנשים עם מוגבלות ומתנדבים מהקהילה, רצוי פעמיים בשבוע לפחות, בשעות שונות. המוקד מגיש שירות גם כשאינו מאויש פיזית באמצעות תא טלפון קולי, טלפון נייד או דוא”ל.

גיוס מתנדבים

גיוס המתנדבים הוא לצורך איוש המוקד בשעות הפעילות, איסוף הפניות שהגיעו בעת שהמוקד לא היה מאויש פיזית וטיפול בפניות אלו, במסגרת לוח תורנויות. האחראי על גיוס המתנדבים פועל גם להכשרת המתנדבים לתפקידים וכן לתחזוק שוטף של המתנדבים, להגברת המוטיווציה וכדומה.

איתור ואיסוף מידע

הקמת מסד נתונים ומידע עבור אנשים עם מוגבלות, שמכיל:

- ✦ שמות האנשים עם מוגבלות ביישוב ודרכי הקשר אליהם;
- ✦ מקורות מידע, אנשי הקשר ודרכי ההתקשרות (כולל אתרי אינטרנט);
- ✦ שירותים, אתרים ופעילויות רלוונטיים ודרכי התקשרות;
- ✦ פרסומים רלוונטיים (חברות, עלונים, דפי הסברה, עיתונים, דו"חות, תקנות);
- ✦ איסוף צרכים שעולים מן הפונים והצפתם בפני הגורמים הפורמליים.

מוצע לאתר בעל ידע בבסיסי נתונים ממוחשבים, שיסייע בהקמת מסד הנתונים וידריך את המתנדבים בהפעלתו.

קשר עם ציבור הנכים ושיווק המוקד

המוקד מקיים קשר רצוף ומתמשך עם ציבור האנשים עם מוגבלות. יש ליזום תקשורת והעברת מידע רלוונטי בכל דבר ועניין, כדי לעניין את ציבור האנשים עם המוגבלות גם אם אין פנייה מצדם.

בנוסף לכך, יש להיעזר בפרסום ובדוברות כדי למצב את המוקד כגוף רלוונטי. יש להביא לכך, שכל אירוע רלוונטי יופיע באמצעי התקשורת באזור. לצורך כך יש לעמוד בקשר קבוע ורצוף עם כל גורמי התקשורת בסביבה. מומלץ לערוך מיפוי של כל הגורמים האלה ולעבוד בהתאם לתכנית פעילות מובנית. מוצע להסתייע במתנדבים בעלי ידע רלוונטי וכן לפעול לגיוס משאבים שיאפשרו את פעילויות הפרסום והדוברות.

תיעוד

תיעוד הפניות והטיפול בהן: חיוני לתעד את כל הפניות למוקד ואת הטיפול בהן כדי ליצור בסיס ידע הולך וגדל שישרת את ציבור הפונים גם בעתיד. לצורך כך, יש

להקים בסיס נתונים שבו ירוכזו כל הפניות, רצוי באמצעות טופס מוכן, ותיאור הטיפול בהן. מומלץ להעזר בבעל ידע בבסיסי נתונים ממוחשבים, שיסייע בהקמת מסד הנתונים וידריך את המתנדבים בהפעלתו.

תיעוד פעילות המוקד: חשוב ליצור מהיום הראשון של פעילות המוקד את ”סיפור המוקד”. לצורך כך יש לאסוף תמונות, סרטים, דפי מידע, ניירת, תגובות, מכתבים, כתבות בעיתונים וכל פריט תיעוד אחר הרלוונטי למוקד ולפעילותו. מוצע כי כל הפריטים האלה יהיו נגישים לעיון ולצפייה של כל מי שמעוניין בכך ביישוב וביישובים אחרים.

צוות מוביל

צוות מוביל מקים ומפעיל את המוקד באופן שוטף. הצוות מורכב מנציגי הרשות המקומית, ציבור הנכים ביישוב ובני משפחה, נציג המתנ”ס המקומי, מתנדבים שאינם נכים בעלי ידע או תפקיד רלוונטיים. חברי הצוות מחלקים ביניהם את האחריות על תחומי הפעילות השונים של המוקד בזמן ההקמה ובמהלך התפעול השוטף.

דוגמאות מהשטח

● הפעלת מוקדי מידע מקומיים בחברה הערבית

פעילי ”קהילה נגישה” מדבוריה, סח’נין, נצרת, באקה אל ג’רבייה וכפר קרע, שהתנדבו לפעול במרכזי מידע, עברו הכשרה בת ארבעה ימים. ארגון ”בזכות” נתן את הידע והליווי המקצועיים. ההכשרה, בשפה הערבית, כללה חומר תיאורטי בנושא זכויות ושירותים, הדרכה בהפעלת מוקד, התנסות בטיפוץ בפניות וסיור לימודי בירושלים.

בתום ההכשרה החלה הפעלת המוקד פעמיים בשבוע בחדר שיועד לכך על ידי שמונה עד עשרה פעילים בכל יישוב. ”קהילה נגישה” מפרסמת את דבר פעילות המוקד, ורכזים של ”בזכות” ושל ”קהילה נגישה” מעניקים ליווי למתנדבים.

• קהילה נגישה בבת ים

סדרים וזמנים בת-ים

שירות נשים

מגויס לרשימת תכנים ומחזורי נשים

סוכנו קהילתי "בית שיי" ז'בוטינסקי 3 בת-ים

תוכנית "קהילה נגישה"

לשירותך עומד מרכז המידע
 לאנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם.
 המרכז הוקם ע"י פעילים קהילתיים
 ואנשי מקצוע המתמחים במתן מידע
 בתחום הנכויות- ארגונים, עמותות,
 מיצוי זכויות ועוד.

**אנחנו נמצאים
 כאן בשבילך!**

אנחנו יחד, אנו קיימים, אנו חזקים ואתה אתך אנו גורמים שינוי לארצה.

המרכז פועל בימי ד' בין השעות: 17:30-19:00 (בהמשך יורחבו שעות הפעילות)
 ב'כותר הפיי"ח ז'בוטינסקי 3 (מול הבינוח הלאומי) ניתן להגיע למקום או ליצור איתנו קשר בטלפון
 מס' הטלפון שלנו הוא:

03-6590123 מחכים לכם, צוות המרכז

נגישות למוקדי קבלת החלטות

עיקרון יסודי בעבודת "קהילה נגישה" הוא שותפות ושיתוף של אנשים עם נכויות. ההנחה היא, שלא עושים שום דבר הנוגע בהם בלעדיהם. זכותם של אנשים עם נכויות להיות שותפים בעיצוב חייהם ובפיתוח מענים מותאמים למען איכות חיים מיטבית עבורם. על כן, הם צריכים להיות בכל פרום שנוגע לחייהם, כגון: הנהלת מתנ"ס, הנהלות ציבוריות, ועדי שכונות, ועדי הורים וועדות בעירייה.

זכותם של אנשים עם נכויות להשתתף בכל שלבי העשייה: ייזום, תכנון, ביצוע ומעקב. איש המקצוע צריך להכיר בזכות זאת של התושבים. רעיון הדמוקרטיה ההשתתפותית מחייב גם הוא את שיתופם של אנשים עם מוגבלות. שיתופם של האזרחים נתפס כרכיב מרכזי בדמוקרטיה פעילה ולכן עצם השיתוף מהווה ערך ויעד לכשעצמו.

שותפות של אנשים עם מוגבלות בקבלת החלטות היא מצב מובנה בתכנית "קהילה נגישה".

שותפות אנשים עם מוגבלות ב"קהילה נגישה"

- ◆ "קהילה נגישה" יוצרת ביישוב תשתית ארגונית קהילתית, המאפשרת דיאלוג בין נותני השירותים לבין התושבים. הדיאלוג נעשה במסגרת ועדות בדרגים ובנושאים שונים.
- ◆ מסגרות העבודה ב"קהילה נגישה" הן ועדות או צוותים, הכוללים אנשי מקצוע לצד אנשים עם מוגבלות. יחד הם מקדמים את הפעלת התכנית.
- ◆ כבר בשלב הראשון של עבודת "קהילה נגישה" ביישוב מאותרים אנשים עם מוגבלות בעלי פוטנציאל להוות פעילים בתכנית.
- ◆ במסגרת התכנית נערכת הכשרה לפעילים, הכוללת התייחסות למגוון רחב של כלים ומיומנויות, ובהם כלי עבודה מול קובעי מדיניות ונותני שירותים ברשות המקומית, במתנ"ס ובארגונים שונים.
- ◆ הפעילים מקבלים הדרכה וליווי מתמשכים לפי הצורך מאנשי המקצוע.
- ◆ "קהילה נגישה" פועלת לכך שבפורומים שונים ישתתפו פעילים עם מוגבלויות מסוגים שונים או פעילים שייקחו על עצמם לייצג את האינטרסים של כלל

הנכויות (בתנאי שהם מקובלים על מי שהם מייצגים). למשל: פעילים יושבים כמשקיפים או כנציגים בוועדות עירוניות כמו ועדת תכנון ובנייה וועדת רישוי עסקים; פעילים שנבחרו לתפקידים של חברי מועצת עיר ואף סגן ראש עיר. ♦ במספר יישובים הקימו פעילי "קהילה נגישה" עמותה, שמגייסת ומקצה כספים באופן עצמאי ופועלת בשיתוף פעולה עם הרשות המקומית לקידום הנגישות.

תכניות הכשרה והעצמה

"קהילה נגישה" ביישובים השונים מקיימת מערך של תכניות הכשרה והעצמה, שמטרתן לעודד אנשים עם מוגבלות להיות פעילים בקהילתם ולקחת חלק בקביעת מדיניות קהילתית.

התכניות השונות הן:

- ♦ תכניות העצמה לאחריות אישית וחברתית, לפיתוח שותפויות קהילתיות ולהנעת שינוי חברתי: פעילי ציבור ומנהיגות, קורסי פעילים, קבוצות תמיכה ועזרה עצמית, קבוצות הורים ובני משפחה.
- ♦ תכניות הכשרה לסינגור אישי וקהילתי, תכניות הכשרה בגישור, יישוב סכסוכים ודיאלוג קהילתי.
- ♦ תכניות הכשרה להכרת היבטי הנגישות (חוק הנגישות) – נאמני נגישות.
- ♦ פיתוח גישות התערבות בתחום שילוב הנכה ויישומן במגזר הערבי.
- ♦ תכניות להעצמה אישית: קבוצות לעזרה עצמית, קבוצות תמיכה והתמודדות לאחים ומעגלי משפחה נוספים (סבים/סבתות), קבוצות הכנה לקראת שילוב.

דוגמאות מהשטח

● חיבור תכנית־אב עירונית - פרדס חנה־כרכור

אחת הפעילות בוועדת ההיגוי היישובית של "קהילה נגישה" מכהנת כחברת מועצה ומחזיקה את תיק הנגישות ברשות. מעמד זה אפשר לקדם תהליך שיזמו הפעילים: הם יזמו וחיברו תכנית אסטרטגית להנגשת היישוב, וזאת בסיועו המסור של מנהל מפעל "פלסאון", שנתן להם ליווי ניהולי בהתנדבות. הודות למעמד המיוחד של הפעילה במועצה המקומית, התכנית הוצגה בפני הנהלת המועצה כתוצר של ועדת הנגישות הרשותית ונדונה כתכנית־אב להנגשה. תהליך עבודה זה מדגים את שיתוף הפעולה המיוחל בין הפעילים לבין המגזר העסקי והמגזר הציבורי.

● פעילות במסגרת עמותה - אום אל פאחם

בראשית דרכה של "קהילה נגישה" באום אל פאחם, הוקמה קבוצת פעילים שכללה נכים ומתנדבים. הקבוצה עברה הכשרה בשני שלבים: שלב ראשון היה הכשרה להעצמה ומנהיגות ושלב שני היה הכשרה לניהול עמותה. בעקבות זאת, קבוצת הפעילים לקחה על עצמה לנהל את סניף איל"ן המקומי. העמותה פועלת להגברת הנגישות לקבלת החלטות בערוצים נוספים: היא עודדה ותמכה בהקמת עמותות חדשות לאוכלוסיות מיוחדות - לאנשים חירשים ומפגרים. אחד הפעילים אף מונה ליועץ ראש העיר לענייני נכים. מעבר לכך, העמותה פועלת במגוון מישורים: הסברה, הנגשה פיזית, פיתוח פעילויות פנאי, ליווי למען מיצוי זכויות, תמיכה בהקמת מסגרות לאנשים עם נכויות ושילוב במסגרות רגילות ומתן עדיפות להעסקת נכים בעיריה.

● פורום נאמני נגישות עירוניים - הרצליה

נערך קורס נאמני נגישות עירוניים, בהשתתפות כ־50 נציגים מכל אגפי העיריה, שחלקם ישמשו כרפרנטים אגפיים לנושא הנגישות. הקורס, בן מספר מפגשים, שילב בין סיפורים אישיים של נכים, עובדי עיריה, השופכים אור על עולמם וצרכיהם של הנכים, לבין הרצאות מקצועיות בתחום הנגישות. בסיום הקורס שולב נציג מכל אגף בוועדת הנגישות העירונית. כמו כן, מוקם פורום בוגרי הקורס, בניהולה של מנהלת יחידת הנגישות העירונית, ומטרתו: כינון נוהלים לתיאום ולעבודה עירונית בתחום.

מהי נגישות לשירות

מטרתה של נגישות לשירות¹⁶ היא קבלת שירות באופן עצמאי ומכובד, במקום ובמועד שבו הוא ניתן לכלל הציבור. מרכיבי נגישות השירות הם, בראש ובראשונה, אדיבות, מודעות, היכרות עם היצע קיים של פתרונות, הגמשת נהלים, וכמו כן הסתייעות באביזרים ובמתקנים.

אנשים עם מוגבלות, לעתים קרובות, מקבלים שירות לא מותאם, לא מונגש, לא רגיש ולא נינוח ושאינו עונה על צרכיהם. הסיבות המרכזיות לכך שלא פועלים מספיק להנגשת שירותים ולפיתוח שירותים מותאמים לאנשים עם נכות הן חוסר מודעות ולעתים אף עמדות שליליות. "קהילה נגישה" פועלת לתיקון המצב בעיקר באמצעות הסברה לנותני שירותים ומקבלי החלטות.

ההסברה לנותני שירותים מכוונת הן לרמת המנהלים ומקבלי ההחלטות והן לרמת נותני שירות לקהל ברמה היומיומית. ההסברה פונה לשלושה מגזרים עיקריים:

- ✦ שירותים ממשלתיים ועירוניים;
 - ✦ שירותים ציבוריים, כמו: משטרה, מכבי אש, קופות החולים, חברות אוטובוסים, פיקוד העורף;
 - ✦ שירותים פרטיים, כמו: בנקים, רשתות שיווק, קניונים.
- "קהילה נגישה" פועלת במגוון דרכים למען הגברת המודעות בקרב נותני שירותים:
- ✦ סדנאות דיאלוג בין נותני שירותים לבין אנשים עם מוגבלות;
 - ✦ ימי עיון והכשרות בנושא "שירות רגיש ונגיש";
 - ✦ השתתפות בישיבות צוות של אגפים בעירייה לצורך הסברה;
 - ✦ חלוקת חומרים מודפסים;
 - ✦ חיבור אמנה של נותני שירותים לשיפור פני השירות;
 - ✦ פעילויות חברתיות שמפגישות בין אנשים עם מוגבלות ונותני שירותים.

16 גרטל ושות', שם.

דוגמאות מהשטח

- פעילות עם עובדי הפיקוח והתברואה שבמינהל שיפור פני העיר (שפ”ע)

– פתח תקווה

המטרה לחזק את מודעות העובדים לצרכים של אנשים עם מוגבלויות וכן לחשוב יחד על שיתופי פעולה אפשריים לקידום נושא הנגישות בעיר. הרעיון היה של סגן מנהל מינהל שפ”ע, בעקבות יום עיון מוצלח שהתקיים שנתיים קודם. הפעילות המשותפת תוכננה על ידי נציגים מפורום הפעילים ונציגים משפ”ע בעזרת סטודנטים מאוניברסיטת בראילן.

נערך סיור בעיר, במהלכו פעילי ”קהילה נגישה” הדגישו לנציגים משפ”ע את הבעיות שבהן הם נתקלים מדי יום. לאחר מכן נערך יום עיון, שבו הוצגו החוויות מהסיור והועלו רעיונות להמשך עבודה משותפת.

- מפגש עם נהגי ”דן” והנהלת החברה והנגשת האוטובוסים ללקויי ראייה

– רמת גן

הקשר בין ועדת נגישות לבין חברת ”דן” החל במפגש חברתי בין הפעילים לנהגי החברה, והמשיך באירוח הנהלת החברה במסיבת פורים של ”קהילה נגישה”. מטרת המפגשים הייתה יצירת מודעות לקשיים שחווים אנשים עם נכות ולטיב השירות שהם מקבלים. כתבה בנושא פורסמה ונשלחה לכ־4,500 חברי ”דן”.

בהמשך, החלה חברת ”דן”, בשיתוף עם עיריית רמת גן, בניסוי ארצי בהתקנת מערכת התמצאות ללקויי ראייה ועיוורים. המערכת כוללת שתי פונקציות:

Guide spot: מערכת שתותקן ליד משרדי עירייה מרכזיים, הכוללת משרד רוטט המצוי בידי לקויי הראייה המתריע בפניו היכן הוא נמצא במרחב. יתרונה של המערכת בכך, שתדר העבודה הוא בינלאומי, כך שבכל אתר ציבורי יכול המשתמש להתמצא ולנוע בנוחות באמצעות אותו השלט המצוי בידו.

Step hear: המערכת בנויה משתי יחידות. האחת נמצאת באוטובוס והשנייה בידי המשתמש. כשאוטובוס מתקרב, המערכת ביד המשתמש רוטטת, המשתמש לוחץ על הביפר ומקבל אינפורמציה איזה קו אוטובוס מגיע ולכן

הוא נוסע. כאשר האוטובוס מגיע לתחנה, אצל הנהג נדלקת מנורה המודיעה לנהג שאדם עם מוגבלות נמצא בתחנת האוטובוס ועליו לדאוג להעלאתו לאוטובוס.

● **סדנת דיאלוג בין נותנות שירותים לבין נשים עם נכויות במסגרת תכנית "נשים פורצות גבולות" – יהוד**

"נשים פורצות גבולות" היא תכנית ייחודית, שמטרתה לשפר את איכות חייהן של נשים עם נכויות, לקדם שוויון זכויות, לאפשר פיתוח אישי ושילוב בקהילה.

במסגרת התכנית התקיימה סדנה משותפת של נשים עם נכויות ונשות מקצוע מהיישוב – עובדות סוציאליות, עובדות מתנ"ס, מזכירות מהעיריה, מבקרת העיריה, יועצת ראש העיר למעמד האשה, מנהלת לשכת התעסוקה, ועוד. סך הכל כללה הסדנה 25 נשים. מטרת הסדנה: לאפשר היכרות, להעניק תמיכה, להעלות את המודעות לצרכים הייחודיים של נשים עם נכויות ולספק כלים ומיומנויות לשיפור השירות והסיוע המוצע לנשים נכות.

● **"שירות רגיש ונגיש" – שיפור נגישות של שירותים – רעננה**

הפעילות מיועדת לעובדי העיריה ומטרתיה הן: הגברת המודעות בקרב נותני שירותים, הרחבה וייעול השירות ויצירת אקלים מתאים לקידום נושא הנגישות בעיר.

מדובר בסדנאות שמועברות לעובדי העיריה כחלק מהעשרות פורמליות של אגף כוח אדם, ומופעלות בשיתוף מחלקת פיתוח והדרכה בעיריה. הסדנה נמשכת שעה וחצי וכוללת אמצעים חווייתיים, מתן כלים, עיבוד התהליך וחלוקת דפי מידע.

נגישות לשירותי חירום

הנחות יסוד

תכנית ההיערכות לשעת חירום נולדה בעקבות לקחי מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה" ועוצבה בהתאם להנחות היסוד הבאות:

- ✦ בשעת חירום כל אדם נדרש לבצע פעילויות חיוניות לצורך שמירת שלמותו הפיזית והרגשית. ככל שהשליטה בפעילויות הנדרשות גבוהה יותר כך גוברת תחושת החוסן.
- ✦ רמת אי-ודאות גדולה בשעת חירום מעצימה את בעיית האוריינטציה התפקודית של אנשים עם מוגבלות. חוסר אוריינטציה ומוגבלות תפקודית מגבירים את תחושת התלות במערכות חיצוניות.
- ✦ מערך השירותים החברתיים ברשות המקומית מהווה "לבנת יסוד" בסיוע לאוכלוסייה עם מוגבלות בחירום. מערך זה מוגבל ביכולתו לתת מענה יעיל לאוכלוסייה בכלל ולבעלי מוגבלות בפרט.
- ✦ קיום מנגנונים תפקודיים נוספים, כגון "קהילה נגישה", המקיימים קשרי גומלין שוטפים עם אנשים עם מוגבלות, יהיו "מכפילי כוח" ליכולת הרשות המקומית לתת מענה לצרכיהם בשעת חירום. הכשרת מנגנונים אלה לתפקוד בחירום והכנה מוקדמת שלהם, תעלה את יעילות הסיוע בחירום.

מטרות התכנית

- ✦ הגדרה ובנייה של תפיסת הפעלה לסיוע לאוכלוסיות עם מוגבלות בעת חירום ברמת הרשות המקומית.
- ✦ הגדרת תפקידי נותני השירותים והצוותים המקומיים ובניית מנגנונים לסיוע לאוכלוסיות עם מוגבלות בשעת חירום.
- ✦ הכשרת צוותי מתנדבים נכים ושאינם נכים לסיוע ביישום תכנית ההפעלה.
- ✦ פיתוח חוסן בקרב קבוצות ופרטים עם מוגבלות ובני משפחה מסייעים באמצעות מתן כלים להתמודדות במצבי לחץ וחירום.
- ✦ חיזוק ה"קהילות הנגישות" בשגרה ובחירום.

שותפים לתכנית

- ✦ ג'וינט ישראל – התכנית בסיוע איחוד הקהילות היהודיות בצפון אמריקה (UJC);
- ✦ צוות היגוי ארצי לתכנית "קהילה נגישה".

ברמה המקומית:

- ✦ הרשות המקומית;
- ✦ מערך חירום יישובי – קב"ט, צח"י, צח"ש ואחר הקיים ביישוב;
- ✦ המחלקה לשירותים חברתיים;
- ✦ המתנ"ס המקומי;
- ✦ פעילי "קהילה נגישה";
- ✦ המחלקה למתנדבים ופעילי קהילה.

מודל הפעלה

1. הצגת הנושא בפני ראש הרשות וקבלת לגיטימציה להפעלה

תכנית הסיוע לאנשים עם מוגבלות בשעת חירום אינה אמורה להיות תכנית מקבילה לתכנית ההתמודדות היישובית בשעת חירום, אלא חלק אינטגרלי ממנה. לכן, על מנת להבטיח זאת חשוב להציג את התכנית בפני ראש הרשות, לקבלת לגיטימציה לשלבה במערכות החירום הקיימות.

הצגת התכנית תבוצע על ידי הצוות המקומי של "קהילה נגישה" ונציגי התכנית הארצית.

2. מינוי רכז / רפרנט לתכנית

התכנית היא חלק מהתכנית הכוללת של "קהילה נגישה" ועל כן רכזי התכנית יהיו רכזי "קהילה נגישה". במקרה של מינוי רפרנט נוסף, יהיה הרפרנט כפוף לרכזי "קהילה נגישה" ויפעל עמם בתיאום מלא.

תפקידי הרכז/ת

- ✦ ריכוז צוות ההקמה והליווי של התכנית (ועדת חירום);
- ✦ איתור מתנדבים (מקרב אוכלוסייה עם מוגבלות ומכלל הציבור) להכשרת ”נאמני חירום – נכויות”;
- ✦ קיום קשרי עבודה שוטפים עם המחלקה לשירותים חברתיים וגורמים רלוונטיים נוספים ברשות העוסקים בחירום;
- ✦ קיום קשר שוטף עם עמותות הפועלות מול אוכלוסיות עם מוגבלות (אקי”ם, איל”ן, ניצ”ן, ועוד) ומיפוי צורכי חירום ושגרה;
- ✦ הפעלה וליווי של מערך המתנדבים בעת שגרה - מיפוי וקשר עם אוכלוסיית היעד ובניית מאגר מידע שיסייע בשעת חירום;
- ✦ הפעלת מערך הסיוע בחירום – הפעלת ”קו חם” עבור אוכלוסיית היעד, איתור צרכים (פיזיים, רגשיים ומידע), סיוע בתהליך פינוי (כאשר יוחלט עליו ברמת הרשות), סקירת בתים/מקלטים של משפחות עם מוגבלות.

3. כינוס ועדת היגוי לתכנית

כינוס צוות היגוי מלווה אשר יהיה אחראי ליישום, להטמעה ולבקרה של התכנית. משתתפי צוות ההיגוי: נציגי המתנ”ס, נציגי המחלקה לשירותים חברתיים ברשות המקומית, נציגי פעילים בתכנית ”קהילה נגישה”, נציגים ובעלי תפקידים בנושא החירום היישובי (קב”ט, צח”י, צח”ש ואחר), נציגי היחידה להתנדבות.

4. גיוס קבוצת מתנדבים

רכז/ת התכנית, בסיוע היחידה להתנדבות ברשות יגייסו כ-15 מתנדבים נכים ושאינם נכים אשר יעברו תהליך הכשרה וישמשו ”נאמני חירום – נכויות”.

מאפייני המתנדבים

- ✦ פעילי ”קהילה נגישה”;
- ✦ נציגי נכים שלא נטלו חלק בתכנית ”קהילה נגישה” עד כה;
- ✦ נציגי הורים ובני משפחה;
- ✦ מתנדבים שאינם אנשים עם נכויות;
- ✦ אנשי מקצוע ובעלי תפקידים ברשות.

תפקיד קבוצת המתנדבים ומחויבותם

- ✦ הקבוצה תשתלב במערך ההפעלה המקומי של נושא החירום ותהווה גורם מרכזי ברשות המשמש כ"מומחה" בתחום מתן מענה לצרכים פיזיים, צרכים רגשיים וצורכי מידע של אוכלוסיות עם מוגבלות בעת חירום;
 - ✦ הקבוצה תדאג להקים רשת תמיכה יישובית באוכלוסיית היעד;
 - ✦ מתנדבי הקבוצה יתחייבו להיות זמינים לטובת סיוע וחיזוק האוכלוסייה עם המוגבלות בצורה ישירה או עקיפה (בהתאם לנסיבות) בעת חירום ושגרה;
 - ✦ מתנדבי הקבוצה יתחייבו לפעול לפחות שנתיים ולהשתתף במפגשי התחזוקה.
- הערה חשובה:** יש להדגיש כי קבוצת המתנדבים אינה אמורה למלא את מקומם של מערכות הסיוע המקומיות והארציות בעת חירום. תפקידה לדאוג שתהיה התייחסות הולמת ומותאמת לאוכלוסיית היעד כחלק אינטגרלי ממערך ההפעלה היישובי בעת חירום ולסייע באופן פעיל למערכות המסייעות השונות.

5. הכשרת קבוצת המתנדבים¹⁷

- תכנית ההכשרה לקבוצת המתנדבים תכלול ארבעה עד חמישה מפגשים (חד-שבועיים או דו-שבועיים) של כשלוש שעות.
- ההכשרה תתקיים במבנה המתנ"ס או בכל מבנה אחר אשר יוקצה לכך על ידי המתנ"ס או הרשות המקומית ותעסוק בתכנים הבאים:
- ✦ בניית תפיסת ההפעלה היישובית לאוכלוסיות עם מוגבלות בזמן חירום;
 - ✦ התנהגות אוכלוסייה בשלבי החירום השונים – מושגי יסוד בדגש על מאפיינים של אוכלוסיות עם מוגבלות;
 - ✦ ארגון והפעלת צוות המתנדבים "נאמני חירום-נכויות" – יעוד, מבנה, תפקידים, הצוותים המקצועיים ועקרונות תפיסת ההפעלה ופעילות הצוות ברגיעה ובמצב אירוע חירום, בדגש על עבודת המטה, הערכת מצב וקבלת החלטות;
 - ✦ הכנת כלים לחירום, רשתות חברתיות כאמצעי להכנת תיק נוהלי חירום – מבנה ותכולת התיק;
 - ✦ מיפוי גורמים, שותפי תפקיד ומוסדות חיוניים ודרכי שיתוף הפעולה והתקשורת ביניהם;

17 תכנית ההכשרה נבנתה על ידי חגי דפנה מחברת "ארגו".

- ✦ מיפוי אוכלוסיות עם מוגבלות, מעגלי הפגיעה, זיהוי צרכים וגיוס משאבים וגורמי סיוע;
- ✦ תקשורת ומידע לציבור – דוברות, ניסוח מסרים והודעות לציבור, עקרונות להפצה ופרסום מידע, אמצעי פרסום וכיו”ב;
- ✦ פינוי אוכלוסייה: דרכים לארגון הפינוי וליווי אוכלוסיית המפונים, תוך מתן סיוע ייחודי לבעלי המוגבלות;
- ✦ עקרונות התערבות וסיוע תמיכת-רגשי לאוכלוסיות במשבר בדגש על בעלי מוגבלות;
- ✦ תרגיל מסכם: התמודדות הצוות עם אירוע חירום. התרחיש ייבנה בשיתוף עמם. בתום תכנית ההכשרה יתקיימו מפגשי תחזוקה והעשרה נוספים אחת לחודש לפחות.

6. יישום תכנית ההפעלה

- עם סיום תכנית ההכשרה יחל שלב יישום תכנית ההפעלה, כפי שהוגדרה במהלך תכנית ההכשרה. התכנית תכלול בין השאר:
- ✦ מיפוי האוכלוסייה והצרכים;
 - ✦ קיום קשר שוטף עם מערך החירום היישובי והשתתפות פעילה בוועדות יישוביות בנושא חירום ובמערך ההפעלה הכללי של היישוב בזמן חירום;
 - ✦ קיום קשר שוטף עם אוכלוסיית היעד בעת שגרה והפעלת ”קו חם” למידע ולתמיכה;
 - ✦ הפקה וחלוקה של חומרי הסברה;
 - ✦ הכנת אוכלוסיית היעד באמצעות סדנאות התמודדות ועמידה במצבי לחץ להבטחת התמודדות אישית טובה יותר;
 - ✦ קיום ימי עיון והסברה לאוכלוסיית היעד ולבני המשפחה;
 - ✦ קיום ימי חשיפה והכשרה לאנשי מקצוע ולנותני שירותים רלוונטיים ברשות;
 - ✦ טיפול בנגישות בהקשר של התמודדות במצבי חירום;
 - ✦ עזרה וחיזוק פעולות תכנית ”קהילה נגישה” בשגרה;
 - ✦ תרגול;
 - ✦ פרויקט מעשי שייבחר בהתאם לצורכי היישוב;
 - ✦ שימור וחיזוק קבוצת הפעילים – גיוס נוסף של מתנדבים לקבוצה והכשרתם.

דוגמאות מהשטח

• "קהילה נגישה" בשגרת חירום – שדרות

העשייה בשדרות כללה את הפעולות הבאות:

מיפוי האוכלוסייה והצרכים: בשל היקף המיפוי ומצב החירום המתמשך מופתה תחילה אוכלוסיית בעלי המגבלות בסיכון גבוה, ובהמשך מופו גם שאר בעלי המגבלות, כולל אלו שאינם מוכרים ברווחה. תהליך המיפוי כלל: איסוף נתונים והיכרות עם בעלי מגבלות; יצירת בסיס נתונים אחיד לכלל היישוב; איתור צרכים ייחודיים הנובעים ממצב החירום; מיון רמות התפקוד השונות, מערכות התמיכה המשפחתיות וכוחות ההתמודדות האישיים; בניית כלי גמיש, מתעדכן ונוח לשימוש. המיפוי כיום מכיל קרוב ל־500 בעלי מגבלות שונות ברמת סיכון גבוהה יחסית, והוא מחולק לקבוצות לפי צרכי הסיוע השונים. המיפוי נעשה על ידי אנשי המקצוע ובעזרת קבוצת המתנדבים.

קיום קשר שוטף עם אוכלוסיית היעד בעת שגרה: בשל מצבה הביטחוני הייחודי של שדרות, הושם דגש על פעילות המייצרת חוסן אישי וקהילתי בעיתות שגרה, אשר הוכיחה עצמה כגורם מרכזי לחוסן גם בעיתות חירום. הראייה העירונית, הדוגלת בפעילות תושבים למען עצמם, מאפשרת את הליווי של קבוצת הפעילים. הפעילים פועלים ליצירת רשתות תמיכה באמצעות מועדון, הרצאות וטוילים, בניית סולידריות קבוצתית ופעולה למען האחר, הסברה, סנגור וחיבור לגורמי עיריה וקהילה נוספים.

קיום קשר שוטף עם מערך החירום היישובי: בעת מלחמה מוקם מטה נכים כחלק ממערך הטיפול באוכלוסיות בעיר והוא מהווה מוקד סיוע לתושבים הזקוקים למענה ייחודי עקב מגבלותיהם. המטה (מאגד בתוכו את כל העוסקים בטיפול בנכים) תומך בפעולת הצוותים העירוניים בשטח, דואג לפתרונות מותאמים למשפחות ויוזם קשר באופן ישיר או דרך צוותי השיקום.

סיוע פעיל של קבוצת המתנדבים בעת חירום: פעילי "קהילה נגישה" מעורבים בבניית מערך החירום והפעלתו, הפקת לקחים מהסלמות קודמות ושיפור ההיערכות; הנגשה פיזית של מבנים ותשתיות ציבוריות, כגון מיגוניות ציבוריות, עיריה, הנגשת ממ"דים בבתי פרטיים; פעילות הפוגה ב"יום שאחרי" והוספת אנשים למעגל המיפוי והפעילות.

● **דבוריה - ”קהילה נגישה” בחירום כמנוף להקמת מערך חירום יישובי**

כשהתקיימה הפגישה הראשונה בנושא חירום לא היה כיוון ברור כיצד זה יתבצע בפועל ביישוב, מאחר שעד למפגש בנושא זה לא היה קיים מערך חירום מסודר בדבוריה. הוחלט להכשיר קבוצת מתנדבים שתחל לקדם את נושא הסיוע לאנשים עם צרכים מיוחדים בעת חירום. הקבוצה, שהחלה את נושא ההכשרה, הייתה מורכבת מבעלי מקצוע מהמתנ”ס ומהמועצה המקומית וכן פעילים מתכנית ”קהילה נגישה”.

במהלך ההכשרה היה אירוע חירום בחורף בשעת הצפה ביישוב, אירוע שהדגיש את הצורך הדחוף לבנות מערך מאורגן לסיוע. משתתפי ההכשרה החלו לקדם את הנושא יחד עם המועצה המקומית, במטרה להקים מענה כולל לשעת חירום ביישוב לתושבים כולם ולאוכלוסיות עם מוגבלות בפרט. בימים אלו מתקיימים מפגשים משותפים ביישוב של כל בעלי התפקידים, הפעילים וראש המועצה על מנת לבנות את מערך החירום היישובי.

● **שלומי - תכנית החירום כמנוף לגיוס פעילים לפיתוח הנגישות בעת שגרה**

אותרה קבוצת פעילים לעבודה בנושא החירום. בקבוצה 25 משתתפים והיא כוללת מתנדבים בפרויקטים שונים, הורים לילדים עם צרכים מיוחדים ופעילים נכים.

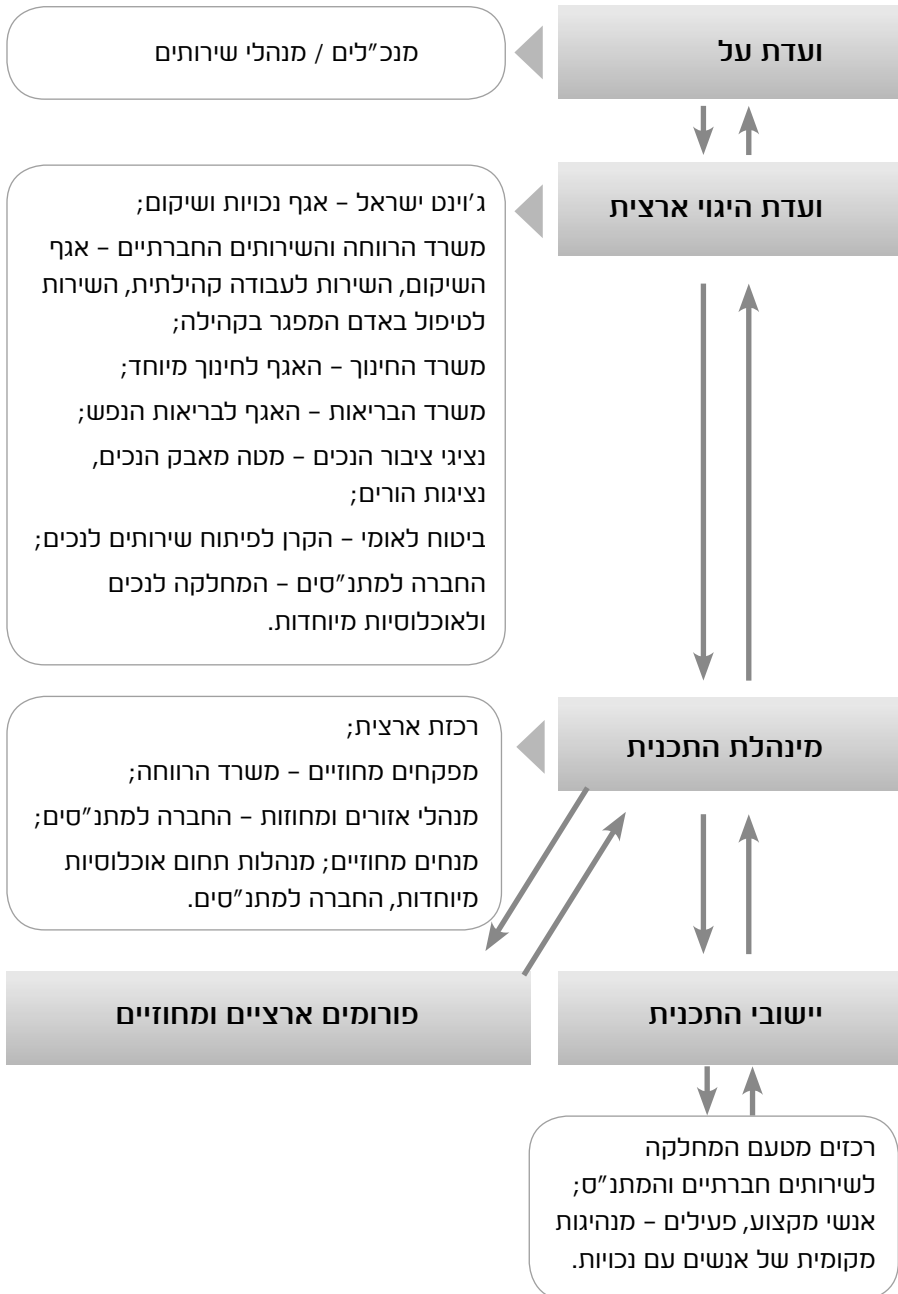
מפגשי החירום הביאו להיכרות עם אוכלוסיית היעד ולמיפוי כולל של כל אוכלוסיית הנכים בעיר.

במהלך הכשרת המתנדבים לסיוע לאוכלוסיות עם מוגבלות בשעת חירום עלה הצורך לעסוק בקידום הנגישות הפיזית והחברתית ובשיפור איכות חייהם של התושבים עם הנכות ביישוב בעת שגרה. בעקבות זאת, נפתח קורס פעילים שבעקבותיו יפותחו ויישמו פרויקטים לקידום הנגישות.

שער שלישי

מתכנון לעשייה

מבנה ארגוני ארצי

מודל הפעלה יישובי

שלבי ההפעלה

הצטרפות של יישוב לתכנית "קהילה נגישה" מצריכה דיאלוג מקדים עם מטה התכנית, כדי לתאם מטרות ודרכי פעולה. משהוחלט על כניסת התכנית ליישוב, מומלץ לפעול בהתאם לשלבים הבאים, אם כי חשוב לציין שזהו מודל גמיש ויש להתאים את דרך הפעולה לאופי הייחודי של כל יישוב ויישוב. כך, למשל, לגבי ההחלטה אם להקים ועדת היגוי יישובית לפני או אחרי גיוס פעילים והכשרתם.

שלבי ההפעלה כוללים את הצעדים הבאים:

1. כניסת רכזים יישוביים לתפקיד;
2. גיוס לגיטימציה ואיתור שותפים;
3. מיפוי ראשוני;
4. התמקדות באחד מדגמי השיתוף הקהילתי;
5. אירועים לגיוס שותפים;
6. גיוס פעילים;
7. הכשרת פעילים;
8. הקמת ועדת היגוי וחיבור תכנית עבודה יישובית;
9. הקמת ועדות ביצוע;
10. מיפוי;
11. גיוס משאבים;
12. שיווק;
13. הערכה והיערכות מחדש;
14. קשרי מטה-שדה.

1. כניסת רכזים יישוביים לתפקיד

מינוי שני רכזים לתכנית

המחלקה לשירותים חברתיים תמנה עובד סוציאלי-קהילתי או עובד סוציאלי-שיקומי והמתנ”ס ימנה רכז אוכלוסיות מיוחדות לתפקיד רכזי התכנית. המינוי של שני רכזים נועד לשלב את התרומה הייחודית של הרווחה ושל המתנ”ס המקומי. הרכז מטעם הרווחה מחזיק בידיו ידע מקצועי בנושא עבודה קהילתית ונכויות. הרכז מטעם המתנ”ס מייצג את קהילת האנשים עם נכויות, כי הוא נמצא עמה בקשר שוטף במתנ”ס.

הרכזים יכולים, כבר בשלב מוקדם זה, לבנות צוות הקמה שיכלול את הרכזים יחד עם תושבים עם מוגבלות ותושבים נוספים בעלי עניין שרוצים להשתתף בעשייה.

הכנת הרכזים

הרכזים וצוות ההקמה נדרשים לשלב ההכנה, הכולל היכרות עם התחום, התכנית והיישוב.

היכרות עם התחום והתכנית: הרכזים ילמדו על תפיסות העולם המנחות את ”קהילה נגישה”, יכירו את המגמות הכלליות הרווחות בתחום ואת הנעשה כיום בארץ ויתודעו למטרות התכנית, הישגיה ומאפייניה הייחודיים.

היכרות עם היישוב: הרכזים יבררו על הנעשה בתחום הנגישות ביישוב עד כה, מה הרקע להצטרפות היישוב לתכנית, מהן התכניות הקהילתיות האחרות, שבהן עוסק היישוב ומה הדומה והשונה בינו לבין תכנית ”קהילה נגישה”. כל זאת, בניסיון להתאים את התכנית הארצית לאותו היישוב.

2. גיוס לגיטימציה ואיתור שותפים

יש לקיים פגישות עם בעלי תפקידים רלוונטיים ביישוב ועם אנשים עם מוגבלות ביישוב. לפגישות מספר מטרות:

- ✦ איתור מספר אנשים עם מוגבלות שאיתם ניתן להתחיל בתהליך. בשלב זה הם עדיין לא מייצגים את הקהילה שלהם וטרם עברו הכשרה של התכנית;
- ✦ הצגת התכנית ושיווקה;
- ✦ קבלת לגיטימציה ותמיכה;

- ◆ זיהוי בעלי עניין וכוחות נוספים בקהילה שיהיו שותפים בהובלת התכנית;
- ◆ איפיון השותפים: זיהוי האינטרסים של בעלי עניין; זיהוי רצונות, ציפיות ויכולות במעורבות בתכנית; מי הכרחי לשותפות? מי יכול להעניק לגיטימציה לתכנית? מי נגיש (למשל באמצעות קשרים אישיים או יחסי עבודה קודמים)?
- ◆ זיהוי כוחות בולמים, עוצמות והזדמנויות העשויים להשפיע על עיצוב התכנית ביישוב.

3. מיפוי ראשוני

מטרתו של המיפוי הראשוני – ליצור תמונת מצב יישובית שתשקף את רלוונטיות התכנית ותעודד את השותפים הפוטנציאליים להצטרף לתכנית ולוועדת ההיגוי. יש לשים דגש על מיפוי מערך קובעי המדיניות ביישוב, למשל ממונים על מחלקות רלוונטיות ברשות, ולהתחשב בקשרים אישיים שעשויים להקל על גיוס שותפים. איסוף המידע ייעשה בעיקר באמצעות פגישות ההיכרות ובנוסף באמצעות מאגרי נתונים קיימים ביישוב.

המיפוי הראשוני שונה מהמיפוי ומהאבחון הקהילתי שהוא מעמיק יותר, נעשה בשלב מתקדם יותר ומטרתו לסייע בעיצוב תכנית עבודה (עוד על המיפוי המתקדם בהמשך התדריך).

המיפוי ייעשה בקרב קהלי היעד של התכנית: אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות, קובעי המדיניות, נותני השירותים והציבור הרחב.

אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות

1. מספרם;
2. התפלגות ילדים-מבוגרים;
3. התפלגות לפי סוגי נכות;
4. צרכים;
5. מי מהם מוכר על ידי ארגונים ושירותים בקהילה;
6. הנהגה קהילתית – פעילים פוטנציאליים לצוות ההקמה ולוועדת ההיגוי.

קובעי המדיניות ונותני השירותים

1. השירותים הקיימים ביישוב בתחומים השונים: טיפוליים, קהילתיים, תרבותיים, תעסוקתיים ואחרים;
2. קובעי מדיניות: ראש הרשות והנהלתה, מנהלי אגפים, ועוד;
3. אנשי מקצוע רלוונטיים;
4. ארגונים וולונטריים;
5. נושאי תפקידים מתוקף חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות: מורשה נגישות, יועצי נגישות, רכזי נגישות ונאמני נגישות;
6. דפוסי התקשורת בין השירותים השונים, ובינם לבין אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות;
7. איתור שותפים לוועדת ההיגוי.

הציבור הרחב

1. איתור כשלי נגישות פיזית: מחסור במעליות, רמפות, חניות נכים, רמזורים מתקתקים וכד’;
2. איתור חסמים במוקדי קבלת החלטות (למשל, בוועדות עיריה ובוועד המנהל של המתנ”ס);
3. איתור חסמים בנגישות למשאבים – אי-ניצול תקציבים המיועדים להנגשה;
4. מנהיגות קהילתית – שותפים פוטנציאליים לוועדת ההיגוי.

4. התמקדות באחד מדגמי השיתוף הקהילתי

”קהילה נגישה” מבוססת על שותפות בין הממסד לבין הפעילים מקרב התושבים עם מוגבלויות. מקובל לזהות שלושה דגמי שיתוף עיקריים המאפיינים תכנית בתחילת דרכה:

- **”מלמעלה למטה” (top down):** שיתוף הלקוחות, משפחותיהם וכלל האזרחים ביוזמת הממשל המרכזי או המקומי;
- **”מלמטה למעלה” (bottom up):** שיתוף המתקיים כהיענות ליוזמת הלקוחות, ללחצי משפחותיהם וליוזמות והלחצים של כלל האזרחים, אם כהתארגנות

ספונטנית (grassroots) ואם באמצעות ארגונים שלא למטרות רווח (NGO);
 ✦ **שיתוף ממוסד:** שיתוף שהתמסד עם השנים על בסיס איזון בין האינטרסים ולכן
 אין כבר משמעות למקורות היוזמה בתחילת הדרך.

כאשר יישוב מסוים מעוניין להפעיל את התכנית, יש לבחור את דגם השיתוף
 בהתאם ליישוב, לדפוסי העבודה והתרבות הארגונית הנהוגים בו, על סמך המידע
 שנאסף ופגישות היכרות שנערכו בשלבים הקודמים. חשוב לציין, שדגמים אלה
 אינם מנוגדים זה לזה ולעתים קרובות אף משלימים זה את זה.

דגם "מלמעלה למטה" (top down)

1. מקיימים פגישות עם קובעי המדיניות וקברניטי היישוב כדי להסביר על התכנית
ולשכנע בנחיצותה;
2. מקיימים יום חשיפה לנותני השירותים, במטרה להכין את הקרקע לכינוס ועדת
היגוי בדרגים הגבוהים;
3. מפרסמים במהלך יום החשיפה הצהרת כוונות יישובית מטעם ראש הרשות;
4. מאתרים אנשים עם מוגבלויות שמתאימים לשמש כפעילים;
5. מזמנים ועדת היגוי, שבה אנשים עם מוגבלויות הם בגדר משתתפים, אך עדיין
לא מובילים.

דגם "מלמטה למעלה" (bottom up)

1. מאתרים אנשים עם נכויות המתאימים לשמש כפעילים ומגייסים אותם
כשותפים בתהליך מתחילתו;
2. מארגנים, יחד עם הפעילים, ערב הסברה ומידע על זכויות לאנשים עם
מוגבלויות. במהלך הערב מנסים לאתר עוד פעילים;
3. מקיימים, יחד עם הפעילים, פגישות היכרות והסברה עם קברניטי היישוב וקובעי
המדיניות;
4. מזמנים ועדת היגוי, בהובלת צוות ההקמה והפעילים.

דגם של שיתוף ממוסד – ”להתחיל מהאמצע”

ביישובים רבים קיימת עשייה בשדה עוד לפני כניסת התכנית. למשל, ייתכן שהרשות הזמינה גוף חיצוני לחבר תכנית-אב יישובית לנגישות; ייתכן שמונה רכז נגישות, בהתאם לחוק שוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלות; ייתכן שאנשים עם נכות פנו ביוזמתם למובילי תכנית ”קהילה נגישה” ברמה הארצית והזמינו אותה ליישוב. שיתוף כזה מכונה בספרות ”שיתוף ממוסד”: שיתוף שהתמסד עם השנים על בסיס איזון בין האינטרסים ולכן אין כבר משמעות למקורות היוזמה בתחילת הדרך. במקרה כזה, מומלץ להתחיל את הפעילות עם אותם אנשים בעלי מוגבלות ועם בעלי התפקידים שכבר פעילים בתחום.

5. אירועים לגיוס שותפים

יום חשיפה – גיוס שותפים בקרב נותני השירותים והצהרת כוונות יישובית

מטרתו של יום חשיפה היא לחבר את נותני השירותים ל”קהילה נגישה” מבחינה רעיונית ורגשית, ולהכין את הקרקע לקראת כינוס ועדת היגוי.

במהלך האירוע, ראש הרשות המקומית מבטא את מחויבותו לנושא הנגישות באמצעות הצהרה שלו, כמי שעומד בראש היישוב כולו (בשונה מאמנה יישובית, שעליה יפורט בהמשך, ההצהרה היא טקסט קצר ואינה תוצר של תהליך ממושך ורב משתתפים ועל כן היא קלה לחיבור, אך פחות מחייבת).

יום החשיפה נערך בשעות העבודה ומגיעים אליו כל נותני השירותים הרלוונטיים, בהוראת ראש הרשות או המנכ”ל.

אם מחליטים להתחיל את פעילות התכנית לפי הדגם של ”מלמעלה למטה” – מן הממסד, מומלץ לארגן יום חשיפה בשלב זה.

תכנית ליום החשיפה

- ✦ הצגת ”קהילה נגישה”;
- ✦ הרצאה שכוללת מידע והסבר על חוק שוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלות, ועל חובות הרשות לפיו;
- ✦ פאנל אנשים עם נכות;
- ✦ קטע אמנותי בנושא;
- ✦ הצהרת כוונות יישובית.

ערב מידע והסברה לאנשים עם מוגבלות – כלי לגיוס פעילים

אם מחליטים להתחיל את פעילות התכנית לפי הדגם של "מלמטה למעלה" – מן הלקוחות, רצוי לקיים, כבר בשלב זה, ערב שמיועד לאנשים עם מוגבלויות ולבני משפחותיהם, כולל הרצאות ודוכני מידע.

במהלך הערב ניתן לאתר פעילים ואף להקים מאגר שמי של אוכלוסיית אנשים עם מוגבלות ביישוב. לצורך כך, יש להציב דוכני רישום ולרשום את פרטי כל המבקרים.

דוגמאות מהשטח

מבט לקריית ביאליק

בעיתון המקומי של קריית ביאליק "מבט לקריית ביאליק" הופיעה ב־15.7.09 כתבה תחת הכותרת:

• הוקם פורום קהילה נגישה בקריית ביאליק

ראש העיר סקר את התכניות הרבות המבוצעות בקריית ביאליק למען שילובם המוצלח של בעלי הצרכים המיוחדים.

בישיבה ראשונה, שמטרתה יצירת קבוצה המורכבת מבעלי הצרכים המיוחדים ומתנדבים, שתשולב במערך נותני השירותים בקריית ביאליק ומקבלי החלטות, הוחלט להפנות את כל המשאבים לטובת האוכלוסיות בעלות הצרכים המיוחדים.

הכתבה ממשיכה ומסבירה בקצרה מהי "קהילה נגישה" ומהי מטרתה וממשיכה: "ראש העיר הנחה את כל הגורמים ללמוד את נושא אוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים במצבי חירום ולהגיע אל אוכלוסיית היעד של "קהילה נגישה"...

6. גיוס פעילים

דגשים לגיוס פעילים ל”קהילה נגישה”

- ✦ חשוב שבקרב הפעילים יהיו נציגים של כל סוגי הנכויות. יש לעשות מאמץ מיוחד לגייס ולשלב בתכנית ההכשרה הן פגועי נפש והן חירשים או כבדי שמיעה, כי נמצא ששיעורם בקרב הפעילים נמוך. במקרה של חירשים וכבדי שמיעה זה נובע מהעלויות הגבוהות של תרגום או תמלול. לגבי פגועי נפש, הנסיון מלמד, שכאשר הצטרפו כמה אנשים יחד הנשירה הייתה קטנה יותר.
- ✦ מומלץ לקיים ראיונות עם המועמדים לצורך מיון ותיאום ציפיות, שבהן יתבררו התפיסות הבסיסיות בתחום והמניעים לפעילות. מומלץ לקיים פגישות אישיות גם במהלך התכנית.
- ✦ חשוב שהפעילים יכללו גם אנשים שאינם חברים בארגונים קיימים, לצד אנשים שכבר פעילים בארגונים וולונטריים בתחום.
- ✦ גיוס הפעילים הראשוני מורכב משני שלבים. ראשית, לאחר היכרות ראשונית עם מאפייני הקהילה וצרכיה, יש לגייס כמה אנשים עם נכות מהסביבה הקרובה לצורך התחלת העבודה. בשלב השני, יש לאתר פעילים שיעברו הכשרה מעמיקה ויהפכו לקבוצה מובילה.
- ✦ גיוס פעילים הוא תהליך מתמשך, לנוכח צרכים נוספים שעולים ולנוכח שחיקה טבעית ותחלופה. הרחבת מעגל הפעילים הוא עיקרון עבודה יסודי של ”קהילה נגישה”.

מקורות לגיוס פעילים

ניתן לאתר פעילים בכמה אפיקים:

1. **גורמים מוסדיים** (לגורמים מוסדיים אסור למסור שמות בגלל החובה לשמור על סודיות, אבל הם יכולים לפנות למטופלים שלהם ולבקש מהם ויתור סודיות):
 - ✦ מחלקת הרווחה: בעלי תעודת עיוור, אנשים עם פיגור, חירשים. נכים פיזית רשומים במחלקת הרווחה רק אם הם מטופלים שם מסיבה שלא קשורה לנכות;
 - ✦ משרד הבריאות, רכזות שיקום – פגועי נפש;
 - ✦ ביטוח לאומי – מקבלי קצבת נכות וקצבת ניידות;
 - ✦ מחלקת החינוך – ילדים בחינוך מיוחד, ילדים שנוסעים בהסעות ללימודים במוסדות מחוץ לעיר;
 - ✦ עיריה – נכים שמקבלים הנחה במיסים;

- ✦ יועצות בבתי הספר – הורים עם נכות של תלמידים בבית הספר;
- ✦ עמותות וארגונים וולונטריים, כמו איל"ן ואנוש;
- ✦ עובדות קהילתיות שכונתיות, עובדי שיקום שכונות;
- ✦ ועדי שכונה;
- ✦ ועדי היישובים במועצות אזוריות.

2. **קשים בלתי פורמליים:** חבר מביא חבר. כאן אין צורך בויתור סודיות.

3. **פרסום והסברה:** מודעה בעיתונות המקומית, כתבה בערוץ הקהילתי, צירוף דף הסבר לארנונה; דוכני רישום בערבי זכויות והסברה לאנשים עם נכויות ובני משפחותיהם.

מועצה מקומית פרדס חנה-כרכור
שירותי הרווחה, המדור לעבודה קהילתית

**הצטרפו לקוצב המהיגור דפרדס חנה-כרכור,
אנשים עם נכויות, דני משפחותיהם וכלל הציבור**

כא אבז יכלו אהשפיע! זוהי הצדמנת מיואבג אמחוש פוטנציאל אישי
ואמאורזוג פעילה דאיי הקהילה.

10% מכלל האוכלוסייה הינא אנשים עם נכוג כאשהי - פיזית, אושית, שכלית
או נפשית שאינא נהניא ממגוון של הצדמנויות וזכויות שונא ומשילוג דמרקא
האייא הקהילתי דשל אסמית פיזיית ואזרתיית.

קוצב המהיגור געסוק דימחוי, דגכנון וזהפעלה של פרזיקטיא קהילתיית
אמען אוכלוסיית דעלוג צרכיט מיואביט דיישול. המגנצדיט ייהנו מקורט
שמתקד דהעצמה וזפיתול מנהיגול נכית, ויעסוק דגחויא ההסדרה, פיתול
מוצעול, נישול אמידע והנגשה פיזית ואזרתיית.

בעלי עניין מוזמנים לפנות אל:

7. הכשרה לפעילים

מטרות ההכשרה

1. הפעיל יוכל לקחת אחריות לגורלו ולפעול להסרת מכשולים בחייו האישיים;
2. הפעיל יכיר נכויות אחרות משלו – מאפיינים פיזיים, רגשיים ונפשיים, ויהיה בעל יכולת לייצג בעלי מוגבלויות שונות.
3. העצמת פעילים למנהיגות: הפעיל יעבור מיעדים אישיים ליעדים קבוצתיים ויוכל לפעול באופן עצמאי למען קהילה נגישה;
4. יצירת קבוצת עמיתים של תושבים עם נכויות: יצירת גרעין בעל יכולת להוביל את הנושא ברמה המקומית והארצית לאורך השנים;

עקרונות בפיתוח ההכשרה

הכשרה לפעילים ב”קהילה נגישה” אינה שונה במהותה מתכנית הכשרה לפעילים קהילתיים אחרים. עם זאת, ישנם תנאים ייחודיים הקשורים לצורכי הכשרה של אנשים עם מוגבלות, וללא התייחסות אליהם הלמידה לא תהיה יעילה. בן-שלום ולשם¹⁸ ממליצות על העקרונות המנחים הבאים בפיתוח תכניות הכשרה לאנשים עם נכות:

- ♦ הנגשת התכנית למגוון לקויות: בחירת המקום לעריכת המפגשים, העברת התכנים, חומרים מודפסים, ועוד.
- ♦ מעורבות אנשים עם מוגבלות בפיתוח התכנית ובמשוב שוטף באמצעות קבוצות מיקוד, ועדות היגוי;
- ♦ התייחסות לנושאים ייחודיים לעולמם של אנשים עם מוגבלות; שילוב הידע האישי-אינטואיטיבי של האנשים וניסיונם, תוך בניית זהות מקצועית של מפתחי שירותים;
- ♦ פיתוח התכנית בתיאום עם מגוון גורמים בממסד כמו רשויות מקומיות.

הכשרה לפעילים בתחום הנגישות מתאפיינת בקצב איטי ומשך ארוך יחסית. אין מדובר רק בזמן הנוסף הנחוץ להתנהלות אישית של המשתתפים בגלל לקויותיהם. ב”קהילה נגישה” תהליך גיבוש קבוצת הפעילים דורש יותר זמן, כי הם אינם באים

18 בן-שלום ירונה, לשם אורנה. **תורת הנגשת הכשרות והדרכות הלכה למעשה, נגישות החברה הישראלית לאנשים עם מוגבלות בפתח המאה ה-21**, לפ”מ 2007.

מאותו רקע ואין להם אותה נכות. מאותה סיבה נדרש גם יותר זמן למצוא אינטרס משותף ולגבש חזון משותף לקבוצה כולה. יש לתת זמן ומקום לגיבוש הקבוצה כקבוצה רב-נכותית, כך שמשותפתיה יתגברו על דעות קדומות ועמדות שליליות זה כלפי זה. במהלך ההכשרה המשותפתים לומדים לדבר בשפת הנכות והנגישות, שמשותפת לכל סוגי הנכויות, למרות הנכות הייחודית של כל אחד מהם. בחברה הערבית ייתכן שידרש עוד יותר זמן כדי לברר עמדות ולגבש קבוצה, בגלל הבושה וההסתרה המקובלים בנושא. יש לשלב במהלך ההכשרה לימודים עיוניים ועבודה מעשית, שיתקיימו במקביל בחלק השני של התהליך. יש לארגן יציאה לפעולה עוד במהלך תכנית ההכשרה ולא לסיים את תכנית ההכשרה ורק אחר כך להתחיל לפעול, וזאת כדי למנוע היתקעות במעבר משלב הלמידה לשלב העשייה. חשוב שכבר אחרי ארבעה עד שישה מפגשים המשותפתים יצאו לפעולה, ובהמשך יציגו אותה בפני הקבוצה כולה.

תכני ההכשרה צריכים להיות מותאמים לאופי ההתארגנות הקהילתית של "קהילה נגישה" בכל יישוב ויישוב. למשל, ביישובים מסוימים ההכשרה מתקיימת על רקע תחילתה של התארגנות קבוצת הפעילים ומעבר הדרגתי לפעילות בגישה של עזרה עצמית, ואז יש לכלול בהכשרה מתן כלים לפעולה עצמאית, העצמה וכדומה. ביישובים אחרים, שבהם "קהילה נגישה" פועלת באמצעות עמותה, ההכשרה תעסוק בנהלים בהפעלת עמותה. בכל מקרה, יש למצוא את האיזון הנכון בין העצמה אישית של הפעילים לבין הקניית כלים מעשיים. קבוצת הפעילים היא קבוצת משימה ויש לתת את הדעת הן לתהליכים האישיים-קבוצתיים והן להיבטים המעשיים.

נושאים ללימודים עיוניים

הלימודים העיוניים מתייחסים למישור האישי-קבוצתי, לזירות העבודה השונות ולאסטרטגיות הנגשה, כמפורט:

המישור האישי-קבוצתי

- ✦ עמדות, סטריאוטיפים ובחינת עמדות אישיות;
- ✦ מנהיגות: מיהו מנהיג, המנהיגות שבי, ייצוגיות, קשר עם הקהילה;
- ✦ תפיסת תפקיד הפעיל;
- ✦ אני והנכות: מהי הנכות שלי? מה הכוחות שלי? איך הנכות שלי נפגשת עם הסביבה?

- ✦ אני והקבוצה: היכרות אישית וקבוצתית, אחריות מול סמכות, תקשורת בין-אישית, מיעדים אישיים ליעדים קבוצתיים, הקבוצה כישות, הקבוצה ככוח מקדם.

זירות העבודה

- ✦ זירת הקהילה: מהי ”קהילה נגישה”? עקרונות בחשיבה קהילתית, מודלים של פעילות ”קהילה נגישה” יישובית;
- ✦ הזירה הציבורית: מדיניות וחקיקה, המגזר השלישי;
- ✦ קהילת האנשים בעלי המוגבלויות.

אסטרטגיות הנגשה

- ✦ בניית שותפויות בין-ארגוניות: תקשורת בין-ארגונית, בניית קואליציות, חסמים בשותפויות, מפגש עם ארגונים רלוונטיים, אבחון ארגונים בקהילה;
- ✦ צוות: מהו צוות משימה? שלבים בהקמת צוות משימה, איתור וגיוס חברי צוות;
- ✦ סגור ומיצוי זכויות;
- ✦ מיומנויות: תכנון, הובלת צוות משימה, הערכת פרויקט, ניהול קונפליקטים;
- ✦ למידת עמיתים: ניתוח אירועים מהשטח ומפגשים עם קבוצות פעילים מיישובים אחרים.

תחומים אפשריים של עבודה מעשית

- ✦ שותפות בוועדת היגוי;
- ✦ הובלת פרויקט בתחום ההסברה;
- ✦ איתור ומיפוי אוכלוסיות נוספות בעלות נכויות;
- ✦ בניית תיק מידע בנושא זכויות והפצתו;
- ✦ בניית אמנה יישובית.

תחזוק הפעילים

עבודת הפעילים בשטח, לאחר שסיימו את ההכשרה והחלו בפעילות, היא לעתים שוחקת ולא תמיד מתגמלת באופן ישיר. כדי להבטיח התמדה, המשך התפתחות אישית ופעילות איכותית, חשוב להמשיך בליווי ובתחזוק הפעילים. האמצעים הבאים נועדו לבטא הערכה לפעילים ולשמש תמריץ לפעולתם:

- ✦ ליווי אישי, שיחות הערכה תקופתיות;
- ✦ הכשרה מתקדמת, העשרה, הקניית מיומנויות וכלים נוספים (על פי צרכים שעולים מהמשוב ומהעבודה בשדה);

- ✦ תגמול – אירוע הוקרה, שי בחגים, ברכה ליומולדת, תעודה על תרומה לקהילה, קופה קטנה להסעות למקומות רחוקים, פרסום הפעילות ושמות הפעילים;
- ✦ שיבוץ לתפקיד מתאים.

8. הקמת ועדת היגוי יישובית

ועדת ההיגוי מהווה את המסגרת הארגונית של "קהילה נגישה" ביישוב. הרכבה של ועדת ההיגוי מבטא שותפות, שהיא אחד מעקרונות היסוד של התכנית: משתתפים בוועדה נציגי ארבעת המגזרים – הממסדי, העסקי, הוולונטרי והאזרחי, הכולל פעילים מקרב אנשים עם מוגבלויות ביישוב. ביישובים מסוימים, בהתאם לאופי היישוב ודרכי העבודה בו, מומלץ להקים ועדת היגוי יישובית עוד לפני גיוס הפעילים והכשרתם, אבל גם במקרה כזה חשוב שיהיה יצוג בוועדה לאנשים עם נכות. בין החברים בוועדה יש א-סימטריה, ולכן חשוב לשמור על שוויון בהזדמנות של כל משתתף לתרום ולהשפיע. חשוב שכל חברי הוועדה יהיו שותפים שווים בתהליך קבלת ההחלטות.

הרכב הוועדה

- ✦ תושבים עם מוגבלויות (יכולים לקחת חלק כמובילים או כמשתתפים מן השורה, בהתאם לתהליך העבודה ביישוב);
- ✦ קברניטי היישוב – ראש הרשות, חברי מועצה, נציגי ציבור;
- ✦ מנהלי מחלקות או יחידות רלוונטיות בעיריה: חינוך, רווחה, בריאות, הנדסה, רישוי עסקים, גנים ונוף, פיקוח עירוני, תרבות;
- ✦ נציגי ארגונים וולונטריים;
- ✦ נציגי שירותים פורמליים בקהילה: משטרה, קופות חולים;
- ✦ מנהל המתנ"ס;
- ✦ נציג מרכז השיקום;
- ✦ נציגי המגזר העסקי.

מטרות ועדת ההיגוי

- ✦ להוות תשתית ארגונית לדיאלוג ולתיאום בין כל הגורמים היישוביים המעורבים בנושא;
- ✦ לרתום לפעולה מגוון רחב של ארגונים ואנשים, בנוסף לרכז ולפעילים;
- ✦ לקדם תכניות שלא בהכרח באמצעות הרווחה;

- ✦ לאגם משאבים;
- ✦ להציג ראייה כוללת של נושא הנגישות ביישוב;
- ✦ לחבר בין הצרכים שעולים בקרב אנשים עם מוגבלות לבין נותני השירותים.

תפקידי הוועדה

- ✦ חיבור תפיסה מערכתית של הנגישות ביישוב;
- ✦ עיצוב מדיניות יישובית בנושא הנגישות: לרכז מידע, לזהות צרכים, לקבוע סדר עדיפויות, להתוות דרך פעולה;
- ✦ מתן מנדט ולגיטימציה לפעילות;
- ✦ ריכוז עבודת ועדות הביצוע, אישור תכניות;
- ✦ חיבור תכנית עבודה יישובית;
- ✦ מעקב ובקרה אחר ביצוע ההחלטות.

תכנית עבודה יישובית

תכנית עבודה יישובית היא מעין מצפן לפעילות. יש לגבש תכנית שנתית ורצוי לגבש גם תכנית רב-שנתית. התכנית תורכב מתכניות העבודה של ועדות הביצוע בתחומים השונים ותכלול:

- ✦ מטרות: המטרות מתבססות על ערכים מוסכמים או חזון ומתרגמות אותם למונחים מעשיים. כדי לנסח אותן יש לענות על השאלה מה ההישגים אליהם רוצים להגיע כדי לממש את החזון והערכים שהוגדרו;
- ✦ יעדים ומדדי הצלחה: היעדים מתרגמים את המטרות למונחים אופרטיביים ומדידים. הם מגדירים תוצר סופי מדיד במסגרת זמן מוצהרת. מדדי הצלחה מאפשרים לבדוק באיזו מידה הושג היעד;
- ✦ תקציב – הוצאות והכנסות מצופות ומקורות מימון;
- ✦ לוחות זמנים לביצוע;
- ✦ סדרי עדיפויות;
- ✦ שותפים נוספים.

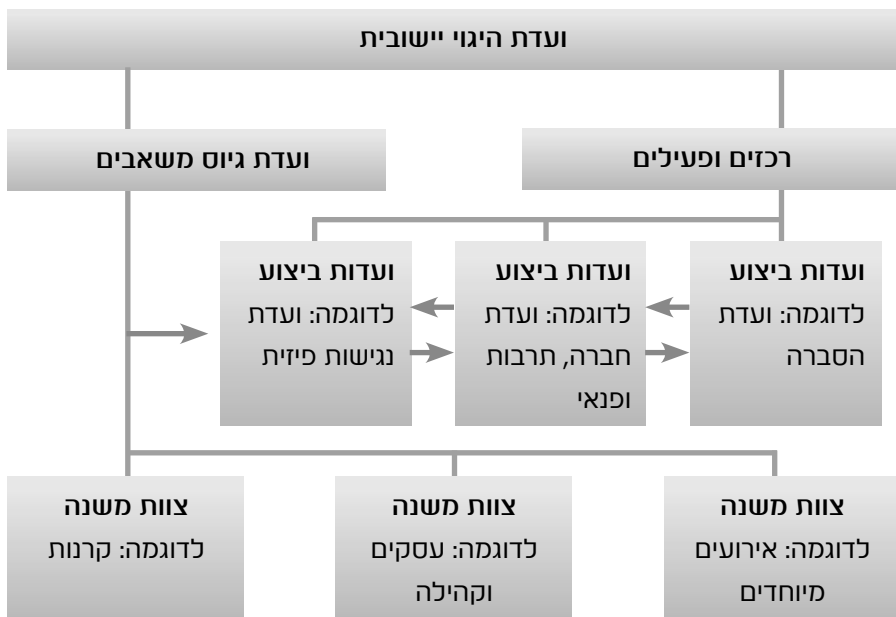
9. הקמת ועדות ביצוע

ועדת ההיגוי תקים ועדות משנה שהן ועדות ביצוע. מספר הוועדות ותחומי עבודתן ייקבעו בוועדת ההיגוי. כל ועדה מורכבת מנציגי הפעילים (רצוי ייצוג רב-נכותי), נציגי ארגונים וולונטריים ונותני שירותים רלוונטיים ברשות המקומית.

הוועדות המקובלות הן:

- ✦ חברה, תרבות ופנאי
- ✦ נגישות פיזית
- ✦ הסברה
- ✦ זכויות ומידע
- ✦ שיווק ופרסום
- ✦ גיוס משאבים
- ✦ הורים וילדים

מבנה ארגוני של הוועדות

עבודת הוועדות:

1. איתור הצרכים בנושא הוועדה;
2. גיבוש תכנית עבודה, שתאושר על ידי ועדת היגוי יישובית;
3. גיוס משאבים;
4. ביצוע;
5. הערכה ודיווח לוועדת היגוי יישובית.

10. מיפוי¹⁹

המיפוי השיטתי של הסביבה הקהילתית-יישובית נועד לזהות מחסומים, המונעים מאנשים עם מוגבלות לממש את מלוא הפוטנציאל שלהם, לצד כוחות מקדמים – גופים ואנשים שונים שניתן לרתום אותם לעשייה למען נגישות ושילוב.

19 קמינסקי ש. **תדריך למיפוי קהילתי**, החברה למתנ”סים, 2010.

פירוט שלבי העבודה על המיפוי הקהילתי

מומלץ לחלק את עבודת המיפוי לארבעה שלבים עיקריים:

פרוט	מי מבצע	לוח זמנים	שלב
מיפוי הנתונים הנדרשים לשם יצירת שותפות והקמה של צוות ההיגוי היישובי: איסוף נתונים ראשוניים על היקף אוכלוסיית האנשים עם נכות, זיהוי שירותים וגופים מרכזיים כשותפים פוטנציאליים בצוות ההיגוי.	רכזי "קהילה נגישה"	כחודשיים עד שלושה חודשים ראשוניים	תמונת מצב ראשונית - מיפוי ראשוני
השלמת תמונת המיפוי החיונית כבסיס לבניית התערבויות ותכניות בקהילה. חשוב לציין, שהמיפוי הוא חלק מההתערבות. מומלץ להתחלק למספר צוותי עבודה לפי היבטי הנגישות (חלק מצוותי המיפוי יכולים להיות אד"הוק).	צוות ההיגוי, בהובלת הרכזים ופעילים	כארבעה חודשים	מיפוי הקהילה, שירותים ותכניות

שלב	לוח זמנים	מי מבצע	פרוט
השלמת המיפוי הקהילתי	עד תום שנת הפעילות הראשונה	צוות ההיגוי, בהובלת הרכזים ופעילים	השלמת תמונת המצב היישובית.
עדכון תמונת המצב הקהילתית	אחת לשלוש עד ארבע שנים	צוות ההיגוי	בחינה מחודשת של תמונת המצב היישובית ודיון בכיווני עבודה לאור השינויים שהתרחשו. ניתן לקשור את המיפוי להערכה תקופתית הבוחנת לאן הגענו, מה התפתח ומה השתנה בקהילה.

פעילי ”קהילה נגישה” וחברי צוות ההיגוי צריכים להיות מעורבים לאורך כל שלבי המיפוי, כולל שלב איסוף הנתונים וניתוח הממצאים. זאת, כדי שהידע ההתנסותי של אנשים עם מוגבלות יעמוד לרשות התהליך ויקדם אותו. הדיון במסקנות הנגזרות מתהליך המיפוי חשוב שייעשה עם צוות ההיגוי כולו. כמו כן, חשוב להיעזר באנשי מקצוע מומחים בעת ביצוע משימות כמו בניית מסד נתונים, בניית שאלונים וניתוחם.

תחומים למיפוי

נתונים כלליים

הנתונים הכלליים עוסקים בשתי קבוצות:

- ✦ הקהילה הכללית;
- ✦ אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות בקהילה.

נתונים אלה משקפים מידע סטטיסטי, אותו ניתן לאסוף בקלות יחסית. בכל יישוב יוחלט על המשתנים שחשוב להכיר.

משתנים עיקריים לגבי הקהילה

- ✦ גודל הקהילה;
- ✦ מספר הילדים;
- ✦ מאפייני המשפחות;
- ✦ אשכול סוציו-אקונומי;
- ✦ מצב תעסוקתי.

משתנים עיקריים לגבי אוכלוסיית האנשים עם נכות:

- ✦ מספרם (ההערכות המקובלות אודות שיעורם של אנשים עם מוגבלות בחברה מאפשר לאמוד את הפער בין המספר הצפוי לבין כמות האנשים המוכרים בפועל במסגרות הקהילתיות השונות);
- ✦ סוג לקות;
- ✦ גיל;
- ✦ מצב משפחתי;
- ✦ מספר האנשים המקבלים גמלאות נכות מהביטוח הלאומי.

נגישות חברתית

את המידע הרלוונטי ניתן לאסוף במבחר כלי מיפוי: ראיונות, קבוצות מיקוד, סקרים ושאלונים, בקרב קהלים שונים, כמו אנשים עם מוגבלות ונותני שירותים. בחירת כלי המיפוי קשורה לשאלות: מי יבצע את המיפוי, מהו היקף המשאב האנושי העומד לנושא והאם יש אנשי מקצוע שבהם ניתן להיעזר.

תוצרי המיפוי יכולים לשמש למטרות שונות, כמו: הבנת העמדות והידע הרווחים בקהילה כלפי אנשים עם מוגבלות, החלטה האם לפעול לשינוי העמדות בקהילה, התייחסות למדרג הנכויות והשלכותיו על פעילות תכנית "קהילה נגישה", זיהוי דפוסי הפנאי של אנשים עם מוגבלות בקהילה ומאווייהם בתחום זה.

מיפוי הנגישות החברתית נערך בארבעה מישורים:

א. כלל הקהילה

- ✦ האם נושא ילדים ואנשים עם מוגבלויות נמנה על הבעיות המעסיקות את הקהילה?
- ✦ מהן העמדות של תושבי הקהילה ושל קבוצות מנהיגות שונות בקהילה כלפי אנשים עם נכויות ומוגבלויות? כלפי רעיון השילוב?

- ✦ האם קיימת מודעות בקהילה לנושאים, כמו זכויות של אנשים עם מוגבלות, חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, שילוב קהילתי, נגישות קהילתית וכו'?
- ✦ האם קיימות קבוצות של פעילים העוסקות בתחום האוכלוסיות עם מוגבלות?

ב. עמדות של אנשים עם מוגבלות

- ✦ כיצד אנשים עם מוגבלות חווים את עמדות הקהילה כלפיהם?
- ✦ מהן העמדות של אנשים עם מוגבלות כלפי עצמם? כיצד הם מתייחסים למוגבלויות שונות? האם יש בקהילת המוגבלים ”דרוג” של מוגבלויות? האם הם מרוצים מהמצב הקיים בקהילה?

ג. השתלבות אנשים עם מוגבלות בפעילות פנאי בקהילה

- ✦ האם אנשים עם מוגבלות משתתפים בפעילויות ייחודיות להם כגון: קבוצות תמיכה, מועדוני נכים, פעילות של עמותות?
- ✦ האם אנשים עם מוגבלות משתתפים בפעילויות שונות של כלל האוכלוסייה?

ד. התנדבות ומנהיגות קהילתית של אנשים עם מוגבלות

- ✦ האם קיימת מנהיגות קהילתית של אנשים עם מוגבלות הפועלת לקידום איכות החיים של אנשים עם מוגבלות?
- ✦ האם קיימת ועדה של ”קהילה נגישה” ביישוב? מה הרכבה? מה מקומה בתהליכי קבלת החלטות ביישוב?
- ✦ האם קיימות בקהילה התארגנויות / קבוצות פעילות של אנשים עם מוגבלויות או של הורים לילדים עם מוגבלויות?
- ✦ האם אנשים עם מוגבלויות מתנדבים בקהילה או שהם משתתפים בקבוצות של פעילים קהילתיים?

נגישות פיזית

מישור א' – הרשות המקומית

1. מהו הידע של הפעילים בנושא חובת הנגישות על פי חוק?
2. האם קיימת ברשות המקומית ועדה של נגישות פיזית? לא / כן. מי הם חברי הוועדה וכיצד הוועדה פועלת?
3. האם קיים ברשות המקומית אדם שמונה לתפקיד יועץ נגישות או רכז נגישות? לא / כן. מיהו ומהן דרכי קשר עמו?

4. האם נערך ביישוב סקר נגישות והאם קיימת תכנית-אב להנגשה פיזית של היישוב? לא / כן. היכן? האם ניתן לעיין בה ולהעיר לגביה?
5. האם קיימת ועדת נגישות פיזית במסגרת פעילות קהילה נגישה? לא / כן. מי הם חבריה ובמה היא עוסקת?
6. האם יש ברשות פעילים מ"קהילה נגישה" או מתנדבים אחרים אשר עברו הכשרה כנאמני נגישות? לא / כן. האם עברו הכשרה מרוכזת ביישוב או הצטרפו להכשרה מחוץ ליישוב? מי הם?

מישור ב' – בדיקה ובחינה של הנגישות הפיזית במקומות נבחרים ביישוב

1. רחובות ומדרכות – סקירת רחובות שונים בעיר וצמתים והתרעה על מפגעים;
2. תחבורה ציבורית ביישוב: היכן, האם יש תחבורה מותאמת לנכים? האם תחנות האוטובוס נגישות? האם יש רצף הסעה ממקום אחד לשני כאשר צריך להחליף כלי תחבורה?
3. האם יש פארקים ציבוריים וגני שעשועים נגישים? לא / כן. היכן? האם הם נגישים לכל הגילאים? לכל הנכויות?
4. מבני ציבור שונים, קניונים, אזורים מסחריים ואתרים המשרתים ציבור רחב.
 - ✦ רצוי לחלק את הבחינה לשני תחומים עיקריים: נגישות ההגעה אל תוך המבנה והנגישות בתוך המבנה עצמו, שילוט התמצאות למבנה.
 - ✦ האם ההגעה למבנה נגישה? מרכב פרטי, מתחנת אוטובוס וכו'.
 - ✦ הכניסה למבנה – האם נוחה, בטוחה?
 - ✦ המבנה עצמו – אזורי המתנה, שלטי התמצאות? פינת קבלה, שירותים מותאמים, למקום / למשרד שאליו מעוניינים להגיע?
5. קלפיות לנכים – האם קיימות קלפיות נגישות?
6. סקר נגישות בקרב הנכים: לאן חייבים ללכת – האם נגיש ואם לא. מה הם מחסומי הנגישות הפיזית וכיצד מסתדרים? לאן היו רוצים ללכת ולא הולכים בגלל שלא נגיש? מה הם המחסומים המונעים נגישות למקום?

נגישות למידע

יש למפות את הנגישות למידע בשני היבטים:

- ✦ נגישות למידע שגופים שונים מפיצים לקהל הרחב ו/או לאנשים עם מוגבלות;
- ✦ ערוצי תקשורת שבהם נציגי ”קהילה נגישה” יכולים לעשות שימוש לשם הפצת מידע לקהילה.

הפצת מידע לאנשים עם מוגבלות

1. האם יש ביישוב רכז נגישות שתפקידו כולל גם קבלה והעברת מידע לציבור האנשים עם המוגבלות?
2. האם יש בתכנית ”קהילה נגישה” צוות משנה של פעילים העוסק בתחום הנגשת מידע?
3. האם קיים ביישוב או באזור מרכז מידע אשר מתמחה רק/גם בנכויות? מי מפעיל אותו? איזה מידע הוא מספק? האם נגיש לנכויות שונות? האם מפעיל טכנולוגיות המתאימות למוגבלויות שונות?
4. האם אנשים עם נכויות ובני משפחותיהם יודעים על מרכז המידע והשירותים שהוא מספק?
5. כיצד מופץ מידע של הרשות ושל שירותים מרכזיים שהרשות המקומית מפעילה לתושבי הקהילה? מהם ערוצי התקשורת הקיימים? האם אנשים עם מוגבלות עושים שימוש בערוצים אלו? האם הערוצים הקיימים מותאמים לסוגי מוגבלויות שונים?
6. האם לעירייה יש אתר? אם כן, האם האתר נגיש למוגבלויות שונות? האם האתר מכיל מידע על תכנית ”קהילה נגישה”?
7. מיפוי נגישות המידע של ארגונים בקהילה עבור אנשים עם מוגבלות: לפעילי ”קהילה נגישה” תפקיד חשוב בנושא זה והוא סקירת דרכי העברת המידע בקהילה והתרעה על נגישות לקויה של מידע ללקויות שונות.

ערוצי תקשורת להפצת מידע לקהילה על ידי פעילי ”קהילה נגישה”

- תכנית ”קהילה נגישה” עוסקת גם בהפצת מידע לקהילה ובאיסוף מידע מהקהילה.
1. האם יש צורך בהפקה / הפצת חומרי מידע לבתי האב של ציבור הנכים ביישוב? חוברת מידע וכדומה?

2. זיהוי ערוצי תקשורת הקיימים בקהילה היכולים לשמש את צוות "קהילה נגישה" להפצת מידע?

3. האם יש מקום להקים אתר של "קהילה נגישה" ביישוב?

נגישות לקבלת החלטות

א. רמה יישובית כללית

- ✦ מה מקומו של הציבור בתהליכי התכנון של הרשות המקומית? האם יש הצהרה פומבית בנדון? האם יש מסורת מובנית של שיתוף הציבור בתהליכים שונים? כיצד מתבצע בפועל שיתוף הציבור ברמה העירונית או השכונתית?
- ✦ האם נבנו ביישוב כלים המאפשרים לציבור לקחת חלק בהחלטות?
- ✦ האם פעילי "קהילה נגישה" לקחו חלק בדיונים ובהחלטות הנוגעות לחייהם של אנשים עם מוגבלות ביישוב?

ב. רמת קובעי מדיניות

מטרת המיפוי ברמה זו היא לזהות ולהכיר את קובעי המדיניות באופן פרטני, את נבחרי הציבור ובעלי התפקידים הבכירים. ההיכרות כוללת גם התייחסות לידע ולמידע שיש להם בתחום המוגבלויות, לעמדות כלפי אנשים עם מוגבלות, ולעשייה שלהם בפועל לקידום איכות חייהם של אנשים עם מוגבלות.

קובעי המדיניות כוללים שתי רמות:

- ✦ **נבחרי ציבור:** ראש הרשות, חברי מועצת היישוב האחראים על תיקים שונים, חברי מועצת הרשות שניתן לעניין אותם בנושא.
- ✦ **ממונים:** מנכ"ל, גזבר, מנהל משאבי אנוש ברשות המקומית, מנהלי אגפים כמו חינוך, רווחה, תרבות, מהנדס העיר, ועוד.

ג. רמת ועדות ופורומים ביישוב

ברמה זו אנו מבקשים להכיר את הפורומים והוועדות הפועלים ביישוב, שבהם מתקבלות החלטות ואשר להם השפעה על חייהם של אנשים עם מוגבלות, לדוגמה: מועצת העיר, ועדות רווחה, בריאות וחינוך, ועדות בינוי או תחבורה, מנהלות שכונתיות.

נגישות של שירותים וארגונים

תחום זה כולל מיפוי השירותים הקיימים ביישוב ומחוצה לו ובחינת מידת נגישותם לאנשים עם מוגבלויות שונות, כדי לאפשר להם השתלבות. גודל היישוב והיקף הארגונים הקיימים בו ישליך על משך הזמן של תהליך המיפוי. חלק מהארגונים מתמחים בהפעלת שירותים ייחודיים עבור אנשים עם מוגבלות, אחרים מספקים שירותים גם לאנשים עם מוגבלות. חלק מהארגונים פועלים ברמה מקומית, חלקם פועלים ברמה אזורית וחלקם ברמה ארצית.

חשוב להתייחס לנקודות הבאות:

- א. החלטה על התפוקות של איסוף המידע:
 - ✦ העשרת המידע של רכז הנגישות או מרכזי מידע אודות שירותים שונים ונגישותם לאנשים עם מוגבלויות שונות;
 - ✦ הפקה והפצה של חוברת שירותים וזכויות לאנשים עם מוגבלות ביישוב;
 - ✦ זיהוי השירותים שיש לפעול לשינויים: להרחבת המודעות לצרכים של אנשים עם מוגבלות, להנגשת השירות למוגבלויות שונות, לפיתוח מענים מותאמים ללקוחות עם מוגבלויות ולהכשרת צוות השירות למתן שירות נגיש ורגיש;
 - ✦ האם בתכנית ”קהילה נגישה” פועל צוות העוסק במיפוי הנגישות של שירותים בקהילה?
- ב. האם קיים מידע מאורגן קודם אודות שירותים בקהילה? כיצד ניתן להיעזר בו?
- ג. החלטה על הארגונים / שירותים שאותם חשוב למפות ומהו סדר העדיפות במיפוי.
- ד. בחירת המשתנים שרצוי למפות בכל שירות:
 - ✦ מידת הנגישות הפיזית של הארגון. יש להיעזר בפרק הנגישות הפיזית במדריך למיפוי.
 - ✦ מידת נגישות המידע של הארגון. יש להיעזר בפרק נגישות למידע במדריך למיפוי.
 - ✦ תחומי הפעילות ושירותים שהארגון מספק;
 - ✦ כמה אנשים עם מוגבלות צורכים בפועל את השירות? מהם הקריטריונים הפורמליים והבלתי פורמליים של השירות?
 - ✦ האם היחס של צוות השירות לאנשים עם מוגבלות שונה מאופן מתן השירות לכלל הציבור?

- ✦ האם אופן מתן השירות מותאם לנכויות שונות?
- ✦ האם צוות השירות הוא בעל ידע בתחום הנכויות?

ה. האם פעילי "קהילה נגישה" ישתתפו באופן ישיר במיפוי השירותים? אם כן, כיצד?

ו. סקר שביעות רצון וקשיים בקבלת שירות של אנשים עם מוגבלות בקהילה.

מקורות למשאבים ולמימון: המגזר העסקי וקרנות

מחסור במקורות מימון הוא גורם מרכזי שעלול לעכב ולהקשות על פיתוח שירותים חדשים ותהליכי שינוי בקהילה. היכולת לגייס משאבים מהקהילה עשויה להיות זרז משמעותי בהובלת השינויים הנחוצים בקהילה לשם הנגשתה. לאור זאת, המיפוי עוסק גם בזיהוי מקורות מימון ובאיתור משאבים נוספים בקהילה, כמו משאבי ידע ומתנדבים, להם פוטנציאל לתרום ולמנף תכניות ופעילויות שונות.

המיפוי מתמקד בשני מקורות מרכזיים: המגזר הפרטי-עסקי; קרנות, עמותות וארגונים שניתן לרתום לטובת המיפוי.

א. המגזר העסקי-פרטי

- ✦ האם ביישוב / באזור קיים אזור תעשייה? הכן רשימה של מפעלים וחברות באזור התעשייה;
- ✦ האם יש ביישוב / באזור התארגנויות של ענפים כמו עסקים קטנים, בעלי מלאכה, קבלנים וכו'? חשוב להכין רשימה של בעלי עסקים מומלצים.

ב. קרנות וגורמי מימון

- ✦ הכנת רשימת קרנות והתייחסות למטרות של כל קרן ומועדי ההגשה:
- ✦ רשימה של מספר קרנות התומכות בפרויקטים חברתיים.

11. גיוס משאבים²⁰

בעידן של צמצום משאבים מחד וגידול בצרכים, מאידך, נוצרת תחרות קשה על משאבים, ומרבית הפרויקטים והפעילויות נדרשים לגייס משאבים נוספים. המשאב הנדרש ביותר הוא כסף, אבל חשוב לזכור שמשאבים אינם רק כסף. ישנם משאבים רבים אחרים, שווי כסף, שאותם ניתן וכדאי לגייס. למשל:

²⁰ על בסיס הרצאות בקורס "קהילה נגישה" מאת צוות בית איזי שפירא.

- ✦ כוח אדם: אנשי מקצוע (עורכי דין, מנהלי חשבונות וכו’), אנשי קשר, פעילים;
- ✦ מבנים: חדר לפעילות, משרד וכדומה;
- ✦ שירותים: למשל, יחסי ציבור;
- ✦ ציוד: טלפון ופקס, כלי רכב, ריהוט, מחשבים;
- ✦ מידע: על נהלים בירוקרטיים, על אנשי קשר, על מקורות למשאבים, על ניסיון קודם בתחום, ועוד.

כדי לגייס משאבים באופן מתמשך מומלץ להקים ועדה לגיוס משאבים, שתגייס משאבים לכל התכנית ותשרת את כל ועדות הביצוע בתחומים השונים, על פי תכנית עבודה כללית. ניתן לחלק את הוועדה לצוותי משנה לפי משימות או לפי תורמים, כמו: עסקים וקהילה, קרנות, אירועים מיוחדים. מומלץ לשלב בוועדות פעילים מקרב אנשים עם נכויות, מתנדבים ואנשי קשר מהקהילה, לצד אנשים שעברו הכשרה בתחום גיוס משאבים.

מקורות לגיוס משאבים

- ✦ מטה ”קהילה נגישה” מתקצב פעילויות יישוביות. ניתן להגיש תכניות עבודה לוועדת ההיגוי הארצית של התכנית בבקשה לעזרה במימון.
- ✦ קרנות (בארץ ובחו”ל)²¹:
- קרנות מעבירות כספים רק לעמותות רשומות. יש לשקול היטב האם להקים עמותה לצורך כך, הואיל ונדרשים לכך משאבים רבים. לעתים, עדיף להיעזר בעמותה קיימת, כמו עמותה לפיתוח היישוב או מתנ”ס מקומי, שיקצו סעיף נפרד ל”קהילה נגישה”.
- פנייה לקרנות דורשת הגשת בקשת תמיכה רשמית. הגשת בקשה כזו היא תהליך ארוך ומדוקדק. הבקשות כוללות, בין היתר, תיעוד רשמי, תקציב מפורט, התחייבות להשתמש בכסף למטרה מסוימת, דיווחים בכתב ודו”חות כספיים לאורך זמן. בכתבת הבקשות מומלץ להיעזר באנשים שמכירים את התהליך ומיומנים בכתיבה.
- ✦ תורמים פרטיים;
- ✦ הציבור הרחב;
- ✦ קהילת האנשים עם נכות;

21 מקורות מידע על קרנות ועמותות: **נתינה בתבונה** – המדריך הישראלי באינטרנט לעמותות ולארגוני מתנדבים, רשם העמותות.

- ◆ הממסד: משרדי ממשלה (מפרסמים מכרזים להגשת בקשות לקרן התמיכות), קרן העזבונות שמנוהלת במשרד המשפטים (מפרסמת טפסי בקשה פעם בשנה), המוסד לביטוח לאומי, מפעל הפיס, יו"ר הכנסת, נשיא המדינה, הרשויות המקומיות, משרד ראש הממשלה;
 - ◆ חברות עסקיות – שותפות עסקים וקהילה²²:
- יותר ויותר עסקים מפנים משאבים לקהילה. עסקים מעוניינים בדרך כלל בשותפות שמבוססת על חיבור של אינטרסים. שותפות כזו תורמת לארגון העסקי בממדים שונים. ראשית, נמצא שהיא תורמת לשיפור התוצאות הכספיות (שווי המניות של חברות שפעלו בקהילה עלה). בנוסף, שותפות כזו תורמת לשיפור המוניטין של החברה והתדמית של המותג, ומקדמת משיכת עובדים לארגון, משום שהם מרגישים שותפים לעשייה ערכית-חברתית. חיבור האינטרסים מצליח במיוחד כאשר הארגון העסקי מחזיק בערך חברתי, שמקבל מענה על ידי הפעילות החברתית שבה הוא משקיע את המשאבים.
- עבור "קהילה נגישה", שותפות כזו יכולה לתרום משאבים מכל המגוון הקיים: מתנדבים מקרב העובדים, הון אנושי (אנשי כלכלה, תקשורת, מחשבים וכד'), ידע מקצועי ודרכי חשיבה מגוונות (חשיבה עסקית ושיווקית, שיטות ניהול מתקדמות וכד'), תרומות כספיות ותרומות שוות כסף.

תהליך גיוס המשאבים כולל את השלבים הבאים:

1. הגדרת מטרות וצרכים. כולל בירור סוג המשאבים הנדרשים (כספיים, אנושיים או חומריים) ואומדן מדויק של הכמויות הנדרשות;
2. ניסוח המסר לתורמים. חשוב שהמסר יהיה חד וברור, ורצוי שיהיה יחודי;
3. איתור תורמים, מיפויים, הקמת מאגר מידע על תורמים: יש לציין קשר אישי, רקע בנתניה, עיתוי מתאים, עניין בנושא הפעילות;
4. הכנת חומרים כתובים וחומרי הסברה: דפי מידע, סרטי הסברה ותצלומים;
5. פיתוח מסגרת לקליטת תרומות (כאמור – יש להקים עמותה או להיעזר בעמותה קיימת לצורך העברת כספים);

22 ארגונים שמסייעים לשותפויות עסקים וקהילה: מ.ע.לה – מחויבות עסקים למען הקהילה; עלה: עסקים למען הקהילה (בתוך "ציונות 2000"); מתן; מאגרי מידע על המגזר העסקי; המאגר העסקי של דן אנד בראדסטריט (Dan & Bradstreet); "עסקים וקהילה" של ארגון שתי"ל.

6. פנייה לתורמים באמצעים שונים: פנים אל פנים, דיוור ישיר, טלמרקטינג, בקשות למשרדי ממשלה וקרנות, קמפיינים ואירועים מיוחדים;
7. תיעוד לצורך שקיפות והעברת מידע לתורמים על מצב השימוש בתרומה.
- יש להקפיד לשמור על כללי אתיקה של גיוס משאבים, במיוחד בנוגע לתורמים ולאנשים שנהנים מהתרומה (כמו, למשל, שמירת סודיות ושקיפות).

12. שיווק²³

השיווק מתמקד בלקוחות: הוא נועד לקבוע עבור הארגון מי הם לקוחותיו ומהם רצונותיהם. במילים אחרות, השיווק עונה על השאלות: ”מה אנחנו רוצים לומר ולמי?”

כדי להשיג מטרות אלו, השיווק שואף להכיר ולהבין היטב את הלקוחות, כך שהמוצר או השירות שהוא מציע יתאים להם. לצורך זה, יש לקיים חקר שוק. לאחר הגדרת קהל היעד, יש לערוך חקר שוק באמצעות סקר טלפוני או קבוצות מיקוד, כשהמטרה היא לדעת איך הלקוחות מתייחסים למוצר.

מטרת השיווק גם לתת מענה לרצון הלקוחות באופן טוב יותר מאחרים ולגרום ללקוחות לרצות את המוצר שהארגון מציע להם. על מנת להגדיר את המטרה השיווקית יש לערוך ניתוח שיבחן את החולשות והעוצמות של המוצר ואת האיומים וההזדמנויות (היתרונות היחסיים) שיש למוצר ולארגון.

ב”קהילה נגישה” המוצר הוא התכנית כולה או פרויקט או שירות שכלול בה. הלקוחות הם בדרך כלל הקבוצות הבאות: אנשים עם נכויות ובני משפחותיהם; נותני שירותים; מובילי דעת קהל וארגונים שותפים; הציבור הרחב. המותג הוא ”קהילה נגישה” – למותג יש מימד ערכי, הוא עונה על השאלה – ”מה אנחנו רוצים שיחשבו על המוצר?”

תהליך העבודה: בתהליך ההכנה של פעולת השיווק יש לענות על השאלות הבאות:

1. לשם מה אנחנו מפרסמים? האם כדי להגדיל את מספר הלקוחות? ליצור מודעות? לבדל את המוצר ממתחריו?
2. מיהו קהל היעד הפוטנציאלי אליו רוצים לפנות? מגזר גאוגרפי (שכונה מסוימת)? מגזר דמוגרפי (למשל אנשים עם נכות אקדמיים)?

23 מבוסס על סדנה שניתנה על ידי עידית מרחב, יועצת שיווק, לפורום פעילים ב”קהילה נגישה”.

3. מהו המסר שאנו רוצים להעביר לקהל ביחס למותג "קהילה נגישה"? מסר רציונלי המבוסס על תועלת רציונלית מהשתתפות במותג (התכנית) או מסר אמוציונלי המבוסס על חיבור רגשי בין הצרכן למותג?
4. מדוע שהצרכן יאמין למסר השיווקי?
5. מהו אופי הפרסום הרצוי? ידידותי? מאיים? מתחכם? ענייני? (לדוגמה – מהו האופי המתאים של פרסום המיועד למנוע תפיסת חניות נכים?)
6. מה אסור ומה מותר לומר? האם רצוי להצניע חולשות ולהבליט חוזקות?
7. מהו העיתוי המתאים לשיווק? יש זמנים ועונות בשנה שבהם לא רצוי לצאת בקמפיין (למשל בערב פסח). לחליפין, "יום הנכה הבינלאומי" מתקיים כל שנה באותו תאריך וניתן להיערך לקראתו.
8. מהי תגובת הצרכנים הרצויה לנו? אהדה, עניין, שינוי עמדות, הנעה לפעולה?
9. מהו התקציב העומד לרשותנו? כיצד לתכנן את השיווק בהתאם לשיקולי תקציב ויעדים.
10. מהם ערוצי הפרסום האפשריים? פרסום לקהל הרחב (עיתונות וטלוויזיה ארצית); פרסום ממוקד (טלוויזיה קהילתית ומקומונים); פרסום פנים-ארגוני; ערוצי תקשורת המוניים (רדיו, שלטי חוצות) והכלי המוביל כיום – אינטרנט.

תכנית שיווקית צריכה לענות על את המאפיינים הבאים:

1. אחידות: קו פרסומי אחיד.
2. עקביות: העיצוב תמיד יראה אותו דבר.
2. פשטות.
4. יצירתיות (למשל, במקום לפרסם שהותקנה עוד מעלית בבניין העיריה, רצוי להביא סיפור אישי על אימא לתאומים שיכולה לעלות הודות למעלית).

אמצעי שיווק מומלצים

- ♦ בנייה של מאגר אנשי קשר וכתובות דוא"ל למשלוח דואר: פרסומים ועדכונים.
- ♦ הפקת עלון תקופתי: ניתן להפיצו גם בגרסה מודפסת וגם באמצעות הדואר האלקטרוני. העלון יכול עדכונים על פעילויות חדשות, ראינויות עם פעילים ומשתתפים, תמונות, תוצרים מפעילויות.

- ◆ אתר אינטרנט: אפשר לבנות אתר בתוך אתר הרשות המקומית או באתר של החברה למתנ”סים.
- ◆ ארגון כנסים מקצועיים.
- ◆ ארגון ימי שיא בתכניות השונות, שאליהם יוזמנו בעלי תפקידים בארגונים הרלוונטיים ונציגי כלי התקשורת.
- ◆ הפצת מידע וסיפורי הצלחה למגוון כלי תקשורת:
 - עיתונות ארצית ומקומית;
 - טלוויזיה מקומית;
 - אתרי אינטרנט רלוונטיים, כולל אתר התכנית;
 - פרסומים מקצועיים (כתבי עת של קופות חולים, משרד החינוך);
 - עיתון החברה למתנ”סים.
- ◆ מאמרים בעיתונות המקצועית: הצעה למוסדות אקדמיים לערוך מחקרים בנושא;
- ◆ הפקת עזרים שיווקיים: סטיקר, מגנט, לוח שנה, דפדפות, דפי מידע; אפשר להפיצם גם בגרסה דיגיטלית;
- ◆ פנייה לגופי פרסום לשם בניית מסע שיווקי בהתנדבות;
- ◆ קו טלפון יישובי: מספר חינוך ומענה קולי. מספר הטלפון יפורסם בעיתונות הארצית, באתר האינטרנט, בחומרים פרסומיים אחרים;
- ◆ מיתוג: מומלץ לגבש גופן וסמל אחידים לשימוש בחומרים שיווקיים, במצגות.

13. הערכה והיערכות מחדש

לתכנית ”קהילה נגישה” אין מועד סיום. תהליך ההפעלה של התכנית הוא מתמשך, כיוון שהיא שואפת להעמיק ולהרחיב עוד ועוד את הנגישות. מסיבה זאת, חשוב במיוחד לבצע הערכה לפעילות.

ההערכה צריכה להיות תהליך מתמשך שמלווה את העשייה ובוחר את תוצאותיה, הן בשלבי ביניים (הערכה מעצבת) והן בנקודות סיום של שלב או פרויקט (הערכה מסכמת).

הערכה מאפשרת לדעת את תוצאות הפעילות במטרה לשפר אותה בהמשך. כך, למשל, נוכל להיעזר בהערכה כדי לבחון כיצד ניתן להרחיב את מעגל הפעילים, כיצד לתת מענה לאוכלוסיות נוספות, כיצד להגיע לעוד קהלי יעד, כיצד לגייס שותפים נוספים, ובכלל לבחון מה עוד עומד לפנינו. הערכה חשובה גם מפני שהיא מאפשרת שקיפות ודיווח לאחרים על הפעילות בתכנית.

שלב הערכה

הערכה מתחילה עם כתיבת ההצעה לפרויקט, כאשר מוגדרים המטרות, היעדים ומדדי הערכה.

- ♦ הבנת הנושא הנתון להערכה: מהו הדבר אותו אני מבקש להעריך? מי הם לקוחות ההערכה ומשתמשיה? איזה תפקיד נועדה למלא (מעצב או מסכם)? מהם מקורות המידע האפשריים?
- ♦ פיתוח תכנית הערכה: הכלים לאיסוף נתונים (ראיון, סקר, חומר כתוב), המדגם (ממי ומכמה נאסוף את הנתונים), ניסוח שאלות הערכה, לוח זמנים;
- ♦ ביצוע ההערכה: איסוף הנתונים, ניתוח הממצאים, הסקת מסקנות;
- ♦ דיווח ממצאי ההערכה: חיבור דוח הערכה כתוב. בדוח יופיעו ממצאים חיוביים ושיליים, מלווים בהסבר הסיבות, מסקנות והצעות לשיפור;
- ♦ יישום ממצאי ההערכה: שינוי במקומות שבהם ניתן לשפר, שימור והמשך במקומות המתאימים.

הצעות לשאלות הערכה

- ♦ עד כמה מורגשת רוח של שינוי בקרב תושבים עם נכות?
- ♦ עד כמה גברה הנגישות בקהילה בעקבות התכנית?
- ♦ האם חל שינוי עמדות בקרב נותני השירותים, בקרב הקהילה הרחבה ובקרב אנשים עם נכות?
- ♦ האם התכנית הלמה את צורכי התושבים עם הנכות?
- ♦ כיצד השתנה מעמדה של ועדת ההיגוי לאורך זמן?
- ♦ באיזו מידה ובאיזה אופן תושבים עם נכות היו שותפים בתהליך?
- ♦ מה הייתה התרומה של בעלי תפקידים מסוימים להצלחת התכנית?
- ♦ כמה גורמים היו שותפים לתהליך ומי הם היו?
- ♦ האם ואיזה מידע נוסף באמצעות המיפוי?
- ♦ האם התכנית התנהלה בהתאם לתכנון?
- ♦ איזה סיוע התקבל מהמטה ומוועדת ההיגוי הארצית?
- ♦ באיזו מידה ואופן גברו המודעות והשותפות מצד הרשות המקומית?
- ♦ כמה תושבים עם נכות שאינם מוכרים אותרו?
- ♦ עד כמה הפרויקט מוכר בקרב תושבים עם נכות?
- ♦ האם הרשות המקומית הקצתה כספים או משרות לטובת ההנגשה?
- ♦ האם נוצרו תהליכים נוספים כתוצאה מהתכנית שלא היו בתכנון?

14. קשרי מטה – שדה

נוהל עבודה והצטרפות לתכנית

1. פנייה לרכזת התכנית בבקשת הצטרפות.
2. מיפוי ראשוני בסיסי וכתובת נייר עמדה על מצב הנגישות ביישוב.
3. פגישה נרחבת של מטה התכנית ביישוב בהשתתפות ראש הרשות, מנהל הרווחה ומנהל המתנ”ס.
4. החלטה על הצטרפות לתכנית ומינוי שני רכזים לתכנית מהמחלקה לשירותים חברתיים ומהמתנ”ס.
5. כינוס ועדת היגוי יישובית.
6. מיפוי וחיבור תכניות.
7. הגשת תכניות למטה התכנית.
8. הצגת תכנית רב־שנתית בפני ועדת ההיגוי הארצית והמפקחים ביישוב.
9. אישור תכניות ותקצוב.
10. דוח ביצוע והעברה תקציבית.
11. בקרה, משוב ומיפוי חוזר.
12. כתיבת תכניות נוספות לקידום הנגישות ביישוב.
13. הגשת בקשות לצוות ההיגוי.

הדרכה וליווי

- צוות ההיגוי מלווה את יישובי התכנית לאורך זמן עד להטמעת הנושא בכלל המערכות.
- רכזת התכנית הארצית, המנחים המקצועיים ומפקחי השירותים השונים מקיימים ליווי מקצועי רציף לקידום התכנית היישובית. בנוסף, מתקיימים קורסים, ימי עיון והכשרות לרכזי התכנית ולפעילים.

שער רביעי

נספחים

נספח מס' 1

תקציר חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח – 1998

עקרונות יסוד

עקרון יסוד: זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ומחויבותה של החברה בישראל לזכויות אלה, מושתתות על ההכרה בעקרון השוויון, על ההכרה בערך האדם שנברא בצלם ועל עקרון כבוד הבריות.

מטרה

חוק זה מטרתו להגן על כבודו וחירותו של אדם עם מוגבלות, ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים, וכן לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד, תוך מיצוי מלוא יכולתו.

העדפה מתקנת

אין רואים כאפליה פסולה פעולה שנועדה לתקן אפליה קודמת או קיימת של אנשים עם מוגבלות או שנועדה לקדם את השוויון של אנשים עם מוגבלות.

הזכות לקבל החלטות

אדם עם מוגבלות זכאי לקבל החלטות הנוגעות לחייו, על פי רצונו והעדפותיו, והכול בהתאם להוראות כל דין.

עקרונות במימוש זכויות ובמתן שירותים

מימוש זכויות ומתן שירותים לאדם עם מוגבלות ייעשו –

- (1) תוך הקפדה על כבוד האדם וחירותו והגנה על פרטיותו;
- (2) במסגרת השירותים הניתנים והמיועדים לכלל הציבור, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות בנסיבות העניין כאמור בחוק זה;
- (3) לגבי זכויות ושירותים הניתנים על ידי גוף ציבורי – באיכות נאותה, בתוך זמן סביר ובמרחק סביר ממקום מגוריו של האדם, והכול במסגרת מקורות המימון העומדים לרשות הגוף הציבורי.

פרקים עיקריים²⁴:

- ✦ תעסוקה: פרק התעסוקה קובע כי אסור להפלות אדם בגלל מוגבלותו בקבלה לעבודה, בתנאי עבודה, בקידום בעבודה, בפיטורין וכיוצא באלה, ובלבד שהוא כשיר לתפקיד. מעביד חייב להתאים את מקום העבודה ואת דרישות התפקיד לעובד או למועמד לעבודה שהוא אדם עם מוגבלות, אם אין בכך כדי להטיל על המעביד נטל כבד מדי. בנוסף, חלה על הרשויות המקומיות חובה לייצג הולם של אנשים עם מוגבלות, שמשמעותה חובה להעדיף בקבלה לעבודה ובקידום מועמד עם מוגבלות בעל כישורים זהים למועמד אחר.
 - ✦ שירותי תחבורה ציבורית: פרק התחבורה הציבורית קובע את זכותו של אדם עם מוגבלות לשירותי תחבורה נגישים ומותאמים לצרכיו, בכלל זה: אוטובוסים בקווים עירוניים, רכבות, מטוסים וכלי-שיט.
 - ✦ נגישות למקום ציבורי, שירות ציבורי ומוצר: פרק הנגישות מגדיר את החובה להנגיש כל מקום שפתוח לציבור וכל שירות שניתן לציבור לאנשים עם כל סוגי המוגבלות. החובה חלה על מקום, שירות או מוצר ציבורי, בין אם הוא נועד למטרות רווח ובין אם לאו. בנוסף, הוא קובע חובה להנגיש בנייני מגורים חדשים ומקומות עבודה חדשים.
 - ✦ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות: החוק קבע הקמה של נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, גוף ייעודי ועצמאי הפועל במסגרת הממשלה ובמימונה (במשרד המשפטים), לקידום זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ולאכיפת הוראותיו של חוק השוויון. בצד הנציבות פועלת ועדה מייעצת.
- כדי להבטיח נשיאה באחריות ויישום של החקיקה והתקנות הגדיר המחוקק את המקומות והשירותים החייבים בנגישות, את האחריות האישית על ביצוע הנגישות, אנשי מקצוע אחראים, לוחות זמנים, מנגנוני יישום ומנגנוני אכיפה.

אנשי מקצוע בעלי סמכויות מתוקף החוק:

החוק מגדיר שלושה בעלי תפקידים שיסייעו ליישום החוק:

- ✦ **מורשי נגישות מתו"ס** (מבנים, תשתיות וסביבה) – בעלי מקצוע מתחום ההנדסה והארכיטקטורה. **מורשי נגישות שירות** – אנשי מקצוע מתחום ההנדסה והארכיטקטורה, אנשי מקצוע מתחום הטיפול והשיקום של אנשים עם מוגבלות

24 גרטל, ג. ושות', **עיר נגישה – מדריך למנהלים**, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, 2009.

וכן אנשים בעלי השכלה אקדמית בנגישות. מורשי הנגישות הינם אנשי מקצוע בתחום, כמצוין לעיל, שעברו הכשרה מקצועית בתחום הנגישות, עמדו בבחינות והוסמכו על ידי משרד התמ"ת. תפקידם המרכזי של מורשי הנגישות הוא להוות מנגנון ביקורת חיצוני לקיום הוראות הנגישות. החוק מגדיר באילו תהליכים יש לערב את מורשה הנגישות ולקבל את חוות דעתו. עם זאת, מתוקף היותם מומחים בתחום הנגישות, מומלץ להתייעץ עם מורשי הנגישות ולהיעזר בהם מעבר למפורט בחוק.

- ➔ **רכז נגישות** – על הרשות המקומית למנות רכז נגישות מקרב העובדים. החוק מגדיר את רכז הנגישות כאדם הבקיא ככל האפשר בתחום הנגישות לאנשים עם מוגבלות. אם הדבר אפשרי, רצוי למנות עובד שהוא אדם עם מוגבלות בעצמו. הגדרת התפקיד של רכזי הנגישות על פי החוק:
- מסירת מידע לציבור על נגישותו של השירות הציבורי או על נגישות המקום שבו הוא ניתן.
 - מתן ייעוץ והדרכה למעביד בדבר חובותיו של השירות הציבורי בעניין הנגישות.

נספח מס' 2

קישורים לאתרים באינטרנט

- ✦ www.disabled.org.il ”ארגון הגג של ארגוני נכים ונכים בלתי מאוגדים”
- ✦ www.bizchut.org.il – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות
- ✦ ביטוח לאומי – הקרן לפיתוח שירותים לנכים
- ✦ www.btl.gov.il/Funds/Services_for_the_Disabled/Pages/default.aspx
- ✦ ביטוח לאומי – הקרן למפעלים מיוחדים
- ✦ www.btl.gov.il/Funds/Special%20Activities/Pages/default.aspx
- ✦ ”בקול” – ארגון כבדי שמיעה ומתחרשים www.hearing.org.il
- ✦ המכון לקידום החירש www.sela.org.il
- ✦ ג'וינט ישראל www.jdc.org.il
- ✦ החברה למתנ”סים www.matnasim.org.il
- ✦ מטה מאבק הנכים www.nechim4u.com
- ✦ מילב”ת – המרכז הישראלי לאביזרי עזר, בינוי ותחבורה לנכה
- ✦ www.milbat.org.il/scripts/default.asp
- ✦ מרכז השלטון המקומי www.iula.org.il
- ✦ המרכז לעיוור בישראל www.blinds.org.il
- ✦ משרד הרווחה והשירותים החברתיים www.molsa.gov.il
- ✦ מתנכים www.matnachim.org.il
- ✦ נגישות ישראל www.aisrael.org.il
- ✦ נגיש לכל – ייעוץ ומחקר נגישות ותיירות www.access-unlimited.co.il
- ✦ נגישות לשירות – אתר של גבריאלה עילם www.negishut.com
- ✦ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות
- ✦ www.justice.gov.il/mojheb/NetzivutNew
- ✦ נתינה בחוכמה – המדריך הישראלי באינטרנט לעמותות ולארגוני מתנדבים
- ✦ www.givingwisely.org.il
- ✦ ”עסקים וקהילה” של ארגון שתי”ל www.shatil.org.il/services/resources
- ✦ שק”ל – שירותים קהילתיים לאנשים עם צרכים מיוחדים, ע”ר
- ✦ www.shekel.org.il

נספח מס' 3

הסברה במערכת החינוך – מערכי שיעור ופעילות

מבוסס על מערכים שנכתבו על ידי פעילי ורכזי "קהילה נגישה".

1. מקבץ תרגילים: דימוי המצב של בעל הלקות

מטרות

1. היכרות עם הלקויות השונות;
2. התנסות בחוויה רגשית – כיצד מרגיש בעל הלקות;
3. להקל על יחסי הגומלין בין ילדים בעלי נכות וילדים נורמטיביים.

מהלך השיעור

השיעור מורכב מתרגילי התנסות שאמורים לדמות את המצב של בעל הלקות. ניתן לקיים את התרגילים במליאה או בתחנות לפי סוגי הלקות השונים. אם בתחנות, יש למנות ראש קבוצה שאחראי על ביצוע המשימות, ולמנות בכל תחנה משקיף שעונה על דף תצפית. ניתן, כמובן, לבחור רק חלק מן התרגילים.

בסוף כל תרגיל יש לקיים דיון קצר:

- ✦ איך הרגשתם בכל אחת מהלקויות?
- ✦ מה היה לכם קשה במיוחד?
- ✦ מה סייע לכם לבצע את המשימה?
- ✦ איך נהגה הסביבה בזמן המשימה?

תרגילים

✦ הולכת "עיוור"

המשתתפים יתחלקו לזוגות. כל זוג יחליט מי מהם "העיוור" ומי "המוביל". בן הזוג "הרואה" יקשור לחברו מטפחת כהה סביב עיניו, ויוביל את חברו "העיוור" במסלול מכשולים שיוכן בחדר מכסאות או מחפצים שונים.

✦ משחק החושים

1. מחלקים את המשתתפים לזוגות. כל זוג מקבל שתי שקיות אטומות עם חפצים שונים (עיפרון, תפוח, כוס, ספר, סבון, פרח וכו'). על כל משתתף לזהות את החפצים השונים על ידי מישוש או הרחה כשעיניו מכוסות (לכל בן זוג שקית עם חפצים אחרים).

2. כל משתתף משמיע לבן זוגו קולות שונים ועל המשתתף לזהותם. לדוגמה: נקישת אצבע, דפיקה על דלת, הצתת גפרור, נפילת עיפרון, פתיחת ריץ’-ריץ’.

✦ **עיוותי ראייה**

על כל משתתף למזוג מים מקנקן לכוס כאשר הוא מביט במשקפת מהצד המקרב (הפוך מהרגיל).

✦ **תקשורת בלתי מילולית**

המשתתפים מתחלקים לזוגות. בני הזוג מחליטים מיהו המשדר ומיהו הקולט. על המשדר להעביר לקולט מסר ללא מילים, רק על ידי פנטומימה. לדוגמה: בא לך ללכת לסרט? תעביר לי את המלח.

✦ **טלפון שבור**

המשתתפים יושבים במעגל. משתתף אחד לוחש ”בסוד” סיפור ליושב לצידו וזה צריך להעביר את אותו הסיפור ליושב לצידו וכן הלאה עד לסגירת המעגל. לבסוף משווים בין הסיפור שסיפר הראשון והאחרון.

✦ **חדשות חמות**

הקליטו חדשות מהטלוויזיה והשמיעו אותן למשתתפים ללא קול. שאלו: על מה דיברו היום? מה הנושא הכי חשוב על סדר היום? האם יש משהו שעליך להיזהר ממנו היום?

✦ **להסתדר לפי...**

בקשו מהמשתתפים להסתדר בשורה לפי: גובה, גיל, א”ב של השמות ושל שמות המשפחה, אורך שיער, מידת נעליים, גודל כף יד. בפעם הראשונה יעשו זאת בעזרת דיבור ובפעם השנייה ללא דיבור.

✦ **קריאה זו בעצם משימה לא כל כך קלה**

המשתתפים יתחלקו לזוגות. אחד מבני הזוג יקריא בקול לחברו את דף הקריאה שלהלן והשני יקשיב. דונו בקבוצה: איך הרגיש המקריא ואיך הרגיש המאזין.

• **מכתב של ילד לקוי למידה, נכתב על ידי "קהילה נגישה"**

אני זוכר את עצמי בכיתה כולם קורעים שואלים שאלות ונשאלים שאלות על החומר ויודעים להשיבו רק אני לא מסוגל לתת תשובות כי קשה לי ועיני מבין במה מדובר פתאום במבחנים בחשבון המספרים מתבלבלים לי ואני לא מצליח לפתור תרגיל פשוט ולא מסורב שלא לדרב על בעיות מילוליות. התופאה של הדיסגרפיה היא בעצם נולד בגלל הבאיות שלי הלכתי לאבחון ונטגלטה אצלי תופעה של דיסגרפיה שהיא בעצם טופעה מוחית מולת ובשלב אחר כך המשכתי לכתוב ולקרוה מאוחר יותר ממשיך לכתוב בשגיעות כתיב גילית שאני מתקשה בקרית מילים קשות

הדברה זה ברור ליהיום לאחר האבחון אבל אזבית הדפשוטה ייתיעובד אצות. לכהיום אני יודע כאשרה הילד עולה לכיתה האישקודם קל לבדוק אם הילד כשיר ללמוד בכיתה א משום שאם הילד אינו קשיר יכולות לנעוב בעיות בהווה ובעתיד כאשר הילד ילמד לכתוב בנה הראשונה ולא יקלות את המילים כמו: מכונית <מכונת> מחונית.

✦ **ציור לי כוכב**

כל משתתף בתורו יושב מול מראה. עליו לחזור אחרי ציור של כוכב כאשר הוא מביט במראה ולא בדף (רצוי להחזיק דף נייר שיסתיר את הכוכב כך שייראה רק במראה).

✦ מרוץ שליחים

המשתתפים מתחלקים לשתי קבוצות ועורכים תחרות מרוץ שליחים כאשר רגליהם קשורות זו לזו, או על רגל אחת או כשהרגליים קשורות לקופסאות שימורים כמעין קביים.

✦ שריכת שרוכים

על המשתתפים לשרוך שרוכים של נעליים, או לכפתר כפתור, או לאכול, כאשר אצבעות ידיהם קשורות בנייר דבק ולא ניתן להזיזם.

✦ משחקים בכסא גלגלים

משחקים שונים בכסאות גלגלים: מרוץ שליחים, תופסת, משחקי כדור.

✦ ציור בפה

המשתתפים יצירו עם מכחול בפה, במקום ביד.

✦ כמו חרוז לכפפה

המשתתפים ישחילו חרוזים על חוט, או יציירו/יאכלו/יפרמו קשר בחוט, כאשר ידיהם מכוסות בכפפות עבות של גינון.

2. התייחסות לציטוטים: סטיגמות על אנשים עם מחלות נפש

מטרה

היכרות עם תופעת הסטיגמה ומודעות להשלכותיה.

מהלך

המשתתפים יקבלו כרטיסיות ועליהן אחד מהציטוטים הבאים. המשתתפים יקריאו את הציטוטים ויגיבו לנאמר בהן.

✦ ”אנשים עם מחלת נפש לא יכולים להרפא”;

✦ ”כל האנשים שיש להם מחלת נפש הם אלימים ומסוכנים לחברה”;

✦ ”אנשים שיש להם מחלת נפש הם לא יציבים ויכולים להשתולל בכל רגע”;

✦ ”אנשים שיש להם מחלת נפש לא יכולים לעבוד”;

✦ ”לאנשים עם מחלת נפש אין חברים”.

דיון

✦ האם הקבוצה הסכימה עם מרבית האמירות?

✦ אלו אמירות נוספות עולות בהקשר למחלת נפש?

✦ מהי סטיגמה? אילו סכנות טמונות בסטיגמה של מחלת נפש עבור האנשים החולים בה?

3. פירוש תמונות: האדם כנותן סטיגמה

מטרה

התנסות ביצירת סטיגמה וניסיון להתגבר עליה.

מהלך

הקבוצה מקבלת שלוש תמונות של אנשים, אליהן מצורפים שם וגיל המצולם. על כל משתתף למלא את הפרטים הבאים עבור כל תמונה: מצב משפחתי, מצב כלכלי, השכלה, עיסוק ותכונות אופי עיקריות. המשתתפים מקריאים את שחיברו. אחר כך נאמר למשתתפים שלאנשים שבתמונות יש מחלה נפשית.

דיון

- ✦ האם המידע החדש משנה? מדוע?
- ✦ מהן ההשלכות של הסטיגמה?
- ✦ האם ניתן לראות מעבר לסטיגמה?

4. משחקי תפקידים בקבוצה: להיות שונה

מטרה

התנסות רגשית כדוחה וכדחוי חברתית.

מהלך

חבר קבוצה יוצא מהחדר. הקבוצה מקבלת משימה להכניס את החבר חזרה לחדר ולהתנהג אליו בהתאם להוראות הרשומות מטה:

- ✦ אל תשימו לב אליו. המשיכו לשוחח ביניכם ואל תתנו לו להתערב בשיחה.
- ✦ החלו להצביע עליו ולהתלחש ביניכם.
- ✦ השמיעו בפניו כינויי גנאי.
- ✦ נהגו כלפיו כאל אחד שדרושה לו עזרה בכל דבר.
- ✦ נהגו כלפיו כרגיל.

דיון

- ✦ כיצד הרגשתם כשהייתם בתוך הקבוצה?
- ✦ כיצד הרגשתם כאשר הייתם מחוץ לקבוצה?
- ✦ אילו מסקנות ניתן להסיק מכך?

5. פנטומימה: זיהוי רגשות

מטרה

התנסות בקליטת רגשות של האחר.

מהלך

חברי הקבוצה יושבים במעגל. כל חבר מוציא פתק מקופסה שנמצאת במרכז ועליו רשום רגש מסוים. עליו לבטא את הרגש באמצעות תקשורת לא מילולית. על חברי הקבוצה לזהות את הרגש המוצג. הרגשות: עצב, שמחה, פחד, פאניקה, כעס, גאווה, יאוש, אהבה, שעמום, ריקנות.

דיון

- ✦ אילו רגשות קל לקלוט ואילו קשה?
- ✦ אילו רגשות קל לבטא ואילו קשה?
- ✦ מהם היתרונות בהבעת רגשות?
- ✦ מהם היתרונות בקליטת רגשות האחר?

6. השלמת משפטים: העמדות שלי לגבי אנשים עם נכות

השלמת משפטים היא אמצעי לדובב את המשתתפים ולחשוף עמדות ותחושות. תגובותיהם ישמשו פתח לדיון בנושא היחס לאנשים עם נכות.

כל משתתף יקבל דף השלמת משפטים ויעבוד באופן אישי.

- ✦ כאשר אני פוגש אדם נכה אני מרגיש _____
- ✦ כאשר אני פוגש אדם עיוור עולה בי המחשבה _____
- ✦ לדעתי אנשים חירשים הם _____
- ✦ אדם נכה מסוגל _____
- ✦ אדם נכה לא מסוגל _____
- ✦ מקומם של הילדים הנכים ב _____
- ✦ חברות עם אדם מוגבל שכלית עשויה להביא ל _____
- ✦ שיחה עם אדם עיוור עשויה להיות _____
- ✦ הכרתי אדם נכה וגיליתי ש _____

7. שמש אסוציאציות: קשיים וכוחות של אדם עם נכות

מצירים על הלוח שמש אסוציאציות.

מבקשים מהמשתתפים לספר מחשבות, רגשות, רעיונות וכו' שעולים בקשר לנכות ורושמים בתרשים (בדרך כלל עולים קשיים שיש בנכות. משתדלים לכוון ולנסח את הקשיים ככאלה שגם התלמידים מכירים, כמו תסכול, ייאוש, כעס, עצב).

מבקשים מהשתתפים להציע מחשבות ורגשות שיש לכל אדם ומוסיפים לתרשים (הפעם עולות גם מחשבות ורגשות שנתפסים כחיוביים יותר).

באופן כזה יוצרים מפה של אדם עם נכות, שכוללת את הקשיים שלו ואת הכוחות שלו. מחברים את הכל למכנה משותף אחד – אדם.

8. כתיבה אישית: רפלקסיה בעקבות מפגשים עם אדם עם נכות

בעקבות מפגש או מספר מפגשים עם אדם עם נכות, מומלץ לקיים מפגש נפרד, עם המחנך/המדריך של הקבוצה, שבו התלמידים יכתבו על החוויה שעברו. זאת במטרה לאפשר עיבוד המידע והרגשות שעלו וביטויים של שינוי בקרב הילדים.

9. לוח "קהילה נגישה"

ניתן לייסד לוח "קהילה נגישה" בכיתה או בבית הספר שיכלול חיבורים של תלמידים ותמונות שצולמו במהלך הפעילויות, יחד עם הסבר כללי על נגישות, נכויות, ועוד.

10. סרטון: "בתוך הקהילה עם המגבלה"

הסרט מורכב משלושה קטעים. בשני הקטעים הראשונים מוצג אדם עם נכות שלא מקבל שירות נגיש ורגיש בקהילה. בקטע השלישי מוצג ילד עם פיגור שלא משתפים אותו במשחק.

תלמידים צעירים (כיתות ה' ו') ימחיזו מחדש קטעים מהסרט, כך שהשירות והיחס יהיו רגישים ומשלבים (ניתן להיעזר באביזרים שמופיעים בסרט). אחר כך יקיימו דיון.

תלמידים מבוגרים יותר יקיימו דיון בלבד.

חשוב להדגיש שהדמויות בסרט אינן בעלות כוונה רעה. הפגיעה באנשים עם נכויות נעשית מתוך חוסר ידע וחוסר מודעות.

11. סימולציה: יחס הסביבה למפגרים

קראו את המכתב (שלהלן) וקיימו דיון כאשר כל אחד מהמשתתפים ממלא תפקיד שונה:

- ✦ ראש העיר
- ✦ אדם מפגר
- ✦ אדם מרחוב אחר
- ✦ ראש אגודת אקי”ם
- ✦ ועד הבית של הרחוב שבו יקום ההוסטל
- ✦ הורה לילד המפגר

• מכתב של אזרחים המתנגדים להקמת מוסד למפגרים

לכבוד עיריית נתניה

בשם 55 משפחות הגרות בסביבת רח’ ריינס 34 בנתניה אנו פונים אליכם: הנהלת אקי”ם מתכוונת להקים מוסד לילדים מפגרים בבית שברח’ ריינס 34, נתניה. אנו מבינים שצריכים מוסדות כאלו, אבל אין המשפחות הגרות בסביבה יכולות להשלים עם כך.

הקמת מוסד כזה, במרכז סביבה שכונתית, המיועדת למגורים בלבד, עלול לגרום לבעיות רבות.

נוסף לבעיות חינוכיות שיגרמו לקשיים בחינוך ילדי המשפחות שבמקום, אין לראות מקום זה מתאים להקמת מוסד למפגרים.

בבעיות ובהתנגדות שיש לנו למוסד, יתקלו גם החניכים של המוסד וגם הוריהם.

אנו מתנגדים לירידת מחיר הדירות שלנו לאחר שהמוסד יוקם כאן.

נראה לנו, כי לא זה המקום להקמת המוסד למפגרים ויש למצוא לו מקום אחר בסביבה מתאימה.

בכבוד רב,

תושבי רח’ ריינס נתניה

העתקים: משרד הבריאות, משרד הרווחה, אקי”ם נתניה

12. מערך שיעור: "חניה לנכים זאת גישה לחיים"

מטרות

- התלמידים יפתחו מודעות וישנו עמדות שליליות לגבי אנשים עם נכות.
- התלמידים יהיו מודעים לחשיבות של חניות נכים.
- התלמידים יפעלו למען קידום הנושא של חניות נכים.

מהלך השיעור

פתיחה (15-20 דקות).

התנסות חווייתית – משימת "חציית הנהר":

יש לסדר את הכיתה בצורת ח'. בחלק הקדמי הפנוי מסדרים שני שולחנות מקבילים במרחק 2 מ' זה מזה.

כל התלמידים נעמדים לפני השולחן הראשון. מחלקים את התלמידים ל"אנשים רגילים", "אנשים נכים" – שיושבים על כיסא ולא יכולים לקום (2-3 תלמידים), "אנשים עיוורים" – שעיניהם מכוסות במטפחת אטומה (3 תלמידים), "אנשים חירשים" – שיש להם אטמי אזניים ומטפחת סביב הראש על האזניים והמצח (תלמיד אחד).

המורה נותנת הוראות לתלמידים: שני השולחנות הם גדות הנהר. הרצפה בין השולחנות היא נהר גועש. כל התלמידים צריכים לעבור מגדה אחת לשנייה בלי לגעת במים. מותר לעמוד על השולחנות. אם תלמיד נוגע במים, כל הקבוצה צריכה להתחיל מחדש. הזמן המוקצב לביצוע המשימה – 10 דקות. אחרי ההתנסות יש לסדר את הכיתה חזרה לצורת ח' ולשבת. הערה: המשימה מתאימה לתלמידים החל בכיתה ה', בשל הקושי להרים ילד בכיסא.

מהלך השיעור (15-20 דקות)

- שיחה: המורה תבקש מהתלמידים לשתף בתחושות שחשו במהלך המשימה, עם דגש על הקשיים שהיו בהתמודדות עם האנשים "הנכים" מביניהם, ועל התחושות של אותם תלמידים שמילאו תפקיד של "אנשים נכים".
- דיון: התלמידים יגדירו את הקשיים שגורמת סביבה בלתי מותאמת. המורה תשקף את הקשיים ותכתוב אותם על הלוח.

3. המורה תכתוב על הלוח את המילים ”לקות”, ”נכות” ו”מוגבלות” ותסביר את משמעותם וההבדלים ביניהם.
- ”לקות” – הכשל הפיזי בגוף, לדוגמה: פגיעה בעצב הראייה או פגיעה בעמוד השדרה.
 - ”נכות” – המצב כתוצאה מהלקות. לדוגמה: חוסר יכולת לראות – עיוורון או חוסר יכולת ללכת – נכות פיזית.
 - ”מוגבלות” – אי-יכולת לבצע מטלות ומשימות, אי-יכולת לתפקד. חשוב להדגיש כי המוגבלות היא מרכיב חברתי, שתלוי בנו. המוגבלות או היכולת לתפקד תלויה ברמת הנגישות. אם במעלית יש קול שאומר לאיזו קומה הגענו, העיוור יוכל להגיע. אם מדרכות יהיו מונמכות כך שכיסא גלגלים יוכל לעבור, האדם שיושב בכיסא הגלגלים יוכל להגיע למחוז חפצו. החברה קובעת אם אדם יהיה מוגבל או לא.
4. דיון – התלמידים יגדירו את החשיבות של חנייה מותמאמת לנכים. המורה תשקף את התשובות ותכתוב אותן על הלוח.
5. דיון – התלמידים יעלו סיבות אפשריות לכך שאנשים ללא תו נכה חונים בחניות נכים. המורה תשקף את התשובות ותכתוב אותן על הלוח.

סיכום (10 דקות)

1. דיון – התלמידים יעלו רעיונות לפעולות שניתן לבצע על מנת למנוע מאנשים לחנות בחניות נכים. התלמידים יסבירו כל רעיון: כיצד הוא עונה על הקשיים ועל הצורך של האנשים הנכים מחד, ותוקף את הסיבות לכך שאנשים ללא תו נכה חונים בחניות נכים, מאידך. המורה תשקף את הרעיונות שעלו ותכתוב אותם על הלוח.
2. התלמידים יבחרו דרך פעולה, שבה הם ייקחו חלק על מנת לקדם את הנושא.

13. דף מידע: "הידעת ש..."

קריאה משותפת ודיון בדף מידע שמציג מידע על לקויות ועל נגישויות באופן נגיש והומוריסטי.

"קהילה נגישה הידעת ש.....", נכתב על ידי "קהילה נגישה" הרצליה

- כ־10 ס"מ מפרידים בין יכולתו של אדם בכסא גלגלים להתנייד באופן חופשי בעיר לבין יכולתך לעשות זאת (שפת המדרכה גבוהה, מדרגות, כניסה מוגבהת).
- חניית נכים אינה פריבילגיה. זוהי הברירה היחידה של אדם בכסא גלגלים להגיע באופן חופשי ליעדו. רק בחניית הנכים יש מדרכה מונמכת וגישה ישירה ליעד.
- חניית אופנועים / אופניים על המדרכה. הצבת מעמדים של סחורה, סככות נמוכות של חנויות או כל מכשול דרך אחר – מהווים סכנה של ממש עבור האדם העיוור, הרגיל לפסוע בנתיב מוכר.
- רמזורים מתקתקים. מכשיר התקתוק המותקן על גבי רמזורים מסמן באופן קולי את צבעי הרמזור. שינוי בתדירות התקתוק מורה לאדם עם העיוורון מתי ניתן לחצות את הכביש ובכך מציל את חייו.
- הלחצנים המותקנים על רמזורים מתקתקים מיועדים לאדם עם עיוורון... לחיצה עליהם מנטרלת עבורו את תקתוק הרמזור הקודם. אל תלחץ עליהם. הם אינם מזרזים את האור הירוק.
- אנשים עם חירשות אינם אילמים. רוב החירשים לומדים לדבר.
- אנשים עם חירשות מלידה מתקשרים ביניהם באמצעות שפת הסימנים, אולם רובם לומדים לקרוא שפתיים. לכן, בבואך לתקשר עם חירש נסה להדגיש כל מילה. אל תצעק זה לא עוזר.
- אנשים כבדי שמיעה אינם מתקשרים בשפת הסימנים. הם זקוקים לאמצעים טכנולוגיים שונים כדי לשמוע. לדוגמה: אזניות מיוחדות לשמיעת טלוויזיה, טלפון עם מגבר, מגבר FM אישי לשמיעת הרצאות, כתוביות.

- אלימות בקרב נפגעי נפש נמוכה יותר מאשר בקרב האוכלוסייה הרחבה.
 - בעזרת תרופות וטיפול מתאים מצליחים נפגעי נפש רבים לקיים מסגרת חיים רגילה בקהילה ולהימנע לאורך שנים ארוכות מאשפוז.
 - אחד ממקורות הסבל העיקריים של נפגעי הנפש הוא יחס החברה אליהם. הדעות הקדומות שיש לאנשים עליהם מקשות על השתלבותם חזרה בחברה.
 - לאוכלוסיית האנשים עם הפיגור יש אותם צרכים לחום, לאהבה, לחינוך, לעבודה ולמשפחה - בדיוק כמו לכל אדם אחר.
 - הרגשות והרגישות בקרב אוכלוסיית האנשים עם הפיגור מועצמים. הם מגלים רגישות גבוהה מאוד לכלל הבעה של רתיעה מחברתם גם אם אינה מילולית.
 - בקרב אנשים עם פיגור יש בעלי כישורים אמנותיים בתחומים שונים כמו: ציור, שירה, ריקוד, דרמה ונגינה.
 - כ־10 אחוז מן האוכלוסייה הם אנשים עם לקויות למידה ברמות שונות. רק 3% מהם זקוקים לחינוך מיוחד.
 - אנשים עם לקויות למידה הם לרוב בעלי פוטנציאל שכלי ממוצע ומעלה, אשר קשיי הלמידה שלהם נובעים מהפרעות באחד או בכמה מן התחומים הבאים: קוגניטיבי, מוטורי, רגשי והתנהגותי.
- לאנשים עם מוגבלות צרכים שונים כמו לך.
אנשים עם מוגבלות זכאים לאותן הזדמנויות כמו שלך.
אנשים עם מוגבלות רוצים את הבנתך, לא את רחמך.

686 רגישות - יוגר נגישות

14. שיר לדין

אם אינך רואה את האדם
אשר מאחורי הפגם,
מי העיורר?

אם אינך שומע
קול קורא ומתייאש,
מי הוא החירש?

אם אינך מקבל את אחותך
מוציא אותה מן הכלל,
מי הוא המוגבל?

אם אינכם עומדים בתוקף
על זכותם של אחרים,
מי הם הנכים?

למדו להתייחס אל בני האדם
ולא אל נכותם.

מתוך: עיתון אגודת העיוררים, כלכוסה, הודו.

4 נספח מס' 4

רשימת היישובים, הרכזים ודרכי התקשרות

מס"ד	שם הישוב	שם	טלפון
1	אבו סנאן	רכזת במתנ"ס	04-9964527
2	אופקים	רכזת במתנ"ס	08-9926605
		רכזת ברווחה	08-9928515-500
3	אום אל פחם	רכז ברווחה	04-6119031
4	אשקלון	רכזת במתנ"ס	08-6738182
		רכזת ברווחה	08-6748616
5	אור עקיבא	רכז במתנ"ס (מנהל)	04-6361340
		רכז ברווחה (מנהל ע. קהילתית)	04-6261265
6	בועינה נוג'דאת	רכזת רווחה	04-6705021
7	בני ברק	רכזת רווחה	03-5776406
		רכזת רווחה	03-5776594
8	בת ים	רכזת ברווחה	03-5556169
9	בקה אל גרבייה	רכזת רווחה	04-6280419
		רכז מתנ"ס	04-6382974

מס"ד	שם היישוב	שם	טלפון
10	גבעתיים	רכזת רווחה	03-5722357
11	גליל עליון	רכזת ברווחה	04-6816427
12	דבוריה	רכז במתנ"ס	04-6702362
		מנהלת רווחה	04-6701177
13	דלית אל כרמל	רכז	04-8395659
		נציגת הרווחה (מנהלת)	04-8395923
14	הרצליה	רכזת ברווחה	09-9705219-235
15	זכרון יעקב	נציגת הרווחה (מנהלת)	04-6297109
16	חצור	רכז במתנ"ס	04-6935754
		נציגת הרווחה (מנהלת)	04-6916964
17	חדרה	רכזת מתנ"ס	04-6124007
		רכזת	04-6211766
		נציג הרווחה	04-6303374
18	חורה	נציג רווחה (מנהל)	08-6519921
		רכזת מתנ"ס	08-6519318
19	יהוד	רכזת מתנ"ס	03-5365218
		רכזת ברווחה	03-5391218

מס'ד	שם היישוב	שם	טלפון
20	כסייפה	רכזת קהילה נגישה	08-9953003 מרים אלעמור
		רכז רווחה	09-9972720 יאסר אלעמור
		רכז מתנ"ס	08-9972720 סאלמן אבו עיבד
21	כפר יונה	רכזת במתנ"ס	09-8943369 סמדר ניסימוב
		רכז/ת ברווחה	09-8971137 ג'ו מרדכי
22	כפר מנדא	נציג מתנ"ס	04-9508381 עאדל סמחאת
23	מ.א. שומרון	נציג רווחה	03-9061104 ציון זהבי
		רכז קהילה נגישה	03-9061104 שי קופלר
24	מודיעין	רכזת במתנ"ס	08-9702210 איילה גנוניאן
		רכזת רווחה	08-9726150 עינת קורן
25	מטה אשר	רכזת המתנ"ס	04-9109009 לירז נפגי
		רכזת רווחה	04-9879720-711 בת שבע מלכה
26	נצרת	רכזת רווחה	04-6020489 מרים חאג'
27	נצרת עילית	נציג המתנ"ס	04-6467468 מרסלו קליינר
		רכזת ברווחה	04-6478909 תמי בן חמו
28	סכנין	רכז רווחה	04-6741214 בילאל שלאטה

מס"ד	שם היישוב	שם	טלפון
29	עכו	רכזת במתנ"ס	04-9812822 אידה רוזנפלד
		רכז ברווחה	04-9956020 יהודה ויסקין
30	עמק חפר	רכזת ברווחה	09-8981527 אתי אלימור
31	ערד	רכז במתנ"ס	08-9551515 הורסיו ליקח
		רכזת ברווחה	08-9951675 אסתי אזולאי
32	פרדס חנה	נציגת המתנ"ס (מנהלת)	04-6378707 קולט רימונד
		רכזת נגישות ברשות	077-7008417 אביטל גויטיין
33	פתח תקווה	רכזת ברווחה	03-9149400 ראקל רוזנבלט
34	קלנסואה	נציג המתנ"ס (מנהל)	09-8783165 מוסטפא נאטור
		רכזת רווחה	09-8783560 סאמיה ראס
35	קריית אונו	רכזת רווחה	03-5356828 לימור סוירי
		נציגת המתנ"ס	03-5351721 גלית ברמן- מירון
36	קריית אתא	נציג המתנ"ס (מנהל)	04-8456712 איציק אדרי
37	קריית ביאליק	רכז קהילה נגישה	052-6672001 ולדי גור-ארי

מס"ד	שם היישוב	שם	טלפון
38	קריית שמונה	נציג המתנ"ס (מנהל)	04-6940693-5 עמי זנאתי
		רכזת רווחה	04-6941649 לילך סויסה
39	רחובות	נציגת מתנ"ס	08-9310700 ליז ויינשטיין
		נציגת רווחה	08-9392710 אביבה חלבי
40	רמת גן	רכזת במתנ"ס	03-6311410 מרגו פרץ
		רכזת רווחה	03-6712160 לילך קדוש
41	רמת ישי	נציג המתנ"ס (מנהל)	04-9836111 אפרים בר
		נציגת הרווחה (מנהלת)	04-9832802 שרה 04-9931698 גייצאהאלס
42	רעננה	רכזת רווחה	09-7610757 עופרה לייכטנטרייט
43	שדרות	רכזת קהילה נגישה מתנ"ס ורווחה	08-6611555 ניצה דינור
44	שלומי	רכזת במתנ"ס	04-9808487 הילה וקנין
		רכז רווחה	04-9950922 דובי רייכמן
45	תמרה	נציג המתנ"ס (מנהל)	04-9946629 עאדל חטיב
		נציגת הרווחה (מנהלת)	04-9948226/8 רחאב זידאני